

bistands-aktuelt

nr 10 desember 2008

MADAGASKAR

Konservativ kirkeleder overtar

FOTO: LIV RØHNEBÆK BJERGENSE

Nå overføres ansvaret for norskstøttet utdannings- og likestillingsarbeid fra Det Norske Misjonsselskap til den lutherske kirken på Madagaskar. Det er i tråd med prinsippene om mottakeransvar. Men kirkens leder er på kollisjonskurs med norske mål for likestilling.

Side 14-15

www.bistandsaktuelt.no

Grundige studier og en asketisk livsførsel preger livet til Burmas buddhistmunker. Men klostrene er også sentrale i opposisjonens virksomhet.

ILLUSTRASJONSFOTO: GØRIL TRONSDEN BOOTH

Dømmes til 65 år i fengsel

■ – Du er dømt til fengsel i 65 år. Det var beskjeden **Min Ko Naing** (bildet) nylig fikk fra burmesiske myndigheter. Han er Burmas mest kjente demokratiaktivist etter Aung San Suu Kyi.

■ Juntaens domstoler har de siste månedene idømt 23 politiske aktivister fengselsdommer på 50-60 år eller mer. Mange sitter også fengslet uten lov og dom.

■ Bistandsaktuelt har besøkt flere klostre i Burma ett år etter opprøret. Motstanden mot

regjeringen er fortsatt sterk blant munkene.

■ – Det holder ikke lenger å kjempe med bare buddhistisk godhet, sier en munk som åpner for å gripe til våpen mot regjeringen.

Side 8-9

B-Post Abonnement

RETURADRESSE: Bistandsaktuelt, boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

SOLHEIM

– Lista må legges lavere i Sudan og Afghanistan

Side 13

ETIOPIA

Veksten gir få endringer på landsbygda

Side 19-21

EVALUERING

Lite rom for reell kritikk, mener konsulenter

Side 6-7

DR KONGO

Kambale (12) rømte fra soldatlivet

Side 16-17

Viktige visjoner, men feil strategi

Av Gunnar Kvåle

NORGE HAR DE SISTE ÅRENE, med statsminister Jens Stoltenberg og rådgiver Tore Godal i spissen, stått sentralt i en global kampanje for tusenårsmålene innen helse med et spesielt fokus på bedring av barne- og mødre helse. Norge har lovet 1 milliard dollar i bistand over en 10-års periode til disse initiativene. Det er etablert et internasjonalt partnerskap for en koordinert helseinnsats i utvalgte fattige land. Hensikten er å utarbeide nasjonale helseplaner som skal finansieres i samarbeid mellom det enkelte land og givne, både bilaterale og multilaterale aktører.

Det er overraskende at Norge velger å satse på en helsereform der lederansvaret overlates til Verdensbanken.

DETTE ER ET MEGET PRISVERDIG og lenge etterspurt tiltak for å øke og effektivisere bistanden. Flere av de nye initiativene baserer seg på en erkjennelse av at for å oppnå en varig bedring av helse og helsetjenester i fattige land, kreves en tung og langsiktig satsing på helsevesen som helhet, kombinert med forebyggende tiltak på bred front.

Som et sentralt virkemiddel for gjennomføringen av disse viktige initiativene velger Norge å fremme en strategi som vil kunne bidra til ny fragmentering og ikke styrke helsevesen som helhet. En strategi for såkalt «resultatbasert finansiering» («pay for performance» eller «P4P») er foreslått. Verdensbanken er gitt en sentral rolle for gjennomføringen. Norge har bevilget 105 millioner dollar til banken for dette formålet. Strategien baserer seg på et system der støtten på finansiell støtte til for eksempel helsearbeidere, helseinstitusjoner og/eller brukere av helsetjenesten knyttes til bestemte indikatorer for oppnådde resultater.

NORGE BIDRAR NÅ til at dette systemet blir innført i Tanzania og mange andre fattige land i den hensikt å bedre helsetjenesten for mor og barn. Det er mulig at dette vil

Norge ville fått mer effekt av bistandspengene hvis man støttet tiltak som styrket helsetjenestene i utviklingsland som helse, mener professor Gunnar Kvåle. Bildet viser sykepleier **Fidelia Phiri** på jobb i Malawi. FOTO: KEN OPPRANN.

DEBATT

kunne gi en kortsiktig effekt på indikatorer som rapporteres. Gunstig effekt på mødre- og barnedødelighet er imidlertid ikke dokumentert og konsekvensen for helsevesenet som helhet på lengre sikt er meget usikker.

I land med kritisk mangel på helsearbeidere innen alle felt, kan det forventes at konsentrert innsats på ett område vil ta personell og ressurser fra andre viktige områder. I fattige land med dårlige rapporteringsrutiner vil et slikt system også være meget utsatt for feilrapportering og korrupsjon.

Det er mange ulike former for P4P, og effekten vil variere, alt etter kvaliteten av helsevesenet i området hvor tiltaket innføres og i forhold til andre lokale særegenheter. Grunndige konsekvensvurderinger må foretas i forkant av eventuell implemen-

tering og alternative, mer helhetlige strategier for å bedre helse og helsetjenester for fattige må også vurderes.

TOTALEFFEKTEN på helse og helsevesenet på lengre sikt ville trolig blitt bedre om Norge heller hadde valgt å satse på en variant av primærhelsetjenestestrategien slik som WHO nå anbefaler. For å sikre at de store bevilgningene til helsebistand blir brukt mest mulig effektivt, er det uansett meget viktig at vi sikrer oss solid forskningsbasert kunnskap om virkningene av ulike satsinger.

Det er overraskende at Norge velger å satse på en helsereform der lederansvaret overlates til Verdensbanken. Dette strider mot Soria Moria-erklæringen som sier at den multilaterale bistanden i økende

grad skal forskyves fra Verdensbanken til utviklingsprogrammer i regi av FN-organer. Verdensbanken har dessuten ingen tradisjon for langsiktig institusjons- og kapasitetsbygging, noe som er nødvendig for at nye satsinger skal ha bærekraft.

DET ER SVÆRT BRA at Norge har en regjering med store visjoner om bedre helse for fattige, og spesielt bra at visjonene følges opp med nødvendige bevilgninger. Det er nå viktig at vi bruker vår kunnskap, bygget opp over mange år, til å sikre at disse velmente initiativene gjennomføres på en måte som fører til det vi alle ønsker: bedre helse og helsetjenester for fattige, både på kort og lang sikt. ■

Gunnar Kvåle er professor ved Senter for internasjonal helse, Universitetet i Bergen.

En lenger versjon av dette innlegget ligger på www.bistandsaktuelt.no

Det er kunnskapskrise hos ekspertene, ikke matkrise

Av Magne Grøva

DET ER EN SEIGLIVET vrangforestilling at verdens matproduksjon må økes kraftig for å bedre matvaresikkerheten.

Verdens kornproduksjon har økt med nesten 10 prosent de siste to årene. Det er seks ganger mer enn befolkningsveksten. Hvis matvaresikkerhet mest handlet om å produsere mer, skulle man ventet en liten forbedring, men situasjonen er blitt mye verre. Verdenssamfunnets ekspertorgan på feltet matvaresikkerhet, FAOs Committee on World Food Security (CFS), behandlet situasjonen på sin samling i oktober i år. I ekspertorganets egen vurderingsrapport under overskriften «umiddelbare straktiltak» sies det blant annet: «Sikre at mat, landbruks- og relatert handelspolitikk fremmer matvaresikkerhet for alle, gjennom vellykket og umiddelbar fullføring av Doha-runden med handelsforhandlinger og minimalisering av restriksjoner som kan føre til økt fluktusjon i internasjonale priser».

Jeg kan ikke huske sist jeg leste et dokument der det er en så total mangel på sammenheng mellom beskrivelse, analyse og konklusjon.

VERDEN HAR IKKE oppnådd noe med sine forsøk på å bedre matvaresikkerheten til verdens utsatte grupper. FAOs leder Jacques Diouf vil derfor invitere til et nytt toppmøte i 2009, med ambisjon om å få vedtatt en «New world agricultural order». Diouf foreslår å gjøre CFS til fokuspunkt for videre arbeid og oppfølging av den nye verdensorden for landbruk. Skal man dømme ut fra anbefalingen sitert ovenfor, kan vi vente oss mer av det samme, som bevislig ikke har virket hittil. Vondt kan ende opp med å bli enda verre.

DET ER liten sammenheng mellom total matproduksjon og matvaresikkerhet for utsatte grupper. Det handler mer enn noe annet om å gripe inn på en måte som inkluderer de marginaliserte gruppene – med utgangspunkt i deres egen situasjon. Disses situasjoner er ulike, og det er nødvendig å forholde seg til ulike «matvaresikkerhetstypologier».

Et eksempel: En av «typesituasjonene» som gir ekstrem matvaresikkerhet i hverdagen finnes i forholdene vi kjenner fra det nordøstlige DR Kongo, Zimbabwe, Darfur, Soma-

lia og andre steder.

Hvilke innsatser virker under slike forhold? Sluttføring av Doha-runden? GMO-frø? Eksportbasert produksjon? Det er lett å skjønne at dette er tiltak som på kort sikt er totalt irrelevant om man ønsker bedret matvaresikkerhet i disse situasjonene, før de det gjelder er døde. Tilsvarende kan man systematisk studere andre viktige «matvaresikkerhetstypologier», sammenholde situasjon med anvendbarheten av tilgjengelige virkemidler, og så ta det derfra. Med gode kunnskaper om fenomenet matvaresikkerhet, er det fullt mulig å finne effektive tiltak for de fleste situasjonene. Det er en utbredt svikt i grunnleggende forståelse av fenomenet matvaresikkerhet, som er overraskende.

FORESTILLINGEN OM at matvaresikkerhet må være en integrert del av landbrukspolitikken må avlives. At det trengs en betydelig økning i matproduksjonen i framtida, og at det er landbruket som må stå for dette, er det ingen tvil om. Men det har lite med matvaresikkerhet for utsatte grupper å gjøre.

Utrolig nok finnes det fortsatt

folk som tror vi innen 2015 kan halvere antall sultne mennesker i forhold til 1996, og det attpåtil med å pose på med mer innsats av samme type som hittil. ■

Magne Grøva er agronom og tidligere bistandsarbeider.

Innlegget er forkortet, men kan leses i sin helhet på www.bistandsaktuelt.no

FØLG DEBATTEN PÅ NETT:

Beate Thoresen og **Orrvar Dalby**, fra Norsk Folkehjelp skriver om fordelingspolitikk.

Charles Arthur fra Senter for Utvikling og Miljø ved Universitetet i Oslo, skriver om medienes rolle i Latin-Amerika.

Idrett er lek – bistand er alvor, skriver **Fredrik Ødegård**, **Linda Torége** og **Andreas Selliaas**, alle fra Norges Idrettsforbund (NIF)

WWW.BISTANDSAKTUELT.NO

Det er en utbredt svikt i grunnleggende forståelse av fenomenet matvaresikkerhet.

bistandsaktuelt

Fagblad om utviklingssamarbeid • Utgitt av Norad

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat og Lov om redaksjonell frihet i media. Det er bladets redaktør som har ansvaret for innholdet i bladet.

10/2008 – 11. ÅRG

En desperat despot

LEDER

Zimbabwe var for inntil et tiår siden blant de mest velstående landene i det sørlige Afrika med et fungerende helsevesen og relativt sett gode og stabile levekår for landets innbyggere.

I dag er det derimot helt andre nyheter enn vekst og velstand som kommer fra dette landet: Det rapporteres stadig om voldelige overgrep mot presse og politiske motstandere, køene av arbeidsledige vokser, millioner av zimbabwere har flyktet til nabolandene, det er fare for omfattende sult, landet har en hyperinflasjon på flere millioner prosent hvert år, både vannforsyning og søppelhåndtering fungerer dårlig og det nærmer seg et sammenbrudd i landets helsevesen. En trist konsekvens av disse forholdene har vist seg de siste ukene. Zimbabwe er rammet av en omfattende koleraepidemi, der foreløpig rundt 800 mennesker er døde og tusener av andre kan bli rammet.

Stilt overfor slike enorme utfordringer hadde det vært ønskelig med et kompetent politisk lederskap i landet. Men det har landet dessverre ikke. I stedet fortsetter Zimbabwes president Robert Mugabe bare å sjokkere verden med sin primitive politiske retorikk. Først fastslo han at landets koleraepidemi var under kontroll, mens han raskt ble motsagt av alle de hjelpeorganisasjoner som befant seg i landet. Deretter hevdet Mugabe å ha uttalt seg ironisk da han sa at epidemien var under kontroll.

Neste sjokk kom da landets informasjonsminister Sikhanyiso Ndlovu nylig hevdet at koleraepidemien hadde sin rot i en biologisk krigføring iscenesatt av Storbritannia. Britenes mål skulle være å begå et folkemord i landet, hevdet Mugabes propagandaspreder.

Å mane fram fiendebilder – for deretter å gi «fienden» skylden for egne feilgrep – er en velkjent politisk taktikk som er brukt av utallige udemokratiske politiske regimer opp igjennom historien. Når Mugabe og hans støttespillere i Zimbabwe gjør det samme, er det et tegn på at regimet både blir mer og mer isolert og at grunnen begynner å rase sammen under føttene deres.

GZ

3 MÅNEDENS SITAT

«Jeg er en helt vanlig fyr, akkurat som alle andre. Jeg er bare veldig opptatt av utdanning.»

Greg Mortenson, tidligere fjellklatrer og soldat. Stifter av organisasjonen Central Asia Institute som driver 78 skoler i Pakistan og Afghanistan. Deltok på toppmøtet om utdanning i Oslo.

Kailash Satyarthi har i hele sitt voksne liv jobbet for å redde barn fra slavelignende forhold.

FOTO: LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Redder barn fra slavearbeid

– Vi må gjøre alt vi kan for å nå de 72 millioner barna som i dag ikke får skolegang, sier indiske Kailash Satyarthi – én av mange deltakere på høynivåmøtet Education for All i Oslo. Hver dag redder Satyarthi og hans organisasjon barn fra slaveri.

muglerne ta med seg barnet deres. Ifølge FNs særorganisasjon for arbeidslivet, ILO, er det 216 millioner barnarbeidere i verden.

– Av disse er det om lag 126 millioner barn som utnyttes på det aller groveste. De holdes som slaver, sier Satyarthi.

Frigjørende skolegang. Han har selv fått føle på kroppen at å redde barn fra de aller verste formene for barnarbeid, medfører risiko for eget liv og helse. Selv ble han nesten drept i 2004 i en redningsaksjon mot et indisk sirkus. Sirkuset viste seg å være skalkeskjul for narkotika- og våpensmugling fra Kina, over grensen til Nepal og til India.

Satyarthi mener utdanning er et nøkkelord for å løse utfordringer knyttet til barnarbeid. I 1988 etablerte han to globale kampanjer: Global March Against Child Labour, som er aktiv i over 140 land, og Global Campaign for Education – en allianse av frivillige organisasjoner og lærerorganisasjoner i 180 land.

– Uten utdanning er det ikke mulig å løse utfordringer knyttet til barnarbeid. Og uten barnarbeid kan barn få utdanning. Derfor er utdanning så frigjørende – både åndelig, mentalt, sosialt og politisk, sier Satyarthi.

Særskilte tiltak. Han mener det er en tøff utfordring å skulle sikre de 72 millioner barna som i dag ikke går på skole, skolegang.

– Majoriteten av disse barna bor i sårbare, ustabile stater, de lider av hiv/aids, har funksjonshemminger, er barnarbeidere eller de lever i ekstrem fattigdom. For å nå disse barna trengs det derfor både særskilte tiltak og en bredere tilnærming enn i dag, fastslår Satyarthi.

Han mener langt flere aktører enn i dag må inkluderes for å få barn i skole – deriblant politi og ulike departementer som arbeids-, sosial- og helsedepartementer.

– Hvis ikke vil vi mislykkes i målsettingen om at alle skal ha utdanning innen 2015, sier Satyarthi. ■

PORTRETT

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Det var i 1980 at den indiske elektroingeniøren bestemte seg for å bruke livet sitt på å redde barn fra å bli grovt utnyttet som gruvearbeidere, mursteinsbærere, barnesoldater, narkotikasmuglere eller prostituerte. Han startet organisasjonen BBA (Bachpan Bachao Andolan). I dag er organisasjonen aktiv i hele sørøst-Asia, og har 85.000 medlemmer.

– Vi er nærmere 150 ansatte nå. Nesten daglig har vi redningsaksjoner for å frigi barn. Så langt har vi reddet 76.000 barn. I snitt redder vi ti barn om dagen, forteller Satyarthi.

216 millioner barnarbeidere. Han viser fram bilder fra en redningsaksjon som fant sted for noen måneder siden. Da reddet BBA 17 barn som jobbet på en broderifabrikk i Delhi i India. De håndsydde broderiene brukes på luksuskler som selges i Vesten.

– Barna var alle sammen kidnappet fra Bihar – den indiske regionen som i høst var hardt rammet av flom. De kidnappede barna ble fraktet med tog til hovedstaden Delhi. Den yngste gutten var åtte år gammel. Han var skamslått over hele kroppen. Gutten fortalte at han gråt fordi han savnet familien. Hans gråt førte til at de andre barna på fabrikkene også begynte å gråte. Det forsinket arbeidet, og derfor ble han slått, sier Satyarthi.

Den lille guttens historie er ikke unik: Lutfattige foreldre blir lovet en bedre framtid dersom de lar menneske-

77 I snitt redder vi ti barn om dagen.

Kailash Satyarthi, leder for organisasjonen BBA.

Anklages for korrupsjon

Hjelpeorganisasjoner under press i Nicaragua

I Nicaragua etterforskes nå flere hjelpeorganisasjoner for økonomisk kriminalitet. Organisasjonene som er havnet i myndighetenes søkelys arbeider for legalisering av abort, noe president Ortega er mot. Organisasjonene mener regjeringen forsøker å presse dem til taushet.

NICARAGUA

■ MARIA PETERSSON

I høst ble det innledet etterforskning mot åtte internasjonale og nasjonale organisasjoner i Nicaragua, blant dem svenske Forum Syd og britiske Oxfam. Felles for flere av de anklagede er at de arbeider for reproduktive rettigheter og legalisering av abort når det er fare for gravide kvinners liv.

Det er et kontroversielt tema i Nicaragua. Noe av det første Daniel Ortega gjorde da han ble valgt til president i 2006, var å innføre et totalforbud mot abort. Organisasjonene som arbeider med abortspørsmål har siden fått stadig vanskeligere arbeidsforhold, selv om det til nå ikke er reist formelle anklager.

Men i den regjeringsvennlige avisen «El 19» ble både Oxfam og Forum Syd nylig beskyldt for hvitvasking av penger og korrupsjon.

Husransakelse. I tillegg til anklager om økonomisk kriminalitet kritiseres organisasjonene for å gi penger til lokale organisasjoner som arbeider for legalisering av abort. «El 19» skriver at Forum Syd forsøker å tvinge fram en «europaisk modell». Forum Syd formidler nemlig penger fra FED-fondet, som får bidrag fra åtte land i Europa samt fra FNs befolkningsfond, videre til organisasjoner som arbeider med seksuelle og reproduktive rettigheter i Nicaragua.

Den svenske organisasjonen har måttet levere store mengder dokumenter til myndighetene, alt fra avtaler med partnere og programbeskrivelser til regnskaper. Helene Jeansson, sjef for utviklingsvirksomheten i Forum Syd, er bekymret over utviklingen.

– Vi er redde for at sivilsamfunnets organisasjoner får innskrenket mulighet til å uttrykke sine meninger, sier hun.

Også Forums Syds samarbeidsorganisasjonen, Cinco, har havnet i

Carlos Fernandez Chamorro, leder i Cinco, under husransakelsen av organisasjonens lokaler.

FOTO: MARIA PETERSSON

myndighetens søkelys.

Nylig fikk organisasjonen beslågt både dokumenter og utstyr under en husransakelse.

– De tok til og med fem datamaskiner som ikke hadde noe med regnskapene å gjøre. Det er åpenbart at det her skjer av politiske årsaker, sier Cincos leder Carlos Fernandez Chamorro. Han er også en profilert journalist, og er sønn av tidligere president Violeta Chamorro.

Human Rights Watch bekymret. Menneskerettsorganisasjonen Human Rights Watch er svært bekymret over utviklingen i Nicaragua. José Miguel Vivanco, som er sjef for organisasjonen i Amerika, mener ytringsfriheten er blitt innskrenket i Nicaragua etter at Daniel Ortega kom til makten. Den pågående etterforskningen ser han som et for-

Ortega vil ha et sivilsamfunn som gjør det regjeringen vil. Vi som arbeider med påvirkning er allerede dømt på forhånd.

Carlos Fernandez Chamorro, leder i Cinco og nicaraguansk journalist.

søk på å kneble mennesker som vil påvirke.

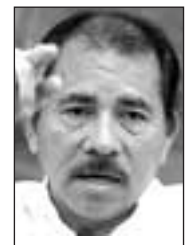
– Regjeringens undersøkelser ligner de som autoritære regimer bruker, der formålet snarere er å skremme organisasjoner til taushet enn å etterforske virkelige forbrytelser. Det er jo først og fremst organisasjoner som arbeider med reproduktive rettigheter som rammes, sier han.

Forum Syd mener organisasjoner som bare arbeider med fattigdomsbekjemping har enklere arbeidsforhold enn de organisasjonene som er kritiske og setter seg opp mot regjeringens politikk.

– President Ortega vil ikke at bistand brukes til påvirkningsarbeid. Men det er jo den typen virksomhet vi støtter. Vårt arbeid handler om å bidra til økt kunnskap og bevissthet hos kvinner og ungdom om seksuelle og reproduktive rettigheter, sier

Helene Jeansson i Forum Syd.

Organisasjonen håper imidlertid de kan fortsette arbeidet. Jeansson sier de vil gjøre alt for å oppfylle de administrative kravene som kommer til å bli stilt. Cincos leder Carlos Fernandez Chamorro er mer pessimistisk. Han tror det kommer til å bli vanskelig å arbeide i framtida.

Daniel Ortega, Nicaraguas president.

– Ortega vil ha et sivilsamfunn som gjør det regjeringen vil. Vi som arbeider med påvirkning er allerede dømt på forhånd. Nå venter vi bare på å få vite hva vi er dømt for, sier Chamorro. ■

Redd Barna: – Dette er en advarsel til organisasjonene

NICARAGUA

■ LARS M. HJORTHOL

– Dette er nok en advarsel til organisasjonene mot å støtte partipolitiske bevegelser og personer, sier Brian Hunter, stedlig representant for norske Redd Barna i Nicaragua. Han er bekymret for utviklingen i Nicaragua.

Redd Barna er ikke blant organisasjonene som er under etterforskning for angivelig hvitvasking av penger, selv om organisasjonen har vært svært synlig i debatten om den nye abortloven.

Ikke akseptert. – Vi har tatt klare

standpunkter mot loven og har også støttet organisasjoner som arbeider for endring av loven, sier Hunter.

Han tror grunnen til at Redd Barna ikke har havnet i sandinistregjeringens søkelys er at de organisasjonene som de har støttet ikke anses som ”partipolitiske”.

– Det går en fin linje her, mellom påvirkning for å endre politikk og påvirkning med sikte på å skifte ut politikere. Det siste blir ikke akseptert av myndighetene, sier han.

Klart abort-standpunkt. Redd Barna har arbeidet i Nicaragua siden 1987

Vi kan nok gå tøffere tider i møte.

Brian Hunter, stedlig representant for Redd Barna.

og har relativt omfattende programmer i landet, blant annet mot vold og seksuelle overgrep. Organisasjonen markerte seg klart mot den nye abortloven da den kom for to år siden. Også Hunter mener påstandene om hvitvasking av penger har sammenheng med den omstridte abortloven.

– Man får inntrykk av at regjeringen er ute etter å straffe organisasjoner som arbeider for oppheving av abortloven, sier han.

Men Redd Barna har ikke merket noe til slike straffereaksjoner i sitt arbeid.

Bekymret. Ifølge Hunter har landets president Daniel Ortega hatt møte med de ikke-statlige organisasjonene og forsikret om at han setter stor pris på deres arbeid, og at det ikke er planer om å angripe dem.

Hunter er likevel bekymret for utviklingen.

– Jeg trodd først dette var en liten advarsel til organisasjonene. Men i det siste har vi også sett andre og langt alvorligere tegn på politisk innstramning, først og fremst at sosiale protester og demonstrasjoner møtes med vold. Vi kan nok gå tøffere tider i møte, frykter Hunter. ■

Klesindustrien i Bangladesh begynner nå for alvor å merke konsekvensene av finanskrisen i form av færre bestillinger. Det samme skjer i andre utviklingsland.

FOTO: G.M.B. AKASH

— Vil ramme fattige land hardt

FN-toppmøtet uten effektive tiltak mot finanskrisen

Med den globale finanskrisen som bakteppe klarte 5000 delegater på FN-toppmøtet om finansiering for utvikling så vidt å unngå at hele prosessen sporet av. Skatteflukt, gjeldsslette og finansreform var på dagsorden. Noen banebrytende løsninger ble det ikke.

■ JAN SPEED

Syv prosent nedgang i bestillinger til klesindustrien i Bangladesh. Brasiliansk bilindustri kutter produksjon og varsler permitteringer. Air India gir 15 000 ansatte tre ukers ferie. Barrick Gold, en viktig inntektskilde for Tanzania, vurderer å trekke seg ut av landet. I Sør-Afrika sier 40 av de 120 største selskapene at de sannsynligvis vil måtte permittere arbeidere.

Dette er bare noen eksempler på hvordan finanskrisen nå også for alvor merkes i utviklingslandene

Sony Kapoor, administrerende direktør for tankesmien Re-Define, frykter at krisen også vil øke omfanget av skatteflukt fra utviklingsland.

– Multinasjonale selskaper har likviditetsproblemer og trenger å få penger ut. Etter hvert som utviklingsland kommer i økonomisk krise, vil rike innbyggere forsøke å flytte pengene sine ut. Samtidig vil nok land som USA og Storbritannia forsøke å lokke til seg midler, sier Kapoor.

Doha-toppmøtet. 5000 deltagere fra over 150 land, 40 internasjonale organisasjoner, 400 frivillige organisasjoner samt 200 representanter fra næringslivet var samlet i Doha i begynnelsen av desember. Formålet var å diskutere hvordan man best kan sikre fortsatt økonomisk støtte til kampen mot fattigdom. Toppmøtet, med en prislapp på mange titalls millioner kroner, var en oppfølger av Monterrey-konferansen i Mexico i 2002. Men sitt viktige tema til tross, møtet i Doha ble preget av mye krangel, nesten sammenbrudd

FNs generalsekretær **Ban Ki-moon** og emiren av Qatar, Sjeik **Hamad bin Khalifa**, under FN-toppmøtet i Doha.

FOTO: SCANPIX/KARIM JAAFAR

og få framskritt i slutterklæringen. Lederne for Verdensbanken og Det internasjonale pengefondet hadde ikke en gang tid til å komme på møtet.

– Sluttdokumentet fra Doha var ikke i nærheten av å speile omfanget av problemet. Altfor mange av de utviklede landene er nå så fokusert på finansiell brannslukking at de ikke prioriterer utviklingsproblemer, mener Sony Kapoor.

Små framskritt. Delegatene klarte ikke å bli enige om hvordan man best kunne takle skatteunndragelse og bruk av såkalte skatteparadiser. Det var ingen nye initiativ i forhold til gjeldsslette. Etter mye fram og tilbake ble det enighet om at det skal arrangeres en FN-konferanse neste år for å se på reform av det internasjonale finanssystemet, uten at noen vet hvordan dette arbeidet skal drives fremover.

– Jeg opplever at vi har oppnådd en viss framgang i arbeidet mot skatteflukt fra utviklingsland. Tatt i betraktning at det på et tidspunkt virket som om prosessen skulle rakne helt, ble faktisk ikke resultatet så verst, sier Kapoor.

Vil bli verre. Avinash Persaud, tidligere bankinvestor og nå medlem av FNs ekspertkomisjon for reform av internasjonale finanssystemer, var i likhet med Kapoor i Doha. Han mener vi står midt oppe i den verste finanskrisen på 100 år.

Persaud tror mange utviklings-

land, som foreløpig ikke er rammet for fullt, ikke er klar over omfanget av den økonomiske flodbølgen som er på vei mot dem.

– Den eneste grunnen til optimisme er det faktum at vestlige land klarte å raske sammen sju billioner dollar for å redde det internasjonale finanssystemet. Det viser hva som er mulig dersom det er politisk vilje. Nå må vi overtale de samme finansministrene til å bruke penger på utvikling, sier Persaud til Bistandsaktuelt. Han var nylig i Norge for å ha møter med Utenriksdepartementet, Norad og Norges Bank.

Krisen vil ha en massiv innvirkning på utviklingslandene.

Avinash Persaud, medlem av FNs ekspertkomisjon for reform av internasjonale finanssystemer.

Massiv innvirkning. – Krisen vil ha en massiv innvirkning på utviklingslandene. Mens de rike G8-landene nå driver med intens brannslukking, har utviklingsland noe mer tid til å forberede seg på at de i stadig økende grad vil bli rammet av de internasjonale nedgangstidene, sier Persaud.

Han påpeker at mye av den økonomiske veksten i Afrika de senere årene har vært drevet av økt etterspørsel og gode priser på råvarer.

– Sammenbruddet i råvarepriser vil ramme disse landene, sier Persaud, som tror at situasjonen vil ligne den på 60-tallet. Også den gangen var det lite vekst i aksjemarkedene og lite utvikling i de fattige landene.

– De massive virkningene vil kunne få utslag i form av negativ helsestatistikk og økt fattigdom, mener FN-eksperten. ■

NOTISER

Norge gir 80 millioner til klimafond

Utenriksdepartementet melder at Norge vil bidra med 80 millioner kroner til et nytt fond for investeringer i klima og ren energi i utviklingsland. Det er EU-kommisjonen som har tatt initiativ til det statlig-private partnerskapet, og sammen med Tyskland er Norge den første statlige investoren i fondet.

– Vi må gjøre vårt for at utviklingslandene tar et teknologisk sprang og øker bruken av fornybare energikilder som solenergi og vannkraft. Det ligger enorme økonomiske og miljømessige fordeler for fattige land i energieffektivisering og fornybar energi, sier miljø- og utviklingsminister Erik Solheim.

Investeringene skal være rettet mot mindre prosjekter med en finansieringsramme opp mot 10 millioner euro. Disse prosjektene blir som oftest neglisjert av private investorer og internasjonale finansieringsinstitusjoner. Solheim mener statlig-private partnerskap er en viktig del av løsningen for å skaffe til veie nok penger til klimatilpassning i fattige land.

– Dette fondet vil kunne bli en prototype på en investeringsmekanisme som tiltrekker seg private investorer med ønske om avkastning og som samtidig gir samfunnsøkonomisk avkastning for de offentlige investerte midlene, sier Solheim. ■

Nytt parti stiftet i Sør-Afrika

Ifølge BBC har avhoppere fra Sør-Afrikas regjeringsparti, ANC, stiftet et nytt parti. Navnet på partiet er The Congress of the People med forkortelsen Cope. Mange av de som har gått inn i det nye partiet er støttespillere av tidligere president Thabo Mbeki. Cope kommer til å stille mot ANC i valget til neste år. Blant det nye partiets støttespillere er den kjente anti-apartheidaktivisten og tidligere medlem av ANC, Allan Boesak. ■

Færre penger sendes hjem

Verdensbanken anslår at emigranter i fjor ble sendt et sted mellom 350 og 600 milliarder dollar hjem til utviklingsland. De siste årene har den totale summen som overføres på denne måten fra rike til fattige land økt kraftig, med inntil 30 prosent i en del utviklingsland. Men nå tror Verdensbanken det er slutt på veksten og spår en nedgang på rundt én prosent i 2009 fra 2008.

Noen land vil bli rammet hardere enn andre. Mexicos regjering regner for eksempel med en nedgang på slike overføringer på om lag åtte prosent. ■

I lomma på bistandsgiveren?

Lite rom for kritisk analyse av bistanden, mener de som evaluerer

Norsk bistand evalueres for titalls millioner av kroner hvert eneste år. Men tidspress, snevre oppdrag og økonomisk avhengighet gjør at konsulentene ikke er så kritiske som de selv ønsker.

EVALUERING

■ MARTA CAMILLA WRIGHT

- Den mest karikerte formen er oppdrag av noen ukers varighet der rammene er klarlagt til fingerspissene. Det lages en kjøpp rapport som inneholder noen «fix-it»-punkter - overkommelige endringer av et tiltak, sier forsker ved Christian Michelsens Institutt (CMI), Lise Rakner.

Hun er en av dem som mener at en del evalueringer blir dårlige fordi de blir utført av konsulenter som vet hva oppdragsgiveren ønsker å høre, og som gir dem bestillingsverket.

- Evalueringer av bistand må være mer langsiktige og forskningsbaserte for å sikre kritisk oppfølging, mener Rakner.

- Jeg mener forskere bør delta i utformingene av retningslinjene for oppdragene, og påvirke rammene for analysen, sier hun.

For stort tidspress. Dag Aarnes har jobbet som bistandskonsulent i 12 år. Han er langt på vei enig med Rakner.

- Også jeg er svært kritisk til tidspresset. Bistand er svært komplekst, og det tar tid å gjennomføre en god evaluering, sier han.

Den erfarne konsulenten mener også at anbudsrundene i forkant av selve evalueringarbeidet, er problematiske.

- Det kommer av to ting: overdrevne formelle krav og korte frister, sier han.

Aarnes forteller at noen av de større konsulentfirmaene har avdelinger som kun skriver tilbud.

- De leverer gode tilbud, men når jobben skal gjøres forsvinner seniorkonsulentene. Da kan resultatet bli en dårlig rapport. Norske myndigheter bør ta en kritisk gjennomgang av anbudsprosessen. Nå er det en tendens til at man hyrer opp dem som er gode til å skrive tilbud, i ste-

Kan bistand bidra til styrke sittende regimer? Slike store spørsmål er det lite rom for å drøfte i evalueringer, mener kritikere. Ugandas president Museveni har styrt i 22 år og får stadig mer kritikk for å være udemokratisk. Uganda mottok drøyt 400 millioner norske bistandskroner i fjor.

FOTO: ALFRED PUCCIANO, SCANPIX/CAMERA PRESS DIGITAL

77 Jeg tar meg i å drive selvsensur.

Lise Rakner, forsker.

det for dem som er gode til å evaluere, sier Aarnes.

Oppdragsgivers feil. - Giverne har selv ansvaret for at de ikke får dype, kritiske analyser, mener Geir Sundet.

Han har i mange år jobbet som konsulent i Tanzania, og arbeider nå i konsulentfirmaet Scanteam. Sundet er usikker på om bistandsaktørene egentlig vil ha kritiske analyser.

- Jeg mener at det er lite åpenhet for selvkritikk og ydmykhet blant giverne. Bransjen legger altfor liten vekt på læring. Vi presses i for stor grad i forhold til tid og økonomiske rammevilkår, noe som gjør det vanskelig å lage de dype, kritiske rapportene, sier Sundet.

Han ønsker seg oppdragsgivere

som tenker langsiktig.

- Norad og andre oppdragsgivere burde drive mer med langsiktig, forskningsbasert oppfølging.

Riktig banehalvdel. CMI-forsker Lise Rakner mener også at det er en tendens til at konsulentene må holde seg inne med oppdragsgiverens. Slik får man nemlig flere oppdrag.

- Hvis den langsiktige politikken er å gi budsjettstøtte, ønsker du ikke å få 40 sider fra en forsker som konkluderer med at budsjettstøtte ikke er effektivt bistand, sier Rakner.

Hun er helt overbevist om at konsulenter og bistandsforskere styres mye av neste oppdrag.

- Jeg tar meg i å drive selvsensur, og jeg har også opplevd dette innad i evalueringsteam.

Etablerte sannheter. Rakner opplever at det er enklere å holde seg innenfor den etablerte tankegangen til bistandsaktørene, enn å være kritisk.

- Hvis du setter deg utenfor rammen, får du høre at du ikke skjønner hva de snakker om. Jeg har også opplevd at om jeg kommer med kritikk som oppdragsgiver ikke er klare for, blir rapporten ansett for å være av dårlig kvalitet.

Aarnes er også klar over dette problemet.

- Den letteste måten å avskrive noe på, er å si at det ikke er relevant. Dette legger et press på konsulentene. Men i Norge har man god tradisjon for å utforme faglig fundert politikk. Jeg mener at konsulenter i Norge har tilstrekkelig rom for å være kritiske.

Riksrevisjonen kritiserer UD

Utenriksdepartementet er gode på akutte humanitære kriser, men dårlige på de langdryge, sier Riksrevisjonen. Røde Kors og Flyktninghjelpen er enige. UD vil nå starte et prøveprosjekt med flerårige avtaler med hjelpeorganisasjonene.

■ MARTA CAMILLA WRIGHT

Norske penger til humanitære kriser har økt formidabelt de siste årene. I 2003 ga Utenriksdepartementet 1,3 milliarder kroner i nødhjelp, i 2007 var beløpet doblet. Nå får UD på pukkelen fra Riksrevisjonen. «Vesentlige svakheter i forvalt-

NØDHJELP

77 Vårt inntrykk er at UD har for liten god gammeldags saksbehandlingskapasitet.

Rolf A. Vestvik, informasjonssjef i Flyktninghjelpen.

ningen av humanitær bistand» står det i den ferske rapporten om effektiviteten i norsk humanitær bistand.

Flyktninghjelpen og Norges Røde Kors er to av de største forvalterne av norske nødhjelpspenger. Begge organisasjonene er enige i kritikken fra Riksrevisjonen.

- Søknader om midler til langvarige humanitære kriser, for eksempel til situasjonen i Uganda, kan det ta så lang tid å få svar på at vi må forskuttere fra egne midler. Noen ganger må vi droppe planlagt hjelp, sier Flyktninghjelpens informasjonssjef Rolf A. Vestvik. Flyktninghjelpen har mottatt 488 millioner kroner til humanitære tiltak fra UD i år, det utgjør omtrent halvparten av deres budsjett.

- Vårt inntrykk er at UD har for

liten god gammeldags saksbehandlingskapasitet, sier Vestvik.

Han får støtte fra Arnulv Torbjørnsen, beredskapssjef i Røde Kors. Organisasjonen mottar i år om lag 370 millioner kroner i støtte fra UD til nødhjelpsarbeid.

- Vi må ta noen sjanser og forskuttere til prosjekter. Vi kunne ønske oss en form for rammeavtale med UD slik at vi kunne planlegge langsiktig for de langvarige krisene, sier Torbjørnsen.

Prøveprosjekt. Utenriksdepartementet forstår problemet Riksrevisjonen og organisasjonene peker på, og forklarer hvorfor det er blitt sånn.

- Vi må selvsagt prioritere. Skal vi handle raskt på noe, må noe annet komme lenger ned i bunken, forklarer Halvor Sætre, underdirektør i

seksjon for humanitære spørsmål i UD.

Departementet satser nå på et prøveprosjekt med flerårige avtaler for å forsøke å gjøre noe med problemet.

- Vi er fornøyde med rapporten fra Riksrevisjonen og har hatt en god dialog med dem underveis i prosessen. Vi offentliggjorde i høst en strategi for humanitær bistand, som tar tak i mange av de punktene Riksrevisjonen omtaler, forklarer Sætre.

Et annet av Riksrevisjonens kritikkpunkter var utenriksstasjonenes mangelfulle faglige oppfølging av humanitære prosjekter.

- Vi vil nå gå inn for at humanitært arbeid blir sterkere vektlagt i ambassadenes virksomhetsplaner i de landene dette er relevant, sier han.

Opposisjonen splittet om bistandsbudsjett

Ønsker seg langsiktig forskning. – Norge og Norad er ikke de verste oppdragsgiverne her, men vi må skille mellom de mange korte evalueringene og de mye mer sjeldne og mer forskningsbaserte, slik som Zambia-evalueringen (Evalueringsrapport 4/2007 om norsk bistand til Zambia 1991-2005, red.anm.). Jeg stiller også spørsmål ved i hvilken grad slike forskningsbaserte rapporter brukes i systemet, sier Rakner.

Rakner mener at de store kritiske spørsmålene må tas opp i mer langsiktig forskning.

– Problemet oppstår hvis store deler av bistandspolitikken og utvikling av bistand baserer seg på kort-siktige evalueringer. Da gis det ikke rom for å stille de store, vanskelige spørsmålene og de som går utover rådende tenkning, sier Rakner. Hun nevner opposisjonens dårlige kår i mange av Norges samarbeidsland som eksempel på et slikt spørsmål.

– En av forklaringene på dette er at nesten all bistand går til sittende regjering. De som sitter på ambassa-

EVALUERING

Evaluering er en vurdering av et pågående eller avsluttet bistandstiltak som:

- har som formål å dokumentere resultater i utviklingssamarbeidet og samle erfaringer for læring.

- er en vesentlig kilde til informasjon for norsk offentlighet og politiske beslutningstakere om resultatene av utviklingsbistand.

Kilde: Norad

dene i fire år ønsker ikke regimeskifte, for da får de ikke gjort jobben sin. Dette er et fundamentalt utslag av at bistand har så stor plass i politikk og økonomi. Et slikt poeng går utover rådende tenkning. Tar man poenget på alvor, må man kanskje gjøre om på veldig mye, og det er man ikke interessert i. ■

– Vil ha kritiske evalueringer

EVALUERING

Asbjørn Eidhammer (bildet), Norads evalueringdirektør, mener at evalueringsskissene i Norad gjør hva den kan for å sikre uavhengige og kritiske evalueringer.

– Vi må følge anbudsreglene som sikrer utvelgelse av evalueringsteam basert på kompetanse, metode, pris og tilgjengelighet. Dessuten understreker vi alltid overfor teamene at vi vil at de skal reise kritiske spørsmål. Jeg tror ikke at vi noen gang har avvist kritiske spørsmål, og jeg blir skuffet over konsulenter og forskere som driver selv-sensur.

Eidhammer mener at de som evaluerer er kritiske. Også han trekker fram evalueringen av støtten til Zambia som et godt eksempel. Samtidig vedgår han at det kan være

vanskelig for oppdragsgiver å vite i hvilken grad for eksempel selvsensur påvirker dem som evaluerer.

– Jeg kunne noen ganger ønske meg mer kritiske evalueringer. Jeg kan ikke vite sikkert om det er riktig at vi får evalueringer som ikke gjenspeiler virkeligheten, sier Norad-direktøren.

Eidhammer ser også at det kan være en utfordring for evalueringsteam å reise problemstillinger og kritikk som går utenfor bistandsaktørens og oppdragsgivernes tenkning.

– Men for oss som har ansvaret for evaluering, er det viktig nettopp å stille slike spørsmål. Derfor er vi også åpne for å bruke utradisjonelle tilnærminger, mener Eidhammer, som ønsker seg mer bistandsforskning.

– Det må forskes mer på bistand. Evalueringer har sine grensninger, mener Eidhammer. ■

Sætre innrømmer at UD har prioritert fleksibilitet og evnen til å handle raskt mer enn å behandle søknader for langvarige kriser.

– Nå skal vi forsøke å få til begge deler, forsikrer Sætre.

Norge nummer to. Til tross for at UD får kritikk på hjemmebane havner Norge på andre plass i den nyeste rankingen av forskjellige lands nødhjelpsinnsett. Det er samme plassering som i fjor. Norge har 21 land bak seg og kun Sverige foran seg på lista.

Det er Development Assistance Research Associates (Dara) som har utarbeidet listen. Det er andre gang denne kåringen lages av den uavhengige organisasjonen som jobber med oppfølging av utviklings- og nødhjelp.

58 indikatorer på fem områder blir tatt med i vurderingen. Dara har blant annet vurdert hvor raskt de forskjellige landene svarer på behov, graden av støtte til lokal kapasitet, samarbeid med andre nødhjelpsorganisasjoner og om man er med på å følge opp internasjonale standarder for nødhjelp. Det er blitt samlet data på 11 steder i verden og Dara har intervjuet 350 nødhjelpsorganisasjoner for å utarbeide indeksen. ■

Les mer på www.bistandsaktuelt.no

Les hele Riksrevisjonens rapport på www.riksrevisjonen.no

Les dokumentet «Norsk humanitær politikk» på www.regjeringen.no

Fremskrittspartiet vil halvere budsjettet, mens KrF vil bruke mer.

JAN SPEED

BISTANDSBUDSJETTET Regjeringen har lagt fram et rekordstort bistandsbudsjett. Totalen tilsvarende for første gang én prosent av brutto nasjonalinntekt.

Her er de forskjellige partienes alternative forslag:

Fremskrittspartiet

Partiet vil kutte totalt 10,9 milliarder kroner i UD-budsjettet. Det er nesten halvparten av det foreslåtte bistandsbudsjettet.

FrP vil gjøre følgende kutt:

- UD administrasjon av utviklingshjelpen: -569 millioner kroner.

- Norad: -111 millioner kroner.

- Bistand til Afrika: -2,4 milliarder kroner.

- Bistand til Asia: -457 millioner kroner (bare bistanden til Afghanistan opprettholdes på det foreslåtte nivået).

- Bistand til Midtøsten: -425 millioner kroner.

- Bistand til Latin-Amerika: -209 millioner kroner

- Sivilt samfunn og demokratiutvikling: -582 millioner kroner.

- Overgangsbistand: -434 millioner kroner.

- Fred og forsoning: -391 millioner kroner.

- Miljø og bærekraftig utvikling: -449 millioner kroner.

- Flyktningtiltak i Norge: -833 millioner kroner.

- FN-organisasjoner: -2,4 milliarder kroner.

- Multilaterale finansinstitusjoner: -1,7 milliarder kroner.

- Tilskudd til internasjonale organisasjoner: -20 millioner kroner.

- Fredskorpset: -11 millioner kroner.

Partiet er derimot enig i at:

- 452 millioner kroner settes av til næringsutvikling i Sør;

- 300 millioner kroner brukes på kvinner og likestilling

- 1,56 milliarder kroner brukes på globale helse- og vaksineinitiativ.

FrP vil dessuten øke støtten til nødhjelp, humanitær bistand og menneskerettigheter med 50 millioner kroner, forskning, kompetanseheving og evaluering med 4 millioner kroner og gjeldslette og gjeldsrelaterte tiltak med 15 millioner kroner.

Høyre

Høyre er mer moderat enn FrP i sine kuttforslag. Men partiet vil luke bort 560 millioner kroner fra utenriksdepartementets budsjett.

Høyres kuttforslag:

- UD administrasjon av utviklingshjelpen: -10 millioner kroner.

- Norad: -20 millioner kroner.

- Bistand til Asia: -210 millioner kroner.

- Bistand til Midtøsten: -240 millioner kroner.

- Bistand til Latin-Amerika: -100 millioner kroner.

Høyre vil gi FN's høykommissær for flyktninger 10 millioner kroner mer enn regjeringen legger opp til.

Kristelig Folkeparti

KrF går i stikk motsatt retning og vil bruke mer på bistand. Partiet vil styr-

ke innsatsen for fattige land med 550 millioner kroner ved å øke bistandsrammen med 331 millioner kroner og omdisponere 237 millioner kroner for tiltak for asylsøkere i Norge som regjeringen har lagt inn på bistandsbudsjettet. Det meste av dette vil komme Afrika til gode.

KrF vil plusse på:

- Bistand til Afrika: +100 millioner kroner.

- Bistand gjennom norske frivillige organisasjoner: +150 millioner kroner.

- Nødhjelp: +100 millioner kroner.

- Utdanning: +150 millioner kroner.

- Helse og vaksiner: +100 millioner kroner.

- Landbruk og matvaresikkerhet: +70 millioner kroner.

- Fred, forsoning og demokrati: +50 millioner kroner.

- Gjeldslette: +35 millioner kroner.

Venstre

Venstre vil omdisponere 130 millioner kroner i bistandsbudsjettet.

De vil kutte 130 millioner kroner i bistand til Latin-Amerika.

Disse pengene skal fordeles som følger:

- Norad: +13 millioner kroner.

- Fredskorpset: +5 millioner kroner.

- Bistand til Afrika: +50 millioner kroner.

- Sivilt samfunn: +19 millioner kroner.

- Demokratistøtte/partier: +1 million kroner.

- Humanitær bistand og menneskerettigheter: +20 millioner kroner.

- Nødhjelp: +10 millioner kroner.

- Forskning, kompetanseheving og evaluering: +10 millioner kroner.

NOTIS

Norsk Folkehjelp ferdig på Sri Lanka

– Vi har gitt opp, sier generalsekretær Petter Eide til NTB

Nylig fikk Sri Lankas ambassadør i Oslo beskjed om at den norske hjelpeorganisasjonen faser ut sitt arbeid på den krigsherjede øya.

– Vi vil ikke lenger være der. Vi har bestemt oss for å trekke oss ut fordi myndighetene har gjort arbeidet vårt umulig, sier Eide.

Han mener at organisasjonen er blitt svartmalt og trakassert av landets myndigheter på grunn av krigen med den tamilske geriljagrappa LTTE.

– Vi er blitt brukt i et politisk spill, og vi vil ikke være med på det, sier Eide.

Utfasing vil skje i løpet av 2009.

Norsk Folkehjelp har blant annet jobbet med minerydning og med internflyktninger på Sri Lanka. ■

Burmas modige stemmer

Bistandsaktuelt møtte opposisjonelle munkere ett år etter opprøret

RANGOON/MAE SOT (b-a):
– Ingen kritiserer juntaen uten straff, sier U Naing som er opposisjonell og munk ved et av de mange klostrene i Rangoon.

■ I BURMA OG THAILAND:
GØRIL TRONDSÉN BOOTH
(TEKST OG FOTO)

BURMA

I fjor høst var verdens oppmerksomhet rettet mot Burma. På verdens tv-skjermer dukket det fram buddhistmunker som i fredfull protest la frem krav om frihet og rettferdighet for Burmas befolkning. Svaret fra landets militærjunta kom i form av brutale og blodige angrep. Ofrene var studenter, sivile og ikke minst, buddhistmunker.

Er Burma glemt? Protestaksjonene utviklet seg snart til en massiv demonstrasjon mot det militærregimet som med jernhånd, våpen og sensur har styrt Burma siden 1962.

Verdens statsledere fulgte opp med kritikk av Burmas militærdiktatur, et regime som er beskyldt for omfattende brudd på menneskerettighetene og som hardnakket slår ned på all form for opposisjon, enten det har vært demonstrasjoner, politisk aktivitet eller kritiske uttalelser.

Senere – under militærregimets motarbeiding av nødhjelp til syklonofrene i mai 2008 – ble det mer kritikk, blant andre fra FNs generalsekretær, Ban Ki-Moon. Men så stilnet protestene.

Har verden glemt Burma? Vet vi hva som foregår? Og hvor ble de egentlig av – alle de som insisterte på å bruke sin menneskerett i form av ytringsfrihet september 2007?

Ny teknologi. Safranrevolusjonen i september 2007 var det største folkeopprøret i Burma siden studentopprøret i 1988. Sistnevnte resulterte i 3000 drepte og fulle fengsler. Også i 1988-opprøret hadde Burmas munkere en sentral rolle.

En vesentlig forskjell var at med dagens teknologi hadde verden større mulighet til å følge med. Til tross for juntaens forsøk på å stoppe spredning av informasjon ved å kutte nettverksforbindelser med omverdenen, florerte det med tv-bilder, nyhetsreportasjer og blogger i cyberspace – i noen uker.

Men når den mest synlige volden la seg og de fargesterke munkene var forsvunnet fra tv-skjermen, stilnet interessen for Burma.

Skjulte dødstall? Ifølge FN er det be-

Tilsynelatende er det harde religiøse studier som opptar Burmas buddhistmunker, men under overflaten ulmer det også av opprør.

kreftet 31 drepte. Regjeringen hevder på sin side at myndighetenes sikkerhetsstyrker kun har medvirket til 15 dødsfall.

Rapporter fra flere menneskerettighetsorganisasjoner tyder likevel på at antallet døde er atskillig høyere enn begge disse anslagene.

Fram til begynnelsen av oktober 2007 ble 6000 burmesere arrestert, hvorav 1400 munkere. De militære fengslene samt de offentlige bygninger som var tatt i midlertidig bruk var overfylte. Løslatte arrestanter rapporterer om umenneskelige

Den kjente demokrati-aktivisten **Min Ko Naing** har nylig fått en dom på 65 år.

forhold med nesten totalt fravær av vann, mat, pledd, matter og sanitære bekvemmeligheter. Mange ble alvorlig syke, flere dødsfall er også rapportert.

– Det var ca. 400 av oss i ett rom. Ingen toaletter, ingen bøtter, ikke noe vann for vask. Ingen senger, ingen pledd, ingen såpe, ingenting, sier en tidligere arrestert munk til nyhetsbladet *The Independent*.

Ifølge munken var rommet for lite til at alle kunne sove liggende samtidig.

– Vi sov på skift. Hver kveld klokka 8 ble vi tildelt en liten porsjon med ris og en kopp med vann. Men etter hvert var det mange av oss som ikke klarte å spise. Lukten i rommet var så ille, forteller han.

Uten tiltale. Mens noen ble satt fri etter en uke eller to, satt andre i uker og måneder uten tiltale.

Utenfor fengselsmurene gjennomførte myndighetenes sikkerhetsstyrker razziaer, 52 klostre fikk uanmeldte og hardhendte møter med ordensmakten. Opposisjonelle opplevde voldelige arrestasjoner, grove fornærmelser og rene fysiske overgrep mot munkere. Klostereidom ble plyndret eller ødelagt. Burmas generaler avviser på sin side på-

standen om forfølgelse av munkere etter opprøret og kaller de arresterte munkene for «uekte munkere». De blir samtidig beskyldt for å ha infiltrert klosterordenen for å skape uro.

2. oktober 2007 klarte juntaen å slå tilbake demonstrantene. Opprøret var tilsynelatende over. Men arrestasjonene, mishandlingen og undertrykkningen fortsatte – og fortsetter ennå. Fra januar til oktober i år har ytterligere 343 mennesker blitt arrestert på bakgrunn av påstått deltakelse i Safranrevolusjonen. 1024 mennesker knyttet til opprøret, inkludert 141 munkere, sitter i Burmas beryktede fengsler som i alt rommer 2147 politiske fanger. (Kilde: AAPP).

Nye strenge dommer. Min Ko Naing, Burmas mest kjente politiske aktivist etter Aung San Suu Kyi, har nylig fått en dom på 65 år, opplyser Den norske Burmakomité.

Tirsdag 11. november ble 14 aktivister fra nettverket av «88-generasjonsstudenter» dømt til 65 år hver for deltakelse i demonstrasjonene i fjor. Blant disse var også Min Ko Naing, melder *Bangkok Post*. Han ble dømt sammen med blant andre de to andre ledende aktivistene Ko Ko Gyi og Htay Kywe.

MILITÆRT STYRE I SNART 50 ÅR

■ Burma, også kjent som Myanmar, har vært styrt av et militært diktatur siden 1962. Juntageneralen Than Shwe (bildet) har toppet hierarkiet siden 1992.

■ Militærjuntaen er beskyldt for omfattende brudd på menneskerettighetene. All kritikk av deres lederskap blir slått hardt ned på.

■ Etter omfattende press fra folket gikk juntaen med på demokratiske valg i 1990. National League of Democracy – med fredsprisvinneren Aung San Suu Kyi i spissen – vant med overlegen seier, men valgresultatet ble ikke anerkjent av den sittende regjeringen. San Suu Kyi har siden sittet det meste av tiden i husarrest.

■ Juntaen har nylig annonsert valg i 2010, men mange er svært skeptiske siden de mener resultatet allerede er avgjort.

ILLUSTRASJONSFOTO: GØRIL TRONSDEN BOOTH

Fredag 21. november ble munken Ashin Gambira, som hadde en ledende posisjon under fjorårets opprør, dømt til 68 år.

Til sammen har 23 aktivister nå blitt ilagt dom på 65 år. Bare i løpet av en uke i november har mellom 60 og 70 aktivister som deltok i demonstrasjonene i fjor blitt dømt.

Fra fengslene rapporteres det samtidig om både fysisk og psykisk tortur av politiske fanger. Mange nektes nødvendig medisinsk behandling som for flere har fått dødelig konsekvenser. Og enda flere sitter fengslet uten offentlig rettssak og forsvarsadvokat. Munker, studenter og politikere blir likevel dømt til lange fengselsstraffer, noen til livstid i fengsel.

Bak klostermurene. Med identitet som student i religionsvitenskap, en opplysning som også formelt sett er riktig, har jeg fått adgang til en rekke klostre i Burma.

– Vi har en svært ondskapsfull regjering, sier U Naing, en munk jeg møter på et avtalt diskret sted utenfor Rangoon.

U Naing har vært medlem av sanghaen (klosterordenen) i snart 30 år. Som alle andre ser han med skrekk og avsky på juntaens brutale

fremferd under «Safranrevolusjonen». Han viser også til juntaens skammelige håndtering av nødhjelpen etter sykklonen Nargis.

Dessuten kommenterer han folkeavstemningen i mai som han mener var en fullstendig farse. Han sier det var et valg preget av løgner, trusler, straff og utnyttelse av folks uvitenhet. Opptil tre måneders fengsel

BURMA

■ Burmas befolkning utgjør mellom 47 og 55 millioner mennesker.

■ 87 prosent av befolkningen er buddhister, resten er kristne, muslimer og hinduer.

■ Burma er, ifølge FN, blant de ti fattigste land i verden og det fattigste utenfor Afrika. 90 prosent av befolkningen lever for under 0,65 dollar om dagen. (UNDP).

■ En stor del av nasjonalbudsjettet brukes på militært forsvar.

Kilder: HRDU – Human Right Documentation Unit, HRC – Human Right Council, AAPP – Assistance Association for Political Prisoners, Den norske Burmakomiteé.

Soldatene vil stille seg side ved side med folket.

U Saw Shwe hadde en ledende stilling i menneskerettighetsorganisasjonen Human Rights Defenders and Promoters (HRDP) før han forlot Burma.

kunne bli konsekvensen av å stemme nei, forteller han.

U Naing understreker også militærregimets manglende sympati med det burmesiske folket generelt.

– Vi har ikke nok vann, ikke strøm når vi trenger det, folk er fattige, prisene skyhøye, utdanning er ingen selvfølge – vi har ingen rettigheter. Dette blir ekstra ille tatt i betraktning at Burma egentlig er et ressursrikt land.

Mange jeg treffer mener at militærjuntaen frykter sanghaens maktposisjon siden buddhismen og sanghaen er oppfattet som hellig av de fleste burmesere. Med i dette bildet hører også med at det er nesten like mange munkesoldater som det er soldater i Burma, omtrent 400 000.

Mangler våpen. – Men regjeringen har våpen – det har ikke vi, understreker U Naing.

– Sist høst kjempet vi med det vi hadde – vi kjempet med «loving kindness» – i buddhistisk ånd, men det holder ikke lenger. Jeg har tenkt tanken og vurderer nå, om mulighetene skulle by seg, om jeg er villig til å ofre livet og ta til våpen ved neste demonstrasjon. Jeg tror jeg er klar, men, poengterer han, da legger jeg fra meg kappen.

U Naing, håper selvfølgelig at buddhismens budskap og fredfulle protester skal nå fram til generasjonene.

– Generalene er tross alt buddhister selv. Problemet er at de kun er buddhister av tradisjon og ikke buddhister i hjertet.

En yngre munk som er med i vårt følge, Ashin Maung (25), sier:

– Vi nekter å gi opp, men mange er redde. Som du vet, de skyter demonstranter. Vi har en svært voldelig og brutal regjering. Det spiller ingen rolle om demonstrasjonen foregår i buddhistisk ånd eller ikke, de skyter deg uansett hvem du er.

Kamp fra utsiden. I Mae Sot i Thailand, ved Burmas grense, befinner det seg et stort antall «septemberdemonstranter» i eksil. De aller fleste hadde sentrale roller under demonstrasjonene sist høst og var tidlig etterlyst av regjeringen (SPDC).

Da mange kunne ha forventet fengsel fra flere år og opp til livstid, ble flukt den eneste mulighet. Demonstrantene representert ved grensen er alt fra 88-studentgenerasjonens aktivister, til munkesoldater, til pur unge studenter like under og over 20 år. Planer om å fortsette og kjempe for et demokratisk Burma fra utsiden har de felles.

– Jeg har vært involvert i denne kampen så lenge at jeg stopper ikke nå, sier U Saw Shwe, som har vært politisk involvert siden 1988.

Han står fram uten å skjule sin identitet. I februar forlot han Burma, familie og en ledende stilling i menneskerettighetsorganisasjonen Human Rights Defenders and Promoters (HRDP). Per dags dato sitter 36 medlemmer av organisasjonen som politiske fanger.

Militært mytteri? – Militærjuntaen må falle før eller senere – alle er misfornøyd med denne selverklærte regjeringen, fortsetter U Saw Shwe som håper på nye opprør, men han har ingen tro på at det vil bli flere fredelige demonstrasjoner.

– Et militærdiktatur vil aldri gi seg uten kamp, jeg tror dessverre

ikke vi kan få forandringer uten tap av blod. En meningsfull dialog, som mange etterlyser, mellom juntaen og andre politiske partier ville vært bra, men makten er så skjevfordelt og da er det vanskelig å forhandle – og i Burma har vi ingen ytringsfrihet.

Saw Shwe viser til at militæret sitter på våpenmakten, noe det burmesiske folket foreløpig ikke har.

– Folket derimot har et håp om at hvis det skulle oppstå nye demonstrasjoner, så vil mange lavere rangs soldater skifte side, sier han.

– De vil komme til å snu ryggen til sine overordnede og stille seg side om side med folket.

Han underbygger sin spådom med at mange soldater lever under fattige kår. I tillegg er mange opprørte og sjokkerte over juntaens ordre om voldsutøvelse mot Burmas hellige religiøse ledere og forbilder. Saw Shwe mener de føler dyp skam og forakt.

– De er ikke mer fornøyd med dette regimet enn det vi er. De er bare redde for konsekvensene det vil få å ikke adlyde ordre, sier han.

Opprøret lever. Så hvor ble det av demonstrantene fra i fjor høst? Hva er svaret?

Jo, de er på flukt, de lever under umenneskelige forhold i Burmas fengsler, eller som munkesoldater i Amara-pura forteller oss:

– Vi er tilbake i klostrene hvor vi kan bli arrestert når som helst for hva som helst. Konsekvensene vil i så fall være store.

Men de har ikke gitt opp – mine samtaler med folk i Burma og eksilburmesere i Thailand tyder på at det fortsatt finnes en sterk kampånd blant Burmas mangfoldige befolkning. Safranrevolusjonens ideer har fortsatt en massiv oppslutning blant studenter, munkesoldater og sivile – være seg buddhister, kristne, hinduer eller muslimer.

FNs generalsekretær Ban Ki-moon skal etter planen besøke Burma i desember. Aktivister oppfordrer ham til å kreve løslatelse av alle politiske fanger. Hvis det ikke etterkommes, må FN legge sterkere press på regimet, mener de.

– Vi kan ikke vente lenger på at noen skal komme og hjelpe oss å gjøre Burma fri – vi må hjelpe oss selv – vår kamp er ikke ferdig, vi vil fortsette så lenge vi er i livet. Og det er vi i aller høyeste grad, sier munken Ashin Agga Nya (26), flyktning i Mae Sot. ■

Gøril Trondsen Booth er norsk frilansjournalist og –fotograf, i tillegg til at hun for tiden studerer religionsvitenskap. Hun besøkte Burma og Thailand tidligere i høst

OBS!

Av hensyn til intervjuobjektens sikkerhet er ingen personer i denne reportasjen avbildet eller omtalt med sine egne navn. Det kunne i verste fall føre til avhør, tortur og mange år i fengsel og arbeidsleire. Unntaket er U Saw Shwe som lever i Thailand og selv har samtykket. Alle bilder av munkesoldater er illustrasjonsfoto, og har ingen sammenheng med de munkene som er intervjuet i artikkelen. Alle de intervjuede er klar over at deres uttalelser vil bli viderebrakt – i anonymisert form.

29 mill. barn uten skolegang i 2015?

Toppledere samlet i Oslo for å sikre at målet om utdanning for alle innfris

I 2006 var det 75 millioner barn som ikke gikk på skolen. Det er 12 prosent av alle barn i skolealder i utviklingsland. Budskapet på høynivåmøtet i Oslo 16.-18. desember var at dersom en skal innfri målet om utdanning for alle innen 2015, trengs det økt innsats – både fra givere og mottakerland.

■ LIV RØHNEBÆK BJERGENE

UTDANNING – En utdannet middelklasse er det beste fundamentet for å skape positiv utvikling i et land, sa miljø- og utviklingsminister Erik Solheim da han nylig besøkte Madagaskar sammen med kunnskapsminister Bård Vegar Solhjell.

Kort tid etter var de to sammen vertskap for det åttende høynivåmøtet om utdanning for alle som ble arrangert i Oslo.

Trenger ekstratiltak. Med profilerte gjester som kronprins Haakon, dronning Rania av Jordan, Senegals president Aboulou Wade og Unesco-sjef Koichiro Matsuura i spissen var målsetningen å forsterke den politiske viljen og sikre framgang mot utdanning for alle.

For til tross for at flere land har hatt stor framgang siden Dakar-møtet i 2000, hvor givene lovte å sikre utdanning for alle innen 2015, anslår Unesco at anslagsvis 29 millioner barn vil være uten skolegang i 2015, dersom det ikke settes inn ekstratiltak. Majoriteten av disse barna vil bo i Afrika.

Også for høyere utdanning trengs det økt satsing. I 2006 var bare om lag 25 prosent av afrikansk ungdom skrevet inn ved høyere utdanningsinstitusjoner. Dette til tross for at det i verden totalt var hele 513 millioner flere unge som fikk høyere utdanning i 2006 – en økning på 76 millioner siden 1999.

For voksne har innsatsen for å redusere analfabetisme stått nesten stille. 776 millioner voksne – hele 16 prosent av verdens voksne befolkning – mangler i dag grunnleggende lese- og skrivekunnskaper. To av tre er kvinner. Økes ikke innsatsen også overfor denne gruppen, frykter

Givene må være villig til å satse mer på skoletilbud i sårbare stater, mener utdanningsekspert Birger Fredriksen. Bildet viser jenter på vei hjem fra skolen i Afghanistan.

FOTO: KEN OPPRANN

Målet om likhet vil være det vanskeligste å nå. Her trengs det mer ressurser og mer spesialiserte programmer.

Birger Fredriksen, utdanningsspesialist og konsulent i Verdensbanken.

Unesco at verden i 2015 fremdeles vil ha over 700 millioner voksne som ikke kan lese og skrive.

Finansieringsgap. Et hovedspørsmål er – med finanskrisen som bakteppe – hvordan sikre langsiktige og forutsigbare forpliktelser til utdanning. Givernes vilje til å satse på utdanning er nemlig svekket og det er for få givere som er med på spleiselaget.

I 2006 var givernes bidrag til grunnutdanning i lavinntektsland på til sammen 3,8 milliarder dollar, ca 26 milliarder kroner. Det er mye penger, men allikevel mener FN at det trengs nærmere 50 milliarder kroner mer årlig for at tusenårs målet om utdanning til alle barn skal nås.

– Rike land må bidra med vesentlig mer penger til utdanning i Sør fordi mange av de landene som ligger dårligst an har svært små økonomier. De er derfor avhengige av bistand, sier Solheim.

Mangler 18 millioner lærere. Et av

de største problemene er mangelen på kvalifiserte lærere. Det neste tiåret vil verden mangle om lag 18 millioner lærere. Som regel er det færrest lærere der behovet er størst: I land rammet av krig og konflikt og blant de aller fattigste på landsbygda.

– I Zambia har lærerne ansvar for alt fra 22 til 210 elever – avhengig av om læreren underviser i byene eller ute på landsbygda, sier utdanningsspesialist i Verdensbanken, Aideen Mulkeen.

Han etterlyser en helhetlig plan for hvordan en skal greie å utdanne tilstrekkelig med kvalifiserte lærere.

Store ulikheter innad i land. Eksempelet fra Zambia om forskjellen i lærertetthet i byer og på landsbygda, viser at det ikke bare er viktig å sikre alle skolegang. Utdanningstilbudet må ha god nok kvalitet, og myndighetene i land må sikre et godt utdanningstilbud til alle – enten du er rik eller fattig, bor i by eller på

landsbygda, er gutt eller jente, bor i et land rammet av konflikt eller er funksjonshemmet. Unesco anslår for eksempel at mindre enn ti prosent av barn med funksjonsnedsettelser i utviklingsland går på skole.

– Målet om større likhet i utdanningstilbudet vil være det vanskeligste å nå. Her trengs det større ressurser og mer spesialiserte programmer, mener Birger Fredriksen, konsulent i Verdensbanken.

Den internasjonalt anerkjente utdanningsspesialisten har arbeids erfaring fra blant annet Verdensbanken, Unesco, OECD og Norsk utenrikspolitisk institutt.

– For å nå disse gruppene må givene i økende grad rette innsatsen mot dem som trenger det mest, samt være villig til å ta større risiko ved å satse på sårbare stater. En slik strategi vil innebære at utviklingsland som skærer bra på utdanning, som Tanzania og Mosambik, får mindre støtte, sier Fredriksen. ■

Kronglete vei til resultater i bistanden

Landene i Sør bør være med på å velge kanaler for bistandspengene, mener Norad i årets resultatrapport.

■ MARTA CAMILLA WRIGHT

Det er andre gang Norad lager en rapport som tar for seg resultatene av den samlede norske bistanden. Årets rapport konkluderer med at mye av bistanden når fram, men at veien fra Norge og fram til de fattige i utviklingslandene er svært lang og omstendelig. Rapporten har det internasjonale bistandssystemet som tema, et system som Norad – di-

En ting vi kan gjøre for å forenkle er å gi frivillige organisasjoner kun en pott penger og mer handlefrihet.

Erik Solheim, utviklingsminister.

rektør Poul Engberg-Pedersen karakteriserte som «usedvanlig kronglete» da rapporten ble lagt fram. Norad har også sett på de ulike kanalene for norsk bistand, uten at man har kunnet konkludere med at norske organisasjoner for eksempel er mer effektive enn FN og andre multilaterale organisasjoner.

– Vi har ikke funnet noe som tilsier at valg av kanal for bistandspenger gir systematiske forskjeller i resultatene, sa Engberg-Pedersen.

Mindre enn en femtedel av norsk bistand er stat-til-stat-bistand, det vil si at den er et samarbeid mellom norske myndigheter og myndighetene i mottakerlandet. Resten av pengene brukes via multi-

laterale organisasjoner og ikke-statlige organisasjoner. Uansett hvem som får pengene, er resultatene både gode og dårlige, sier rapporten.

Allikevel mener Norad at det er viktig hvem man velger å gi pengene til. Det har innflytelse på måloppnåelsen i utviklingspolitikken, og Norge må være med på å forenkle det internasjonale systemet. Derfor mener Norad at Norge kan bidra til tydeligere resultater ved å gjøre ting enklere, beskrevet som «konsentrasjon om færre og større innsatser».

Norad mener at Norge står overfor fire store utfordringer – involvere mottakerne, gjøre det enklere for mottakerne å delta i internasjonalt samarbeide, lage flerårige ram-

meavtaler som forenkler bistanden og å støtte opp om mottakernes nasjonale systemer.

Utviklingsminister Erik Solheim deltok under lanseringen. Han var fornøyd med Norads rapport.

– Vi kan gjøre mye for å forenkle vårt eget system og vi kan påvirke internasjonalt. Men det er ingen lett vei til et bedre organiseringsystem. En ting vi kan gjøre for å forenkle er å gi frivillige organisasjoner kun en pott penger og mer handlefrihet, sa Solheim. ■

Les hele rapporten på www.norad.no

Strømmer til fødestuene

FN ønsker at indisk suksessprogram kopieres i andre utviklingsland

Indias store helseprogram for landsbygda når oppsiktsvekkende resultater og vekker nå interesse i flere naboland. Det bekrefter landets helseminister overfor Bistandsaktuelt. Norge støtter programmet i fem viktige delstater.

INDIA

■ GUNNAR ZACHRISEN

Kampanjene som er gjennomført i en rekke indiske delstater har et enormt omfang, og den norske bistanden er bare en liten del av den totale indiske satsingen. Til sammen vil India bruke solide 22 milliarder dollar – tilsvarende om lag 150 milliarder kroner – for den første femårsperioden.

Ønsker indisk hjelp. – Land som Nepal, Bhutan og Sri Lanka har alle latt seg inspirere av våre programmer, og de har ønsket indisk hjelp til å gjennomføre tilsvarende satsinger, sier helseminister Anbumani Ramodoss.

Dette skjer parallelt med at India markerer seg stadig sterkere som bistandsgiver i regionen. En rekke land i Sentral- og Sør-Asia står på listen over samarbeidspartnere som nyter godt av økonomisk støtte og rådgivning fra den sørsiasatiske stormakten.

– Både FN's generalsekretær Ban Ki-moon og tusenårsmålskampanjens tidligere leder, Jeffrey Sachs, har ivret for at vårt helseprogram skal oppgraderes til å få et større internasjonalt omfang, forteller Ramodoss.

Tilgang til helsestasjoner. Det var i 2005 at den indiske regjeringen lanserte sitt storstilte helseprogram National Rural Health Mission, som et svar på enorme utfordringer med høy barne- og mødredødelighet blant bondebefolkningen på den fattige landsbygda. Målet med programmet var å bedre befolkningens tilgang på fagutdannet helsepersonell. Kvinner og barn ble utpekt som de viktigste målgruppene.

Et eget mødrehelseprosjekt har vært et viktig element i satsingen.

FAKTA

■ Ifølge Unicef var det i 2006 om lag 9,7 millioner barn som døde før de var fylt fem år.

■ Av disse barnedødsfallene skjedde hele 2,1 million i India. Det betyr at mer enn hvert fjerde barn i verden som dør hvert år er indisk. Halvparten av dem dør i løpet av det første leveåret.

«Hold det nyfødte barnet varmt!» «Gi brystmelk så lenge du kan!» Sang og musikk er blant virkemidlene i den gigantiske kampanjen på den indiske landsbygda. FOTO: LIV R. BJERGENE

I løpet av 2008 er målet å nå 5,5 millioner vordende mødre.

Anbumani Ramodoss, helseminister.

Dette prosjektet gir vordende mødre økonomisk støtte, blant annet til transport slik at de kan komme seg til klinikken for å føde. Og resultatene har ikke latt vente på seg: Millioner av kvinner har kommet seg ut av jordhytta og helt fram til fødestua.

Lærer opp kvinner. I delstaten Rajasthan har økningen i antall fødsler på klinikk økt fra mindre enn 3000 i 2005/2006 til 340 000 i andre halvdel av 2007/2008, og omfatter nå rundt 65 prosent av alle mødre innenfor målgruppen.

Ifølge helseminister Anbumani Ramodoss er målet å nå 5,5 av 8 millioner vordende mødre (innenfor målgruppen) i India i løpet av 2008.

Utdanning av leger og sykepleiere og kursing av såkalte «ashaer» er også viktige komponenter i programmet. De sistnevnte er utvalgte lokale kvinner i hver eneste landsby som kurses og gis økonomisk støtte som lokale helse- og

vere. I løpet av de siste to årene har over 540 000 kvinner gjennomgått «asha-kurset», opplyser helseministeren.

– Jeg lever med dette programmet, og drømmer til og med om det om natten, sier han.

Kostnadene til programmet utgjør tre milliarder dollar av helsedepartementets årlige totalbudsjett på fire milliarder dollar. Under et foredrag i Helsedirektoratet i Oslo i november sa ministeren at han etter hvert håpet å kunne øke dette til 2-3 prosent av landets brutto nasjonalprodukt.

Norsk støtte. Norge har støttet Indias helsesatsing i fem av de fattigste og verst rammede delstatene: Uttar Pradesh, Orissa, Bihar, Rajasthan og Madhya Pradesh. Samlet står disse for 55 prosent av alle dødsfall blant barn (under fem år) og 65 prosent av alle mødredødsfall i India.

Statsminister Jens Stoltenberg undertegnet samarbeidsavtalen med India i desember 2005. Norge har forpliktet seg til å bevilge 500 millioner kroner til programmet over en femårsperiode. De første utbetalingene på delstatsnivå har skjedd i 2008.

– Det faglige samarbeidet med Norge er det viktigste, ikke pengene, sier Ramodoss til Bistandsaktuelt. ■

Vil du lese mer om Indias helsesatsing på barne- og mødrehelse? Prøv vårt artikkelarkiv på nett – www.bistandsaktuelt.no.

NOTISER

Kolera-epidemien blir verre

Verdens helseorganisasjon (WHO) anslo per 11. desember at 783 mennesker til nå er døde av kolera i Zimbabwe, mens ytterligere 16 403 kan være smittet. Samme dag sa landets president Robert Mugabe i en fjernsynstale at de har greid å stanse koleraen.

– Hvis det er noe som er sikkert i kaoset som preger Zimbabwe i dag, så er det at kole-rautbruddet ikke er under kontroll. Alt tyder på at utbruddet er økende, og ikke minkende, særlig siden vi vet at mange mennesker ikke klarer å ta seg fram til kolerasentrene, sier Rachel Pounds, direktør for Redd Barna i Zimbabwe.

Hun understreker at det er vanskelig å få tak i troverdige tall på omfanget. Redd Barnas oppfattelse av koleraepidemien støttes av FN. De advarer også om at koleraepidemien i Zimbabwe blir stadig verre.

Zimbabwe opplever den verste koleraepidemien i landets historie. I tillegg har helsevesenet kollapset, og det er vanskelig å få nødvendig hjelp. ■

Krever boikott av diamanter

Flere internasjonale organisasjoner krever nå at diamanter fra Zimbabwe blir erklært som «bloddiamanter» og boikottes. Dette skyldes at regjeringen har massakrert diamantletere i områdene ved Chiadzwa.

I begynnelsen av desember gjennomførte sikkerhetsstyrker en brutal massakre av diamantletere i området som ligger 30 kilometer nord for grensebyen Mutare, på grensen til Mosambik. Dette er blitt et klondyke og har trukket til seg tusenvis av diamantgravere, men nå vil regjeringen ha diamanterne selv. Derfor ble det satt inn politi med hunder, soldater og helikoptere for å jage bort leterne.

Opposisjonen i Zimbabwe hevder at flere hundre diamantletere er blitt drept. ■

Kina må tenke utjevning

Hvis ikke Kina bruker mer penger på å jevne ut de voksende forskjellene på fattig og rik, kan det true landets videre utvikling. Det er en av konklusjonene i UNDPs siste rapport om Kina.

Ifølge FN-organisasjonen er det nå slutt på at myndighetene bare kan fokusere på økonomiske vekst og gjennom denne veksten automatisk redusere antallet fattige. Den kinesiske staten må i langt større grad føre en politikk som gir velferd og utvikling også for alle de millionene som til nå ikke har fått ta del i det kinesiske mirakelet, mener UNDP.

Ifølge Verdensbanken lever om lag 210 millioner kinesere under fattigdomsgrensa. ■

ØKNING I SYKEHUSFØDSLER BLANT FATTIGE KVINNER I DELSTATEN RAJASTAN

2005-2006: < 1 pst.

2006-2007: 23 pst.

2007-2008: 65 pst.

(Den indiske statistikken følger budsjettåret.)

Krever fullt innsyn i militærets virksomhet

Eide vil heller ha debatt om soldaters oppførsel enn om antallet

KABUL (b-a): Sikkerhets-situasjonen blir verre, krigføringen vender afghanere mot det internasjonale samfunnet, og FN-byråkratiet hindrer nødvendig rekruttering. Men FNs spesialutsending Kai Eide mener fortsatt det er håp for Afghanistan.

■ I AFGHANISTAN:

ANDERS SØMME HAMMER

AFGHANISTAN Tidlig lørdag, tidlig desember. Bak bommer, betongblokker, piggtråd, bevæpnede politimenn, apparater for gjennomlysning av klær og vesker, og rumenske livvakter, sitter Kai Eide med støvflekker på dressjakken. Selv ikke FNs spesialutsending til Afghanistan klarer å beskytte seg mot støvet som virvler rundt i Kabul. På kontoret får Eide en beskjed fra den afghanske innenriksministeren Hanif Atmar, mens han forbereder seg på nok et møte med sjefen for NATOs internasjonale sikkerhetsstyrke (ISAF). Den kommende uka skal Eide på en konferanse i Frankrike, svippe innom London for å delta i BBC-programmet Hardtalk før han returnerer til den afghanske hovedstaden. I forrige nummer av Bistandsaktuelt ble Eide kåret til den viktigste nordmannen innen internasjonal bistand. Det var litt overdrevet, synes Eide.

- Det er veldig morsomt å bli satt pris på. Men jeg er sikker på at det er mange nordmenn som fortjener det mer enn meg, sier Eide.

- Hvorfor det?

- Jeg føler vi gjør så godt vi kan, men samtidig føler man alltid en stor grad av utilstrekkelighet i en slik jobb. Du får ikke til så mye som du vil og ting går langsommere enn du vil de skal gjøre. Jeg blir selvfølgelig veldig glad for at jeg likevel blir satt pris på, men jeg skulle gjerne sett at ting gikk mye fortere, sier han.

Har ikke oversikt. Debatten om i hvilken grad internasjonale soldater skal involveres i humanitært arbeid er blitt stadig mer betent i Afghanistan. Militæret blir anklaget for å sette i gang kortsiktige og korttenkte prosjekter som hindrer arbeidet til de humanitære organisasjonene. Mens FNs øvrige representanter i Afghanistan kvier seg for å kritisere militæret, legger ikke Eide skjul på at det er et problem at verken den afghanske regjeringen eller FN har tilstrekkelig oversikt over gjenoppbyggingsprosjektene som militærets såkalte stabiliseringsstyrker. (Provincial Reconstruction Teams) utfører.

Hjelpeorganisasjonene advarer mot at uklare skiller mellom hjelpearbeidere og soldater fører til at alle blir oppfattet som mål for opprørerne. Eide påpeker at militæret og organisasjonene er blitt enige om retningslinjer for det humanitære arbeidet, men at det fortsatt er stor usikkerhet rundt hva deler av militæret faktisk gjør i felten.

- Vi kan ikke godta at humanitær hjelp gis på politisk grunnlag for å skape støtte i visse deler av befolkningen. Vi kan heller ikke godta at hjelpen brukes av militæret som en del av en aktivitet for å vinne he-

Kai Eide er forsiktig optimist på vegne av Afghanistan. Men han etterlyser større åpenhet hos de militære og kritiserer FN for å være tregt og byråkratisk.

FOTO: ANDERS SØMME HAMMER

arts and minds. Dette må finne sted på rent humanitært grunnlag. All hjelp må gis med utgangspunkt i hvor nøden er størst. Så kommer spørsmålet: når bruker man militær logistikk for å få fram mat? Ja, hvis ingen andre kan få maten fram, og du ser at mennesker kan dø, ville det jo være umoralsk ikke å bruke militære hjelpemidler. Da er det også mitt ansvar å be de militære om å bidra. Men det må skje på en koordinert måte som følger humanitære retningslinjer.

- Du tror ikke militæret kommer til å dele ut mat og tepper så fort de ser noen som fryser denne vinteren?

- ISAF-sjefen og jeg er enige om hva som skal være retningslinjene, og da går jeg ut fra at man respekterer det.

- Har det blitt respektert tidligere?

- Jeg forholder meg til den enigheten jeg har med ISAF-sjefen. Men det er klart at når vi legger så mye vekt på dette, så er det fordi det er blitt syndet mot det før.

De militære bør lytte mer til president Karzai.

Kai Eide, FNs spesialutsending i Afghanistan.

Frykter stemningsskifte. Eide sier han ønsker en gjennomgang for å se om militærets prosjekter samsvarer med afghanske myndigheters langsiktige behov, eller om det er kortsiktige ønsker om å vise resultater som ligger bak.

- Hvis kontingenter med soldater er her i seks måneder, kan det være fristende å gjennomføre prosjekter som viser at de greide å oppnå ett eller annet i løpet av sine måneder. Det er viktig å oppnå ting når man er her, men det er viktig at det skjer i henhold til det som er afghanske myndigheters prioriteringer.

- I hvor stor grad er det et problem at militæret setter i gang det du beskriver som kortsiktige prosjekter?

- Det vil jeg jo gjerne finne ut ved å få fullt innsyn i hva de driver med. Det er ingen tvil om at militæret gjør viktig arbeid, særlig med stor og tung infrastruktur. Men vi må få bedre oversikt, og vite at vi er vel samkjørte, og det er vi ikke i dag.

- Er det fordi dere ikke har systemet

på plass eller er det fordi dere møter aktiv motstand fra militæret?

- Jeg tror nok det er en viss grad av motstand fra en del land hvor militæret nøler med å gi den åpenhet vi ønsker. Men det er klart at det er først når vi har de riktige redskapene på plass, at vi virkelig kan teste og tvinge fram den åpenheten vi trenger. Det pågår i dag en debatt om antall militære styrker i Afghanistan. Jeg vil mye heller ha en debatt om de militære styrkenes oppførsel før vi setter inn ytterligere militære styrker.

- Betyr det at du ikke ønsker flere soldater hit?

- Det kan godt være at det er behov for flere. Men jeg tror vi må ha en gjennomgang for å sikre oss at alle de militære opptrer på en måte som er hensiktsmessig.

- Hva er problemet med måten soldatene opptrer på?

- Hvis du har hørt Karzai de siste ukene, så uttrykker han stor irritasjon over sivile tap, husundersøkelser, internering av mennesker og

Eide mener de internasjonale styrkene i en del tilfeller oppfører seg på en måte som skaper problemer for hele det internasjonale nærværet i Afghanistan. Bildet viser amerikanske soldater på patrulje i den urolige Kunar-provinsen i Øst-Afghanistan.

FOTO: ANDERS SØMME HAMMER

generell opptreden på bakken i konfliktområder. Jeg er helt enig med ham. Jeg tror enkelte militære må gå gjennom hele måten de opptrer på. De bør lytte mer til president Karzai. Hans bekymring er ikke motivert av valget til neste år. Den er motivert av en dyp uro for hvordan folks holdninger utvikler seg, sier Eide, som ikke spesifiserer nasjonaliteten på soldatene han mener skaper problemer.

- Er konsekvensen at det blir større motstand mot utlendinger her?

- Det jeg frykter er at reaksjoner på enkelte lands militære skal spre seg til å bli en reaksjon på det internasjonale nærværet. Det må vi forhindre.

- Har det ikke gjort det allerede?

- Jo, det har det, men vi må stoppe det. Vi må snu den utviklingen.

Tregt FN. Eide synes det går for tregt på alle områder i Afghanistan. Det tar tid å samle det internasjonale samfunnet. Det tar tid å bygge opp afghanske institusjoner.

- Jeg forstår at det går langsomt, men det frustrerer meg. For eksempel når det gjelder å få ressursene man skulle ha, enten det dreier seg om personell til FN eller å få overført økonomiske ressurser. Dette er mye mer tidkrevende prosesser enn det egentlig behøvede å være.

- Er det på grunn av FN-byråkratiet eller på grunn av manglende støtte fra giverlandene?

- For meg er det klart at FN-byråkratiet er et betydelig problem fordi det reagerer langsomt. Når man får et mandat, tar det for eksempel veldig lang tid før man får et budsjett slik at man kan sette i gang å rekruttere de menneskene man trenger. Jeg ser det er en rekke land, inkludert Norge, som tilbyr personell som jeg rett og slett ikke har anledning til å ta imot fordi reglene ikke gjør det mulig. Det er ofte personell som jeg trenger sårt, og det er grusomt frustrerende. Jeg vet at det er nå jeg trenger dem, ikke om et halvt år.

- Hvorfor fungerer det sånn?

- Det er fordi rekrutteringsprosessene innenfor FN-systemet er slik. For eksempel fikk jeg for noen

uker siden en meget verdifull bistandsekspert som jeg trenger for giververkøordinering og bistandseffektivitet. Men det tok meg altså seks måneder. Jeg opplever ofte at folk sier nei til en jobb fordi de har ventet for lenge og fått en annen jobb i mellomtiden. Det pågår en debatt om få til raskere løsninger i FN-byråkratiet. Jeg setter min lit til at den

Solheim advarer mot urealistiske mål i Afghanistan og Sudan

Framgang rundt sentrale bistandsmål er ikke et like absolutt krav i alle samarbeidsland for norsk bistand. - I en del land bør ambisjonsnivået senkes mange hakk, sier utviklingsminister Erik Solheim og nevner Sudan og Afghanistan som eksempler.

■ GUNNAR ZACHRISEN

Solheim mener at den vestlige bistandens tidsperspektiv for å oppnå resultater ofte er altfor kortsiktige. Eksempler er områder som demokratisering, korrupsjonsbekjempelse, kvinneverdigheter, utdanning og helse.

- Kanskje må vi noen ganger - i visse situasjoner - være fornøyd med bare å unngå fullstendig sammenbrudd. Å unngå krig og kaos kan være et viktig nok mål i seg selv. Det er antakelig det aller viktigste for befolkningen. Samtidig er det uhyre viktig å unngå at et land blir et internasjonalt fristed for terrorisme som kan ramme verden, eller å unngå konflikter som kan destabilisere naboland, sier Solheim.

Han viser til de problemene både Afghanistan og Sudan har med opprørsgrupper med regionale og internasjonale kontakter.

Dette er samtidig de to landene som har mottatt flest norske bistandskroner de siste årene. Mens Sudan mottok 701 millioner kroner

gir positive resultater, sier han.

I løpet av desember skal budsjettet for FNs arbeid i Afghanistan fastsettes. Eide sier det er helt avgjørende at det blir en sammenheng mellom mandat og ressurser.

- Hvis vi ikke får det vi har bedt om, vil vi ikke være i stand til å gjøre den jobben vi er satt til.

- Vil du vurdere å dra hjem hvis du ikke får det budsjettet du har bedt om?

- Nei, jeg skal dra hjem til jul. Men det er ikke på grunn av budsjettet.

- Men du kommer uansett til å bli i Afghanistan neste år?

- Når det gjelder hvor lenge jeg skal bli, driver jeg ikke og spekulerer i sanne ting. Det synes jeg er helt unødvendig.

Stor tro på nye ministre. Eide mener det ikke er tvil om at sikkerhets situasjonen er blitt verre i Afghanistan i løpet av dette året. Men han understreker at ikke alt blir verre i Afghanistan. Han trekker fram utnevnelsen av Hanif Atmar til ny innenriksminister, og sier det har ført til at Afghanistan står foran et gjennombrudd i arbeidet med å styrke politiet. Norgesvennen Atmar, som holdt hovedtalen på den norske ambassaden i Kabul 17. mai i år, ble flyttet fra stillingen som utdanningsminister i høst. Som innenriksminister gikk han straks i gang med å sparke menn i det notorisk korrupte politiet.

- Hvor mange ganger har jeg ikke hørt afghanere og folk på giversiden si at nå må noe gjøres med

korrupsjonen og arbeidet mot narkotika. Atmar har allerede tatt noen tøffe beslutninger og fjernet folk som han vet er korrupte. Han går fram på en rask og dristig måte. Han utfordrer betydelige miljøer av korrupte og kriminelle. Og det må ryddes opp. Det er nødvendig for at tilliten til politiet økes. Dette vil ha betydning for arbeidet mot korrupsjon og narkotika, for grensekontroll, stabilisering av landet og respekt for lov og orden. En rekke helt sentrale områder som afghanere og det internasjonale samfunnet er opptatt av, sier Eide.

Han mener at kampen mot narkotika også går framover og viser til at antall provinser i Afghanistan der det ikke lenger produseres opium har gått opp fra seks til 18 på to år. Eide håper narkotikaproduksjonen i Sør-Afghanistan kommer til å bli redusert betydelig neste år. Over 90 prosent av verdens opium og heroin produseres i Afghanistan. 98 prosent av Afghanistans opium blir dyrket i sju provinser sørvest i landet, ifølge FNs kontor for bekjempelse av narkotika og kriminalitet.

Eide har også stor tro på at den nye landbruksministeren Asef Rahimi skal skape økonomisk vekst innenfor landbruket der flest afghanere er sysselsatt.

- Hvis vi ikke får økonomisk vekst, kommer dette landet til å være bistandsavhengig for alltid, sier Eide. ■

Anders Sømme Hammer er frilansjournalist bosatt i Afghanistan

Å unngå krig og kaos kan være et viktig nok mål i seg selv.

Erik Solheim, utviklingsminister.

i bilateral bistand i 2007, ble det overført drøyt 500 millioner kroner til Afghanistan. I 2008 vil støtten til Afghanistan ligge på 750 millioner, men Sudan vil få omtrent det samme som i fjor.

- Hva et sammenbrudd i Afghanistan kan føre til vet vi en del om ut fra den nære historien med Taliban og forgreninger til internasjonal terrorisme. Det er noe verden har all grunn til å frykte, sier Solheim. Og han understreker at et sammen-

brudd i Sudan også ville kunne få enorme konsekvenser.

- Sudan er Afrikas største land, et kjempeområde omtrent på størrelse med Vest-Europa og en befolkning på rundt 40 millioner. Samtidig har Sudan naboland som rommer en rekke av de blodigste og farligste konfliktene i Afrika. Et Sudan som bryter sammen vil utgjøre et stort problem ikke bare for sin egen befolkning, men for hele regionen, fastslår Solheim. ■

aKanskje må vi fire betydelig på kravene til resultater av bistanden i land som Sudan og Afghanistan, sier utviklingsminister Erik Solheim. Bildet er fra Sør-Sudan.

FOTO: GØRIL TRONSDEN BOOTH

Exit Madagaskar

Kun 18 norske misjonærer igjen på misjonsøya – den lokale kirkeledelsen overtar ansvaret

ANTSIRABE (b-a): Det over 140 år lange samarbeidet mellom Det Norske Misjonsselskap og Madagaskar er på vei inn i en ny fase. Den gassiske lutherske kirken overtar nå lederansvaret. For norsk misjon er oppdraget med å bygge opp en luthersk folkekirke på mange måter fullført.

■ I MADAGASKAR:
LIV RØHNEBÆK BJERGENE

MADAGASKAR

I byen Antsirabe er det søndag morgen klokken ti. Søndagskledd gassere er på vei til gudstjeneste – den andre i rekken. Morgenfuglene var på plass allerede klokken seks. I den fullstappede kirken trår kirkegjengerne til med kraftfull, firstemt salmesang. Unge og gamle synger de vers på vers – helt uten salmebok. Det er ikke uten grunn at gasserne kalles det syngende folket.

Høyreiste kirkebygg rundt om på Madagaskar er ett av flere bevis for at det langvarige norske misjonsengasjementet på øya har gitt resultater. Den gassiske lutherske kirken, FLM, har i dag om lag tre millioner medlemmer.

Også som bistandsaktør har norsk bistand og Det Norske Misjonsselskap (NMS) satt dype fotavtrykk i form av blant annet flere landsbruksskoler, lærerskole, skoler for døve og blinde, barnehjem og landsbyutviklingsprosjekter.

Partnerskap. I toppårene på 1970-tallet var om lag 125 norske misjonærer i arbeid på Madagaskar. I dag er det 18.

– Vi jobber nå aktivt med å skape et samarbeid mellom to likeverdige partnere, sier NMS' representant på Madagaskar, Arild Bakke.

Han forklarer at det tidligere har vært et slags foreldre og barn-forhold mellom NMS og FLM. Framfor å lede prosjektene tar de norske misjonærene nå rollen som rådgivere for de gassiske lederne, mens FLM lærer seg å stå på egne bein.

Flere symbolhandlinger, som at FLMs kirkepresident Rakoto Endor Modeste i høst flyttet inn i NMS' representasjonsbolig i hovedstaden Antananarivo, markerer tydelig overgang til et nytt regime.

En annen tid. På den norske skolen i Antsirabe, om lag 17 mil sør for hovedstaden, er nedgangen i antallet norske misjonærer svært synlig. Her vitner fargerike malerier på en murvegg, fotballmål og en lekeplass om det som inntil i høst var skole for

Hver torsdag samles skolebarna til gudstjeneste i en av de mange kirkene som norsk misjon har bygd på Madagaskar.

norske misjonærbarn.

Over tunet står en staselig murbygning – det omstridte skoleinternatet. Her har noen misjonærbarn gode minner fra en annerledes bo- og skolehverdag, mens andre opplevde det å bo langt unna foreldrene som svært traumatisk.

I dag står internatet tomt. I første etasje står finstua med norske møbler fra 1950-tallet og vitner om en svunnen tid. Over en lyseblå vinkelsofa henger et bilde av en ung og staselig kong Olav. Et pyntefat med forlovelsesbilde av kronpins Harald og kronprinsesse Sonja henger i et hjørne. På en langvegg henger et landskapsmaleri med vestlandsnatur og minner om Norge. For misjonærene kunne det ta opptil ti år fra de reiste ut, til de fikk se gamlelandet igjen.

Misjonærstormakt. De første norske misjonærene ankom Madagaskar i 1866. Da hadde de seilt med misjonsskipet «Elisier», som betyr Guds hjelp, under ledelse av kaptein Niels Landmark. Båten fraktet i over 20 år norske misjonærer fram og tilbake fra misjonsmarkene. Skipet var ikke forsikret – det seilte jo i Herrens tjeneste.

Selv om Norge på 1800-tallet ikke var noen kolonimakt, hadde vi likevel sterk innflytelse gjennom norske misjonærer. Ingen andre europeiske land hadde på den tid så mange misjonærer per innbygger som Norge. I kjølvannet av blant andre Hans Nielsen Hauge og hans vekkelsesbevegelse fikk mange et kall fra Gud om å reise ut.

Kallet fra Gud. Én av disse var Arne

Mor til seks, Rasohavitrenisala (40), er én av elevene ved Tombotsoa landbrukskole i Antsirabe. – Jeg har stor nytte av oppholdet her, forteller hun.

Valen fra Sveio i Sunnhordland. Som nyforlovet går han i 1874 om bord i Elisier i Stavanger. Fem måneder senere ankommer misjonsbåten Madagaskar. Savnet etter familie og venner samt en fiendtlig innstilt befolkning og et tøft klima gjør at Valen hele tiden stiller spørsmålstegn ved kallet sitt. Gang på gang vender han likevel tilbake til misjonskallet.

«Det som alene holder mig fast til Stedet, er mit Kald, det Herren gav mig, men jeg bærer og skjælver derunder», skriver han.

Først etter elleve år, i 1885, søker han og familien NMS om å få reise hjem – syke og utslitte. Allerede fire år senere er imidlertid ekteparet og tre av barna tilbake på solskinnsøya. Storesøster Magnhild må bli igjen hjemme på grunn av skolegang. Først i 1894 ser hun familien igjen.

Norsk misjonshistorie er full av personer som Arne Valen – mennesker som drevet av et kall satte egne og familiens behov til side. Flere barn av misjonærforeldre har slitt med vonde minner fra en oppvekst i to kulturer og hvor foreldrene i lange perioder har vært fraværende.

Lokalkunnskap. I et land hvor to tredeler av befolkningen lever under fattigdomsgrensen, har norske misjonærer og gassere i FLM kjempet seg innover i regnskogen eller seilt med båt langs kysten og innover elveleiene langs den vanskelig tilgjengelige østkysten for å tilby landsbygdetutvikling og Guds ord.

Det har ikke vært høye tillegg og staselige boliger som har trukket disse menneskene ut til utkantene. Og det er det heller ikke i dag. I NMS er lønna tilpasset lokale for-

NORSK BISTAND TIL MADAGASKAR

■ I 2007 var den samlede norske bistanden til Madagaskar på 118 millioner kroner.

■ De norske hovedsatsingsområdene er godt styrt sett og anti-korrupsjonsarbeid, utdanning og naturressursforvaltning gjennom Olje for utvikling.

■ I 2008 mottok Det Norske Misjonsselskap på Madagaskar til sammen 8,8 millioner kroner fra Norad og Utenriksdepartementet.

■ Hoveddelen av Norads støtte til misjonen kanaliseres via Norsk misjons bistandsnemnd. (Bistandsnemnda).

Arild Bakke, representant for Det Norske Misjonsselskap på Madagaskar.

Jeg ser for meg at det vil være misjonærer på Madagaskar også om 50 år, men i et begrenset omfang.

ALLE FOTO: LIV RØHNEBÆK BJERGENSE

hold. På Madagaskar får for eksempel et ektepar (i til sammen 150 prosent stilling) utbetalt mellom 15-20 000 kroner måneden.

- Misjonærlønningene er ikke spesielt høye, men det som først og fremst motiverer meg, er følelse av virkelig å være til nytte, mener Arild Øystese Hansen, rådgiver i NMS.

Sammen med kona Gunn Elèn er han tilbake på Madagaskar for tredje periode, ekteparet har jobbet på øya i over ti år.

Begge vektlegger viktigheten av å snakke gassisk og å ha kunnskap om lokal kultur for å kunne skape framgang og utvikling som kan være bærekraftig.

Klart skille bistand og misjon. Misjonærene i NMS mener at en bærekraftig utvikling er vanskelig dersom en ikke tar vare på hele mennesket - både de materielle og de åndelige behovene. Det siste er ikke minst viktig i en kultur hvor forfedredyrkelse og kulturelle tabuer hindrer framgang.

Skillet mellom bistand og evangelisering har tidligere vært en het potet i norsk bistandsdebatt. Arild Bakke understreker at NMS nå har dette budsjettmessig helt adskilt

- I dag er det løgn å si at vi bruker offentlige midler til evangelisering. Hvis jeg som offisiell representant for NMS registrerer at det forekommer, vil det bli slått ned på som misbruk av midler. I slike tilfeller vil vi også være villig til å betale tilbake midler, sier Bakke.

For selv om evangelisering og omvendning i form av dåp er en målsetning for NMS og FLMs arbeid, understreker ledelsen i begge orga-

nisasjonene at det ikke legges noe press på befolkningen.

- Vi bruker ikke skole- eller helse-tilbud som noe pressmiddel. Samtidig legger vi ikke skjul på at vi er kristne, og forkynner tydelig evangeliet. Men vi gjør det i respekt for andre menneskers tro. Å bygge bro mellom muslimer og kristne er derfor svært viktig. Bare da kan en snakke åpent om trosspørsmål og sammen diskutere hvordan vi kan skape utvikling, sier Bakke.

Uløselige relasjoner. NMS' representant tror det vil være rundt 15 norske misjonærer på Madagaskar i årene framover.

- Vi vil få en annerledes rolle framover, ved at vi går ut av en driftsfase hvor vi har hatt prosjektledelse, og over til et partnerskap med FLM. Men vi vil fortsatt bidra med rådgivning, kompetanseoverføring og økonomisk støtte, sier Bakke.

Han tror at det vil ta lang tid før

den aller siste norske misjonæren forlater den grønne øya i Indiahavet.

- Jeg ser for meg at det vil være misjonærer på Madagaskar også om 50 år, men i et begrenset omfang. Tilstedeværelsen vil henge sammen med de historiske relasjonene mellom NMS og den gassiske lutherske kirken. Denne historien kan det ikke hoppes bukk over. Her er det nære, uløselige relasjoner som har beredt grunnen for et godt bistandsfaglig samarbeid, mener Bakke. ■

Kvinnesyn i strid med norsk politikk

■ I MADAGASKAR:

LIV RØHNEBÆK BJERGENSE

MAHAJANGA (b-a): Kvinner og likestilling er ett av norsk bistands fem hovedsatsingsområder. Kirkepresident i den gassiske lutherske kirken, Rakoto Endor Modeste, har imidlertid et kvinnesyn fjernt fra vestlige holdninger og offisiell norsk bistandspolitik. Via samarbeidspartner NMS mottar Modestes kirkeorganisasjon millioner av statlige norske bistandskroner.

- Den gassiske lutherske kirken, FLM, har et svært konservativt kvinnesyn. Det betyr imidlertid ikke at vi undertrykker kvinnene, mener Modeste.

- I et ekteskap - hvor mannen ønsker flere barn og ikke kvinnen - hvem bør etter din mening ha det avgjørende ordet?

- Er det snakk om kvinnens helse, så må en lege avgjøre. Ellers vil vi respektere mannens avgjørelse. Det er han som er hjemmets overhode, sier kirkepresidenten.

- Hva er kirkens syn på prevensjon og abort?

- Abort er det opp til helsemyndighetene å avgjøre. Men enslige menn og kvinner får ingen velsig-

nelse fra oss i FLM om å bruke prevensjon før ekteskap. Det bryter etter vår mening med det sjette bud og kristen etikk, sier Modeste.

Nei til vestlige holdninger. På grunn av at den gassisk lutherske kirken er så konservativ kan omkostningene ved et uønsket svangerskap bli store for unge jenter. Flere av FLMs utdanningsinstitusjoner har regelverk som innebærer utvisning ved graviditet, uten mulighet for å komme tilbake og fullføre skolegangen.

- Hva er kirkens reaksjon hvis en ugift jente blir gravid?

- I slike tilfeller vil den lokale pastoren avgjøre straffen. Vanligvis vil jenta bli nektet nattverd. Når hun har født, kan pastoren imidlertid tilgi henne syndene, og barnet kan bli døpt.

- Å bli utstøtt fra kirkesamfunnet må oppleves som en tøff straff for jenta og hennes foreldre?

- Ja, det er svært, svært vanskelig for henne og familien. Men med støtte fra den lokale pastoren vil de komme seg gjennom en slik vanskelig tid, sier Modeste.

- Hva skjer med gutten?

- Det er svært, svært sjelden at vi

finder ut hvem som har gjort ei jente gravid. Men hvis vi finner ut hvem det er, så får han samme straff, sier kirkepresidenten.

- Vil det være aktuelt for deg å endre syn i spørsmål som sex før ekteskap?

- Vi respekterer det sjette bud, og fordømmer sex før ekteskap og utroskap. Vi vil ikke endre synspunkt, noe vi har fortalt vår samarbeidspartner. Vi vil ikke la oss påvirke av holdninger i Vesten - verken når det gjelder sex før ekteskap eller at personer av samme kjønn kan inngå ekteskap. Dette fordømmer vi. Det er en synd, sier Modeste.

Hvorfor ikke evangelisere? Heller ikke når det gjelder skillet mellom bistand og misjon, er Modeste på linje med norsk bistandspolitik. Han stiller seg undrende til at et kristent land som Norge ikke vil bruke bistandspenger til evangelisering.

- Når muslimske land gir penger, så er deres fremste beskjed: Bygg moskeer. Kristne land som Norge og Danmark nekter derimot å bruke bistandspenger til evangelisering. Jeg skjønner ikke hvorfor de er så restriktive. Det er veldig trist, sier Modeste.

Han mener den største utfordringen for FLM i tiden framover er nettopp å klare å tilfredsstille de ulike givernes krav.

- Jeg har gitt alle føringene fra givne til en egen kommisjon i FLM. Målet er å komme fram til ett felles regelverk som våre folk kan forholde seg til, sier Modeste.

- Opplever du det som vanskelig å skille bistand og misjon?

- Ja, det går ikke an å skille de to klart. Vi driver både evangelisering og diakonalt arbeid i våre integrerte prosjekter. Det diakonale arbeidet gjør vi for å vise muslimene at vi elsker dem og vil vise dem nestekjærlighet. Vi forteller dem at vi gjør dette som kristne. De trenger imidlertid ikke å bli kristne for å få gå på skole eller få helsestell. Kommer de, så kommer de, sier Modeste. ■

Vi vil ikke la oss påvirke av holdninger i Vesten.

Rakoto Endor Modeste, kirkeleder i den gassiske lutherske kirken.

Det er nok av givere som stiller absolutte krav.

Arild Bakke, representant for Det Norske Misjonsselskap på Madagaskar.

Flere nye artikler og bilder fra norsk misjonsarbeid på Madagaskar finner du på www.bistandsaktuelt.no

NMS: - Ingen absolutte krav

Hos FLMs samarbeidspartner, Det Norske Misjonsselskap, NMS, er kvinner og likestilling et hovedsatsingsområde - ikke minst via det såkalte grønne skoleprogrammet finansiert av Norad. Også i FLM jobbes det aktivt med likestilling - blant annet ved å få like mange jenter inn i skolen. Brudd på bibelens sjette bud og hvilke følger det skal få, er imidlertid et vanskelig spørsmål ved flere av FLMs institusjoner. Flere skoleledere vurderer imidlertid nå å endre regelverket, slik at jentene ikke lenger straffes med utvisning.

NMS' ledelse er imidlertid lite innstilt på å presse FLMs ledelse til å

endre synspunkt når det gjelder kvinnespørsmål.

- NMS har et sterkt fokus på kvinner og likestilling, og tar et oppgjør med undertrykkende tradisjoner. Samtidig er vi bevisst på at vi er en partner. Det er ikke vi som driver kirken, ikke vi som tar de teologiske veivalgene. Som partner må vi derfor respektere den gassiske lutherske kirkens beslutningsprosesser. Det er nok av givere som stiller absolutte krav. Vi har derfor en åpen dialog med FLM, men avholder oss fra press, sier NMS' representant, Arild Bakke. ■

Norad: - Noen krav er absolutte

- Jeg er forundret over at skolejenter blir straffet med utvisning når de blir gravide. Jeg trodde at den tiden var over, sier Norads avdelingsdirektør ved Avdeling for sivilt samfunn, Terje Vigtel.

Han er betenkt over at NMS ikke vil bruke press overfor kirkepresident Rakoto Endor Modeste.

- En må akseptere at mennesker har ulike holdninger. Samtidig er det noen krav som må være absolutte, mener Vigtel.

Han sier at Norad har hatt, og vil ha, en løpende dialog med Norsk misjons bistandsnemnd i forhold til den gassiske kirkepresidentens autoritære holdninger.

- Misjon og lokale kirkesamfunn kan være noen av de alle beste utviklingsagentene. Da må imidlertid ikke kirkeledelsen fremme holdninger preget av respekt, underdanighet og straff, men heller hvordan skape endring, utvikling, rettferdighet og frihet, sier Vigtel. ■

Vil heller bruke høvel enn gevær

Men kongolesiske Kambale (12) er redd for å bli bortført igjen

BUTEMBO (b-a): Kambale (12) har lagt seks år som medisinmann og barnesoldat bak seg. Nå vil han bli snekker som sin far. Familien er likevel redd. Opprørerne som bortførte Kambale da han var fem år, har en base på en høyde like i nærheten.

■ I DR KONGO:
JAN SPEED

DR KONGO Det er over ett år siden jeg traff Kambale på et transittsenter for tidligere barnesoldater i byen Beni i det østlige Kongo. Han var den minste gutten i leiren. Men han var veldig tydelig på hvorfor han hadde flyktet fra Mai-mai-geriljaen.

– Jeg ville ikke dø. Jeg vil se foreldrene mine igjen, fortalte han.

På det tidspunktet visste han ikke om foreldrene fortsatt var i live.

Kambale var i kirken da opprørsoldater kom inn og kidnappet alle barna som var til stede.

– Jeg vet ikke hva som skjedde med de andre fordi jeg ble stengt inne i en hytte mye av tiden de første årene etter at jeg ble tatt, sier han.

Mai-mai-geriljaen tror på at hellig vann gir dem beskyttelse mot fiendens kuler og lar dem forflytte seg usett om natten. De velger små barn som lærlinger for medisinmennene. De må sanke gress og urter, samt utføre et ritual der soldatene som skal i krig blir dusjet med hellig vann. Soldatene må på sin side følge en streng kodeks for at vannet skal virke: De kan ikke ha sex, må hilse med knyttnevene og de skal ikke gi penger direkte til en annen person.

Flyktet. Unggutten bestemte seg for å flykte fra geriljaen da kampene hardnet til og det ble klart at han snart ville bli sendt til fronten.

– Jeg smøg meg vekk om natten, fortalte han.

Foreldrene visste ikke at gutten levde. Staben på transittsenteret i Beni måtte ut på landsbygda for å forsøke å finne dem, selv om mange tvilte på at de fortsatt var i live etter mange år med krig.

Men Kambale var ikke i tvil. Han trodde at de var i live, og han visste at de ville kjenne ham igjen.

Tolv år gamle **Kambale** vil bli snekker som sin far, **Kasereka**.

FOTO: JAN SPEED

– Jeg husker ikke så mye. Men jeg husker at de sa at jeg lignet på min far. Og dersom jeg ligner på min far, så vil de kjenne meg igjen,

sa Kambale for ett år siden.

Hjemme igjen. Kambale smiler bredt når jeg spør om familien kjen-

te ham igjen.

– Ja, det gjorde de. Mine foreldre ble veldig glade, sier han.

Familien bor i et enkelt hus av

Sats på bedre soldater, tollere og jurister i Kongo

Av Jan Speed

DR KONGO De store pengesummene som bistandsorganisasjoner og vestlige givere pøser inn i DR Kongo lindrer akutt nød. Men nødhjelp skaper ikke fred. Det vil heller ikke 3000 nye FN-soldater makte.

DR Kongo er et land som har råtnet på rot. På kort sikt vil det dempe konfliktnivået å nøytralisere opprørsgeneral Laurent Nkunda, og å få avvæpnet hutu-militsen FDLR. Men når den akutte nøden er avhjulpet må innsatsen fokuseres på helt andre områder. Et mer solid fundament for en velfungerende stat må etableres.

Millionene som hittil er brukt på telt, vann og vitaminkjeks må

KOMMENTAR

Bistandsaktuelt nettredaktør **Jan Speed** har nylig besøkt DR Kongo.

mangedobles og brukes på soldater, jurister, tollere og administratorer. Utdfordringen blir å få gehør for dette. Det er dessverre lettere å motivere politikere til å gi penger i en krisesituasjon enn til å bruke store summer på mer langsiktige tiltak.

Men skulle verdenssamfunnet klare å legge på bordet de nødvendige millionene som må til for bidra til langsiktige utvikling i Kongo er dette noe av det de bør bruke penger på:

Hæren. Hæren i Kongo er en sammenslutning av den gamle re-

geringshæren og medlemmer av ulike geriljagrupper som sluttet seg til fredsavtalen og integreringsprosessen etter 2003. I samlingsleirene får de nyinnrullerte soldatene 45 dagers trening. Det er selvfølgelig altfor lite. De forblir udisiplinerte og udugelige soldater. De beskytter ikke befolkningen, men plyndrer, dreper og voldtar. USA og Storbritannia, som har god erfaring med opplæring av militære styrker, bør prioritere å forbedre soldatenes kampevne, disiplin og ikke minst kunnskap om internasjonal rett. Et annet problem er at mye av pengene som egentlig skulle vært brukt til å betale hæren ender opp i lommene til mange av Kabilas folk. Verdens store revisjonsfirmaer bør samles til

aksjon for å styrke revisjons og regnskapsåpenhet i land som Kongo. FN-operasjonen i DR Kongo (Monuc) må styrke arbeidet med å forbedre politistyrkene i landet. Store midler må settes av til å bedre lønnen til både politiet og soldatene.

Jordspørsmål. Striden om jord er det underliggende årsaken til mye av den etniske og voldelige konflikten i det østlige Kongo. Mange steder er det uklart hvem som egentlig eier hva. Allerede i 1993 var det strid i Masisi-området mellom innvandrere fra Rwanda (som kom i flere omganger fra tidlig på 1900-tallet) og lokale hunde-talende grupper om retten til jord. Under krigen fra 1998 til 2006, da Rwanda-vennlige grupper

NORSK-STØTTET PROSJEKT

■ I 2003 ble senteret for tidligere barnesoldater startet i Beni med tilhørende yrkesopplæring rundt om i distriktene.

■ 3200 barn har fått hjelp til å vende tilbake til et normalt liv.

■ Noen kommer til senteret når kampenheter integreres, andre klarer å rømme fra militsguppene, mens noen blir løslatt av sine kommandanter.

■ Et nettverk av pinsemenigheter (CEPAC) og norske Christian Relief Network (CRN) står ansvarlig for prosjektet som støttes med midler fra Utenriksdepartementet. 3,7 millioner kroner er bevilget til prosjektet det kommende året.

■ Save the Children, Unicef og Caritas har også prosjekter i Kivu-provinsene for å hjelpe barnesoldater.

leire som ligger tre timer med bil vest for byen Butembo mot grensen til Uganda. Bak huset har faren, Kasereka, et snekkerverksted. Han lager dører som han selger for fem dollar stykke.

– Jeg ble veldig glad og overrasket da sønnen vandret inn på gårdsplassen. Vi trodde at han var død, forteller faren.

– Og han ligner fortsatt på meg.

Mai-mai-geriljaen i dette området er ikke fremmede for lokalbefolkningen. De fremstår som en slags frivillig hjemmefrontsenhet, med bandittvirksomhet som bisjefte. De har et brutalt rykte.

Kasereka visste hvor sønnen ble holdt de første månedene. Det var ikke langt unna.

– Jeg forsøkte å få sønnen løslatt, men klarte det ikke, sier han fortvilet.

Dette er marerittet til titusener av foreldre i det østlige Kongo. Noen har frivillig gått med på at barna verver seg til tjeneste i en av hærene, andre har opplevd at barn er blitt tvangsrekruttert – det gjelder både jenter og gutter.

Barn med våpen. Verken den kongolesiske regjeringshæren eller de uli-

dominerte Kivu-provinsene, var det mange tutsi-forretningsmenn som skaffet seg store jordområder. Det har vært mange falske eiendomsbeviser, tvilsomme jordoverføringer og bestikkelser. Det er behov for en styrket lov om eiendomsrett og en upartisk jordkommissjon for å rydde opp i denne innfløkte massen av krav og motkrav.

Kontroll over mineraleksport. Tollvesenet i Kongo er gjennomkorrupt. Internasjonale aktivister vil gjerne stanse den ulovlige eksporten av mineraler som tinnmalm og kobolt fra områder under kontroll av krigsherrer og ustyrkelige regjeringsoffiserer. Disse penger er med på å finansiere konfliktene i området. Kravet er at

ke opprørsgruppene vil innrømme at de fortsatt bruker barn som frontsoldater. Under reisen i DR Kongo så jeg flere barn i uniform med våpen både i hæren til opprørsgeneral Nkunda og blant regjeringsstyrkene. FN-styrkene i DR Kongo (Monuc) har meldt om flere skoler som er blitt raidet av opprørere for å tvangsrekruttere nye barnesoldater.

Offisielt er det om lag 6000 aktive barnesoldater i det østlige DR Kongo. Noen blir brukt som frontsoldater, andre som medisinnmenn, mens mange av jentene misbrukes som sekslaver.

Fredsavtalen mellom regjeringen og flere av opposisjonsbevegelsene i Den demokratiske republikken Kongo (DRC) fra 2003 har ført til økt integreringen av soldater fra ulike væpnede grupper inn i den nasjonale armeen. I denne prosessen, som kalles «brassage», blir alle soldater under 18 år luket ut. Arbeidet overvåkes av FN. Myndighetene i Kinshasa har sluttet seg til internasjonale protokoller som forbyr bruk av barnesoldater.

Alle krigsherrene og kommandantene i hæren er klar over den internasjonale fordømmelsen av bruken av barnesoldater. Tre tidligere kongolesiske krigsherrer, Jean-Pierre Bemba, Germain Katanga og Thomas Lubanga, sitter nå fengslet av Den internasjonale straffedomstolen (ICC) i Haag. De er siktet for bruk av barnesoldater, folkemord og bruk av voldtekt i krig.

Snekker. Kambale har gått glipp av mange års skolegang. Nå satser han heller på å bli snekker som sin far. Han får opplæring på et senter noen kilometer unna, sammen med andre tidligere barnesoldater fra distriktet. De fleste av ungdommene bor nå på senteret av sikkerhetsgrunner.

De siste ukene har opprørsgeneralen Laurent Nkunda begynt å forflytte tropper nordover mot Butembo. Det har gjort den lokale Mai-mai-geriljaen urolig. De tror ikke at regjeringshæren makter å stanse Nkunda. I landsbyene har de satt i gang nye vervekampanjer. De ønsker at ungdommer skal «forsvare hjemlandet».

– Mai-mai vil gjerne ha tilbake barnesoldatene de allerede har trent. Ti- til fjortenåringer betraktes

innkjøpere i alle ledd må kreve dokumentasjon på at mineralene ikke stammer fra ulovlige gruver.

Hver dag kommer minst seks flylastet med tinnmalm fra Walikale til Goma. Uten at regjeringen har ubestikkelige kontrollører i gruveområdene er det umulige for innkjøpere i utlandet å kreve dokumentasjon.

Et tollvesen som ikke lar seg bestikke, er en annen forutsetning. Og per i dag har heller ikke regjeringsstyrker kontroll over de viktigste grenseovergangene til Uganda.

Parallelt med en forbedring av tollvesenet, er regjeringen nødt til å fullføre prosessen med å gjennomgå alle gruvekontraktene i landet og luke ut de mest tvilsomme. Proble-

Kambale bor fortsatt på et hjem for tidligere barnesoldater, der er det mindre fare for at han blir kidnappet igjen.

FOTO: JAN SPEED

som de beste soldatene – de driver ikke med voldtekt eller går på fylla. For å beskytte dem som har kommet seg ut av geriljaer, lar vi dem nå bo på senteret. Jeg drar også rundt og forteller foreldre hvorfor de ikke må la sine barn bli vervet. Men jeg må være forsiktig ellers blir jeg drept, sier Paluka Kanyangala, som leder yrkesopplæringen.

På vei fra senteret til Kambales

fars hus passerer vi en høyde. På toppen ligger en klynge med stråhytter. Et tau sperrer innkjørselen. Det er det lokale Mai-mai-hovedkvarteret.

– Jeg vil ikke at min gutt skal tilbake til Mai-mai. Som gammel snekker har jeg fortsatt mye å lære ham, sier faren Kasereka, og gir sønnen en høvel slik at han kan hjelpe til litt når han først er på hjemmebesøk. ■

met er at det er ikke sikkert at avtalene presidenten selv har undertegnet med kinesiske selskaper om gruverettigheter tåler ettersyn.

Internasjonal rett. FN-operasjonen i DR Kongo (Monuc) er FNs største fredsbevarende operasjon i verden med 18.000 soldater og politi utplassert i landet. Det koster over 1,2 milliard dollar i året, noe som jo er en betydelig sum. Men det er småpenger sammenlignet med det som brukes av USA og Nato i henholdsvis Irak og Afghanistan. Kritikken mot Monuc har haglet de siste månedene. De har ikke klart å beskytte sivile i det østlige DR Kongo. De har ikke klart å avvæpne de farligste militsgruppene, de er ofte redde for å

delta i kamp. De ulike landenes avdelinger adlyder dessuten ikke alltid ordre fra Kinshasa. Ni år etter at Monuc begynte sitt oppdrag i DR Kongo har de fortsatt ingen klar strategi for å beskytte sivile, og ikke minst hindre at de mest utsatte kvinnene, de som er internt fordrevne, utsettes for voldtekt.

Rettighetsarbeidet til Monuc må styrkes på flere plan for å hjelpe jurister og rettsvesenet i DR Kongo til å straffefølge overgripere.

Det faktum at Den internasjonale straffedomstolen i Haag ennå ikke har begynt rettsakene mot tre kongolesiske krigsherrer, styrker heller ikke opplevelsen av rettsbeskyttelse for vanlige kongolesere. ■

Røyking dreper millioner i fattige land

Kreftforeningen vil bruke bistandspenger mot tobakksindustrien

Mer enn fem millioner mennesker dør som følge av tobakksbruk hvert år og stadig flere av de som dør kommer fra utviklingsland. Nå vil Kreftforeningen at Norge bruker bistandspenger til tobakksforebyggende arbeid. Bill Gates har allerede donert 500 millioner dollar.

HELSE

■ TOR AKSEL BOLLE

Ifølge Verdens helseorganisasjon (WHO) skyldes hvert tiende dødsfall i verden i dag tobakk. Og WHO mener at om ikke det iverksettes tiltak vil det i 2030 dø over åtte millioner mennesker av tobakksrelaterede skader. 80 prosent, eller om lag 6,4 millioner av dem, vil komme fra fattige land.

For mens vi i den rike delen av verden røyker stadig mindre, røyker folk i utviklingsland stadig mer. Siden det er blitt vanskeligere og vanskeligere å selge tobakk i verdens rike land, satses tobakksindustrien nå stort på å selge produktet sitt i Afrika og Asia. Ofte med hjelp av markedsføringsmetoder som for lengst er forbudt i Vesten.

For myndighetene i utviklingslandene, med bunnskrapte statskasser og store behov, er det vanskelig å si nei når British American Tobacco, Philip Morris og de andre gigantselskapene lokker med arbeidsplasser og ikke minst med betydelige skatte- og avgiftsinntekter.

- De store tobakkprodusentene har de siste årene opparbeidet seg en rekke fabrikker i utviklingsland. Så det er ikke bare forbruket av tobakk som øker i de fattige landene, stadig mer av produksjonen skjer også der, forteller Sverre Berg Lutnæs.

Tobakk dreper millioner av mennesker hvert år og de fleste som dør bor i utviklingsland. Bildet er fra Øst-Timor.

FOTO: KEN OPPRANN

40 prosent av Indias helseproblemer skyldes tobakksbruk.

Sverre Berg Lutnæs, Kreftforeningen.

næs. Han er internasjonal rådgiver i Kreftforeningen.

Ikke bærekraftig. Selv om produksjonen av tobakk og ulike tobakksprodukter skaper en del inntekter og arbeidsplasser i utviklingslandene, mener Lutnæs at dette er lite bærekraftig lengden. Han viser til at industrien i mange tilfeller utnytter fattige bønder som ofte havner i gjeld til tobakksprodusentene.

Barnearbeid er utbredt, uten at tobakksindustrien gjør spesielt mye for å hindre dette. Avskoging, erosjon og forringelse av jordbruksarealer kommer også som en direkte følge av tobakksdyrking. På toppen

av dette har man det enorme omfanget av de direkte helseskadene knyttet til bruk og produksjon av tobakk.

- Den indiske helseministeren sa nylig at 40 prosent av landets helseproblemer var knyttet til tobakk. Det sier litt om dimensjonene. Og fordi tobakksbruken er økende i mange fattige land kommer disse helseproblemene og kostnaden som følge av tobakksbruk bare til å øke i årene som kommer, sier Lutnæs.

Norske penger. Kreftforeningen vil nå at norske bistandspenger skal brukes til tobakksforebyggende arbeid i utviklingsland.

- Tobakksbruk er til stor skade for folkehelsen i mange fattige land, i enkelte afrikanske land røyker så mye som 30-40 prosent av mennene. Helseplagene og de økonomiske konsekvensene tobakk allerede forårsaker og vil forårsake i fremtiden i de fattigste landene er til hinder for videre utvikling, sier Lutnæs.

Kreftforeningen samarbeider i dag med Care Norge om et tobakksforebyggende prosjekt i Niger, men ønsker også at norske bistandsmidler skal øremerkes kampen mot tobakk. Foreløpig har imidlertid responsen både fra norske organisasjoner og fra bevilgende myndigheter vært ganske laber.

- Da vi for alvor startet vårt internasjonale engasjement sendte vi ut en forespørsel om muligheten for samarbeid til en del organisasjoner uten at vi mottok særlig respons. Hos Norad har vi lenge fått en litt lunken mottakelse på tematikken, men kan vel si at de er blitt litt mer imøtekomne nå i det siste, sier Lutnæs.

3 milliarder fra Gates. Og kanskje er bistandsbransjen i ferd med å ta inn over seg skadevirkningen av tobakk og i ferd med å innse at man må se på bruken tobakk også som et hinder for utvikling.

Gates Foundation ga sammen med finansmannen Michael Bloomberg nylig om lag 3 milliarder kroner til tobakksforebyggende arbeid i fattige land. Og ifølge Lutnæs var det interesse blant politikerne i Stortingets utenrikskomité da Kreftforeningen nylig ba om at norske bistandspenger øremerkes til tobakksforebyggende arbeid.

- Vi håper nå at det er voksende erkjennelse av dette problemet også i bistandsbransjen og at man derfor vil sette av egne penger til denne type tiltak i utviklingslandene, sier Lutnæs. ■

Fylte klasserom – uten lærere

UTDANNING

Kan du forestille deg en fjerdeklasse i USA, alene, uten lærer, sitte der stille og jobbe med skolearbeid? Det er den amerikanske fjellklatreren, skolebyggeren og forfatteren Greg Mortenson som gjør seg denne refleksjonen i boka «Three cups of tea».

Historien starter med at han nettopp har overlevd et dramatisk uhell i et forsøk på bestige fjellet K2 i Pakistan. Etter at folk i landsbyen Korphe i Nord-Pakistan har hjulpet ham tilbake til livet, observerer han mangelen på skoler, lærere og framfor alt de nasjonale myndigheters uvilje til å bruke penger på utdanning, spesielt for jenter. Mr. Greg lover å komme tilbake og bygge en skole.

«Three cups of tea» var ikke planlagt som en bestselger, men blogger og personlige anbefalinger brakte den til topps på New York Times bestselgerliste, hvor den lå i 74 uker. Boka er beretningen om Greg Mortenson halsstarrige innsats for å bygge skoler i Pakistan og Afghanistan. I løpet av en tiårsperiode fikk han med egen nå vilje og etter hvert med filantropisk støtte, bygget over 70 skoler i ett av verdens vanskeligste

På verdensbasis mangler det 18 millioner lærere.

KOMMENTAR

og mest ugjestmilde områder.

Greg Mortenson var med på konferansen «Education for All» i Oslo i desember.

Hans hovedpoeng dreier seg om fred:

- Skoler gir så mye mer for pengene enn å fyre av raketter og å jakte på Taliban rundt om i landet, sier Mortenson.

Utdanning var lenge «jobb nr.1» i utviklingssamarbeid. Mye har skjedd og bare i Afrika har mer enn 15 millioner barn fått plass i klasserommene. Dette bildet, barn i klasserom, er et sterkt kulturelt symbol over hele verden. Det signaliserer skolegang og kunnskap,

men det kan også representere tomme ritualer og illusjoner. Barn kan være på skolen, men uten at mye skjer og ikke så sjelden uten lærer. Undervisningen kan være av så dårlig kvalitet at elevene knapt lærer mer enn de som ikke er i klasserommet.

Særlig alvorlig er det at den viktigste personen i klasserommet ofte mangler. Alle som har eller har hatt barn i skolen vet hvor avgjørende læreren er. I utviklingsland kan situasjonen være at læreren helt mangler utdanning eller lærer fra seg kunnskap som er irrelevant og helt frakoblet virkeligheten rundt skolen. I mange tilfeller får ikke læreren lønn, må gå flere dagsmarsjer for å hente lønna eller må ta annet arbeid for å brødfø seg selv. Det er altfor få av dem. På verdensbasis mangler det 18 millioner lærere.

Like hjerteskjærende som mangelen på lærere, er flaskehalsene i utdanningssystemet. 88 prosent av barn i utviklingsland går på barneskole, men for svært mange stopper det der. En familie kan ha anstrengt seg til det ytterste for å få sendt barn til skolen, for så å oppda-

ge at man ikke kommer videre, at det bare er plass til et lite mindretall i videregående skole. Det er demoraliserende og destabiliserende.

Greg Mortenson skrev 580 brev – av dem fikk han ett svarbrev med en sjekk. Senere skulle hans Central Asia Institute få mer penger, og tallet på permanente og midlertidige skoler i landsbyer og flyktningleirer steg stadig. Det er tankevekkende hva en mann kunne klare der hvor nasjonale myndigheter ikke brydde seg og internasjonale organisasjoner knapt slapp til.

Utdanning er ikke lenger på topp av agendaen. Bidragene til dette arbeidet faller, både fra bistandsgivere og i landenes egne budsjetter. Det gir grunn til bekymring, fordi utdanning er en katalysator til utviklingsresultater på mange fronter. Som en av Mortensons lærere i landsbyen Korphe sier:

- Jeg hadde ingen peiling på utdanning, men nå føler jeg det er som vann. Det er viktig for alt i livet. ■

Det regner på den etiopiske staten

... men drypper lite på folket

ADDIS ABEBA/LALIBELA (b-a): Etiopias økonomi blomstrer med godt og tjenlig vær. Men en værvhengig økonomi kan være lunefull. I år sluttet ikke regnet, og avlinger går tapt.

ETIOPIA

■ I ETIOPIA:

MARTA CAMILLA WRIGHT

Det er innhøsting i Lalibela, nord i Etiopia. Far og sønn står på huk i åkeren og kutter teff med håndkraft. Til tross for mange år med høy økonomisk vekst i Etiopia, er de like fattige som før. Vinninga er nemlig gått opp i spinninga.

– Livet var veldig billig den gang sammenlignet med nå, sier familienfar Mellesse Yalu. Han har satt seg foran den runde, lille jordhytta som familien på seks bor i. Det er rett før solen går ned, og det myke, gule lyset skinner vakkert på stråtak.

– Nå krever vi mye mer av livet. Riktignok er det blitt bygget en skole nærmere oss, slik at barna lettere kan få undervisning. Men det er også blitt dyrere å ha barn på grunn av det. Og vi selger det lille vi kan selge av avlingen dyrere nå enn før. Men alt vi kjøper koster også mer, sier han.

De to eldste sønnene i familien jobber av og til som snekkere i Lalibela by for å spe på familiens knappe midler.

– Men vi kan ikke spare opp noe. Det er å leve fra hånd til munn fremdeles, akkurat som for ti år siden.

Stor byggevirkosomhet. Vi har kjørt nordover til Lalibela fra Addis Abeba. Jeg reiste her også mange ganger for ti år siden, da jeg drev med forskning på etiopisk ortodokse nonners liv. Da var veiene av grus eller fulle av skumle hull i gammel asfalt. Da var det ikke noe veiarbeid å se, og de eneste stedene det var aktivitet langs veiene den gang, var folk som gikk til markedet. Nå er aktiviteten kolossal.

Hovedstaden er vokst, og noe av det første vi møter på vår vei ut av millionbyen er kjempemessige boligprosjekter bygget av private investorer. Bak solide murer vokser det fram boligområder som mest av alt minner om amerikanske forsteder. Det er i hovedsak etiopiere som har kommet hjem fra utlandet med penger, og private næringsdrivende som tjener på den økonomiske veksten, som kjøper husene.

Nesten hver meter på veiene nordover fra Addis Abeba er enten ferdig eller i ferd med å bli opprus-

Mellesse Yalu høster teff, kornet som er etiopernes «potet». For bonden og hans familie har den økonomiske veksten i Etiopia ikke medført store forandringer.

FOTO: GUNNAR SØRENSEN

tet til moderne, asfalterte veier. Folk jobber med å bygge veier og hus overalt. Der det før var tak laget av strå, er det nå blikktak. Byene brer seg ut over.

Fremme i Lalibela møter jeg til min overraskelse igjen en av mine venner fra den gang. Gashaw har vært i Addis Abeba og studert økonomi og ledelse.

– Men den jobben jeg hadde kunnet få i Addis, ville jeg ikke overlevd på, sier han

Derfor vendte han hjem for å bygge opp egen business. Han har kjøpt seg en land cruiser til sitt eget firma.

– Men jeg kunne ikke ha fått det til uten lån fra noen venner i Nederland, forklarer Gashaw.

Værvhengig økonomi. Dessalegn Rahmato, forsker ved det uavhengige forskningsinstituttet Forum for Social Studies, mener at flertallet blant etiopierne ikke tjener noe på den økonomiske veksten.

– Det er vel og bra med veier og bygninger. Allikevel, når man ser på grunnlaget i vår jordbruksøkonomi, er gjennomsnittstørrelsen på det enkelte gårdsbruk på mindre enn ti mål. Dette skal brødfø familier som blir stadig større. Hvor mye mer kan de produsere på så lite og etter hvert skrinne jord? Og mer land får de ikke tak i. Myndighetene vil ikke gi slipp på kontrollen over jorda. Den økonomiske veksten ser ikke ut til å ha redusert fattigdommen i særlig stor grad, sier Rahmato.

Han får støtte av økonomen Assefa Admassie.

ØKONOMI

Aktiviteten er stor langs veien mellom Addis Abeba og Lalibela.

FOTO: GUNNAR SØRENSEN

– Jo da, økonomisk vekst har vi hatt. Men den har ikke nådd ned i vanlige folks lommer, sier Assefa. Han er leder ved den uavhengige organisasjonen Ethiopian Economic Assosiation, som driver med forskning på den økonomisk utviklingen i Etiopia.

– Dessuten er veksten til de grader avhengig av været, spørsmålet er om det er mulig å opprettholde den. Etiopisk økonomi er en jordbruksøkonomi, og den er derfor svært sårbar.

Turisme driver økonomien. Sist jeg var i Lalibela var det én eneste privateid bil i byen. Nå er det mange biler. Nå er det også strøm til alle, selv om den ikke alltid virker. Både hel-

setilbudet og utdanningstilbudet er forbedret på ti år, i tråd med regjeringens programmer for disse sektorene.

– For ti år siden hadde vi 13 prosent innrullering i skolen. Nå har vi 99,5 prosent, sier Yirma Merek, leder for utdanning i Lalibelas byadministrasjon.

Men det er først og fremst de som har et ben i turistindustrien som har fått høyere levestandard, slik som min venn Gashaw. Lalibela er et turistmål, med sine mange spesielle kirker fra 1100-tallet. Nå er det ny flyplass og asfaltert vei. Antall turister har økt de siste årene. I 2007 var antallet 21 530 mot 18 000 året før.

– Det som er bra for turistene er bra for folk her, sier byadministrasjonens turisme- og kultursjef, Belete Wedadj, optimistisk.

Investerer i infrastruktur. Men investeringer i infrastruktur, helse og utdanning gir ikke resultater på kort sikt.

– Regjeringen har gjort noen riktige investeringer som alle etiopiere får utbytte av på lang sikt, sier Assefa Admassie.

– De har gjort og gjør store investeringer i infrastruktur og sosial sektor. Men det store spørsmålet er om det har foregått en virkelig strukturendring i økonomien.

Assefa mener at Etiopia ikke har fått til det.

– Omtrent halvparten av økono-

Joda, økonomisk vekst har vi hatt. Men den har ikke nådd ned i vanlige folks lommer.

Assefa Admassie, økonom.

Forsetter neste side >>>

ETIOPIA

■ Etiopia har hatt over 10 prosent makroøkonomisk vekst siste fem år.

■ Ifølge Verdensbanken har antallet mennesker som lever under fattigdomsgrensen gått ned fra 46 prosent i 1995 til 39 prosent i 2005.

■ Etiopia ligger på 121. plass av 134 på World Economic Forum's Global Competitiveness Report 2008.

■ Etiopia ligger på 126. plass av 180 land på Transparency Internationals Perception index.

>>> Forsettelse fra forrige side

mien består fremdeles av småbønder som investerer lite i produksjon. Industrisektoren vokser ikke, men har utgjort omtrent 12-15 prosent av økonomien i flere år nå. Private investeringer går til husbygging. Det finnes få insentiver til å investere i produksjonssektoren.

Han mener at husmarkedet vil kollapse en dag, ettersom det bygges svært mye fremdeles etter flere år med høy byggevirksomhet.

- Så lenge myndighetene eier jorda, blir bygninger verdifulle. Men derfor blir også investeringer noe av en risikosport. Man må alliere seg med myndighetene hvis man vil bygge opp noe, sier Assefa.

Ifølge økonomen er det en rekke problemer som gjør det vanskelig å skape utvikling som kan bidra til at vanlige etiopiere kommer seg ut av fattigdommen: liten tilgang på land og dermed sikkerhet for finansieringsgrunnlag, mangel på sikkerhet i investeringene, byråkrati, mangel på infrastruktur og korrupsjon.

Høy inflasjon. - Private investorer tør ikke satse. Hvis noe går galt, finnes det ikke et fungerende og ikke-korrupt rettsystem til å hjelpe deg. Myndighetene kan dessuten lett inndra rettighetene til å bruke landet du har fått benytte før du har tjent noe på investeringen din. Da er det straks mye mer risikabelt å investere, sier Assefa.

Etiopia har hatt inflasjon på rundt 40 prosent i 2008, noe som tyder på mye uro i økonomien.

Assefa mener at de fleste etiopiere har det akkurat som for ti år siden. Andre eksperter mener det samme, og det gjelder ikke bare for bondebefolkningen. Et forskningsprosjekt blant bybefolkningen i Addis Abeba viser at innbyggerne til og med har fått det verre. Det skyldes antagelig i hovedsak at det er bybefolkningene som har lidd under at matvareprisene har økt voldsomt den siste tiden. Noe innbyggerne i Lalibela også har merket.

- Siden mai i år har prisene økt til det dobbelte. Det er kun de som jobber med turisme som får bedre råd her i Lalibela nå, sier Gashaw.

Rydder opp for turistene. I Lalibela går vi rundt i boligstrøkene. De er akkurat som sist jeg var her. Spesielt påtrengende er det manglende saniteringsystemet - vi må se oss for, ellers trækker vi fort avføring på de små stiene bak og mellom jordhyttene.

- Vi planlegger å flytte disse bydelene. De ligger i nærheten av kirke og er til sjanse for turistene, forteller Belete Wedadj fra byadministrasjonen.

Vi kjører ut av byen. Det tar lengre tid enn for ti år siden. Mellesse Yalus gård er ikke så langt unna byen lengre og han vet hva han tror om utviklingen og fremtiden.

- Jeg tror at Lalibela vil vokse, og her vi står nå vil det om ikke så lenge være umulig å dyrke jorda, svarer Mellesse Yalu.

Bonden i Lalibela kan ikke fortelle om noen bedre økonomisk situasjon for seg og sine, til tross for kraftige økonomisk vekst i Etiopia de siste ti årene. Men når jeg spør om hva han ønsker at myndighetene skal satse på for å bedre hans levestandard kommer svaret kontant:

- Irrigasjonssystemer. ■

En elektronisk tavle viser markedspriser på ulike landbruksvarer på markedet i den nord-etioopiske byen Dese.

Fra stråhytte til price ticker

DESE (b-a): Bølgeblikk og børser kan bli den nye virkeligheten til etiopiske bønder. Men veien fra den etiopiske landsbygda til børsen i Addis Abeba og New York er lang.

■ I ETIOPIA:

MARTA CAMILLA WRIGHT

På det sølete markedet i den etiopiske byen Dese lyser en tavle med digitale bokstaver mot oss mellom innhegninger og mer eller mindre provisoriske salgsboder. Det er en såkalt price ticker, en elektronisk tavle som viser hva som er markedsprisen på noen av varene etiopiske bønder selger. Tanken er at bøndene, når de ser hva markedsprisen er, skal kunne ta seg riktig betalt for varene sine. Men foreløpig ser det ikke ut til

ETHIOPIAN COMMODITY EXCHANGE (ECX)

■ Et nytt børssystem skal knytte bønder over hele Etiopia til det globale markedet.

■ Blant annet skal det plasseres ut såkalte price tickere i etiopiske byer.

■ Disse elektroniske tavlene skal ved hjelp av internett gi bøndene oppdatert informasjon om hva markedsprisen er på deres produkter. Systemet er ment å bidra til å modernisere jordbruket og hjelpe bønder ut av fattigdom.

■ Børssystemet åpnet i april i år.

ØKONOMI

77 Det må bygges opp tillit slik at folk ikke lenger spør seg: «Er dette en måte myndighetene vil kontrollere oss på?»

Eleni Gabre-Medhin, børsdirektør.

at det er voldsom interesse for price tickeren blant bøndene som selger varene sine i Dese.

- Prisene skifter bare en gang i måneden, forteller en av de unge mennene som fortsatt henger rundt på markedet. Ellers er det bare noen okser der, som ikke har hastverk med å komme seg hjemover før regnet pøser ned for fullt.

Også for småbønder? Hvete, mais, linser og kaffe er landbruksvarene som så langt er børsregistrert siden Ethiopian Commodity Exchange (ECX) ble lansert i april i år. Lederen for børsen, Eleni Gabre-Medhin, er optimistisk.

- Vi tror bestemt at også småskalabønder kan nyte godt av dette. Undersøkelser viser at 95 prosent av etiopiske bønder er del av markedet på en eller annen måte, sier hun.

Ifølge Gabre-Medhin knytter børsen etiopiske bønder til det frie markedet. Ved hjelp av mer informasjon om hva varene deres er verdt, blant annet fra 12 price tickere rundt omkring i Etiopia, håper man at bøndene skal lære å kjøpe og selge på gunstige tidspunkter. Dermed blir det lettere for dem å få skikkelig betalt for varene sine. Foreløpig har børsen 100 medlemmer og har stengt for nye medlemmer i 2008. Prisen for et sete er 50 000 etiopiske birr (ca 35 000 kroner). For kooperativer og velstående bønder er muligheten innen rekkevidde.

- Man må ikke være medlem av børsen for å bruke oss. Men medlem-

mene slipper å betale transaksjonsavgifter, og de har stemmerett i børsens organer, sier Gabre-Medhin.

Delt eierskap. Eierskapet av børsen er delt mellom det offentlig og private investorer. Det ligger dypt i etiopisk mentalitet at alt som kommer fra myndighetene er en måte å kontrollere innbyggerne på. Dette er en utfordring for ECX. Gabre-Medhin fremholder at man derfor har en lang vei å gå når man skal innføre noe helt nytt som er støttet av myndighetene ute i distriktene. Det dreier seg om en helt ny måte å handle med landbruksvarer på.

- Tradisjonelle mønstre må endres, det må bygges opp tillit slik at folk ikke lenger spør seg: «Er dette en måte myndighetene vil kontrollere oss på?», mener Gabre-Medhin.

En annen utfordring er at produktene må standardiseres, og enda en er manglende infrastruktur for distribusjon av produktene.

Lav produksjon. Børsdirektøren mener at den etiopiske økonomien foreløpig ikke har gjennomgått de strukturelle endringene som må til for å få fart på landbruksøkonomien.

- Jordbruket er ikke blitt mer produktivt. Vi har veldig lavt produksjonsnivå, sammenlignet med andre land. Irrigasjonssystemer må til, mener hun.

Gabre-Medhin tror at den nyetablerte børsen kan være med å modernisere landbruket i Etiopia, men regner også med at det vil ta tid å komme skikkelig i gang.

- Vårt mål er fem prosent markedsandel innen fem år, sier hun. ■

FOTO: GUNNAR SØRENSEN

Kronglete ferd mot smak av honning

■ I ETIOPIA:
MARTA CAMILLA WRIGHT

ADDIS ABEBA (b-a): Eyob Assefa prøver å tjene penger på å produsere honning. Det er ikke lett i Etiopia.

Sammen med moren, Tutu, har Eyob Assefa de siste syv årene bygget opp familiebedriften «Tutu and her family Honey» i Addis Abeba. Han opplever at mangel på lån, dårlige produkter og liten støtte fra myndighetene til å bygge opp bransjer er noen av de største hindrene for å drive forretninger i Etiopia.

- Ingen finansinstitusjoner satser på ideer. Det er umulig å få lån uten sikkerhet i eiendom, forklarer han. Og fortsetter:

- Dessuten vil ikke finanssektoren gi lån til virksomheter i sektorer som ikke er spesielt støttet av myndighetene. Nå er det SNV (den nederlandske utviklingsorganisasjonen, red.anm.) som er vår hovedpartner i å utvikle denne sektoren der vi jobber.

Kritisk. For å kunne leve av honning, må Assefa og moren bygge opp en stall av honningprodusenter, og etiopierne må læres opp til at honning er mat. Ifølge Assefa brukes nemlig honning tradisjonelt som medisin i Etiopia.

I tillegg satser firmaet på eksport til det internasjonale markedet. Den norske Honningcentralen har planer om å innlede et samarbeid med Tutu Honey.

- Men for å kunne eksportere må vi ha en helt annen standard på honningen. Vi bruker derfor mye tid på å lære opp birøkterne. De trenger hjelp til å få opp produksjonen og å lære hvordan man kan lage bedre

utstyr og sørge for større sikkerhet, sier Assefa.

Han er lite fornøyd med myndighetens satsing på næringsutvikling.

- Jeg ser ikke noen positive konsekvenser for vår sektor av regjeringens politikk. Men den økonomiske veksten kan slå positivt ut for oss, den kan skape et større marked.

Ingen finansinstitusjoner satser på ideer.

Eyob Assefa, honningprodusent.

Honning fra skogen. Assefa tar oss med til honningfabrikken. I fabrikklokalet møter vi noen indere som skal reparere en maskin. Maskinene som brukes i produksjonen er nemlig importert fra India.

- Vi får ikke tak i noe av dette her til lands. Det er en stor utfordring for oss i å få tak i det vi trenger for å produsere. Ta for eksempel emballasjen - den må vi importere, sier Assefa.

Han forklarer at det bare finnes én glassprodusent i Etiopia. Denne fabrikkens eies av staten, og produserer stort sett bare flasker og i større antall enn Assefas bedrift foreløpig har mulighet til å bestille.

Selve birøkten finner sted i Kaffa, sør for Addis Abeba. Honningen hentes ute i skogen og samles inn av menn. Arbeidet er regnet som farlig for kvinner, forklarer Assefa. For tiden arbeider Tutu med å utvikle birøkternes teknikker, slik at flere kan produsere honning, og hver enkelt kan produsere mer.

- Endring og utvikling hadde kommet mye raskere hvis myndighetene var villige til å gi oss som vil investere i en sektor noen fordeler, avslutter Assefa. ■

ØKONOMI

En mann viser fram de nye 200- og 500 millioner sedlene i Zimbabwes hovedstad Harare.

FOTO: SCANPIX/REUTERS/PHILIMON BULAWAYO

Mugabes soldater vil ha lønn hver dag

Økende misnøye blant landets soldater representerer en økende trussel for president Robert Mugabe i Zimbabwe, melder Institute for War and Peace Reporting. Flere titalls soldater har helt siden 27. november deltatt i demonstrasjoner i hovedstaden Harare og det har vært sammenstøt mellom soldatene og myndighetenes sikkerhetspoliti.

Soldatene protesterer mot hyperinflasjon, lav lønn og manglende tilgang på kontanter. Det er nylig inngått en avtale der sentralbanken forplikter seg til å utbetale lønn til soldatene minst ukentlig. Ryktene sier likevel at høytstående offiserer får ta ut store pengebeløp hver dag, noe som provoserer vanlige soldater.

Ifølge myndighetenes regler er det ikke lov å ta ut mer enn 500.000 zimbabwe-dollar hver dag, et beløp som ikke engang er nok til å betale for en enkeltbillett på hovedstadens busser. ■

Redusert vekst i asiatiske land

Den økonomiske veksten i utviklingsland i Asia vil bremse ned til rundt 5,8 prosent i 2009, anslår Den asiatiske utviklingsbanken (ADB). Anslaget representerer en reduksjon fra 9 prosent i 2007 og et sannsynlig resultat for økonomisk vekst på 6,9 prosent inneværende år. Årsaken til nedbremsingen av vekst-tempoet er at den globale finanskrisen også vil ramme utviklingslandenes økonomier.

Mindre inntekter fra eksport og en skarp nedgang i tilgangen på privat kapital er blant årsakene.

- 2009 vil trolig bli et vanskelig år for utviklingsland i Asia, men situasjonen vil være håndterbar dersom landene responderer tydelig og samstemt, sier lederen av ADBs kontor for regional økonomisk integrasjon Jong-Wha Lee. ■

Finanskrisen vil ramme fattige land

Finanskrisen i verdens rike land svekker utsiktene til vekst i utviklingslandene og verdenshandelens omfang vil trolig bli redusert for første gang siden 1982, framgår det av Verdensbankens rapport Global Economic Prospects 2009. Den raske nedbremsingen i økonomisk aktivitet har ført til et kraftig fall i råvarepriser for første gang på fem år.

Rapporten anslår at veksten i verdens brutto nasjonalprodukt vil være på 2,5 prosent i 2008 og 0,9 prosent i 2009. Veksten i utviklingslandene vil trolig ligge på 4,5 prosent neste år, ned fra 7,9 prosent i 2007. Verdens rike land kan på sin side forvente negativ vekst. ■

Bråstopp i India

For første gang på over ti år har veksten i Indias økonomi stoppet opp, melder BBC.

Det er den globale finanskrisen som nå også rammer den asiatiske giganten. Den samlede industriproduksjonen i India falt med 0,4 prosent i oktober. Til sammenligning økte produksjonen i samme måned i fjor med 12,2 prosent.

Velstående indere er blitt langt mer forsiktige med å bruke penger. For eksempel falt bilsalget med hele 20 prosent i oktober.

Økonom Robert Prior-Wandesforde mener situasjonen er alvorlig.

- Industrisektoren og faktisk hele den indiske økonomien har blitt gradvis svekket over tid og nå forverres situasjonen raskt, sier han til nyhetsbyrået Reuters. ■

Banken med tiltak mot finanskrise

Verdensbanken har avsatt to milliarder dollar til bruk i utviklingsland som rammes hardt av finanskrisen. Ifølge Verdensbanken skal pengene brukes å stabilisere økonomien i landene, bidra til vekst og til tiltak rettet mot de fattige. Mye av pengene vil trolig bli brukt på utdanning, helse og andre sosiale tiltak.

- Målet vårt er å bidra til å gjøre skadevirkningene av krisen så begrensede som mulige, sa Robert B. Zoellick da det nye støttetiltaket ble lansert. Presidenten for Verdensbanken advarte mot den økte fattigdommen som nå vil komme som følge av finanskrisen.

- Bare en proSENTS reduksjon i den samlede vekstraten for utviklingslandene vil bety at ytterligere 20 millioner mennesker havner i fattigdom, sa Zoellick. ■

De seks mest leseverdige i 2008

Aktuelle og spennende romaner fra forfattere i sør

Også i 2008 er det utgitt skjønnlitteratur fra Afrika, Asia og Midt-Østen som fryder og stimulerer en norsk lesehest. Her er seks av de mest leseverdige.

LITTERATUR

■ TONE BRATTELI

Jeg har vært igjennom en god bunke oversatte romaner det siste året. Mange av bøkene har det til felles at de er hentet fra tidligere eller nåværende konfliktområder. Derfor bidrar de også til innsikt i hvordan krig og konflikt påvirker mennesker og kultur på godt og vondt. Leseren blir kjent med mange fremragende forfattere, som ofte bygger på historier de selv har kjent på kroppen.

Jegerens hjerte

Deon Meyer er en av de få afrikanske forfattere som skriver krimbøker, men det gjør han til gjengjeld svært godt. «Jegerens hjerte» (Tiden norsk forlag) har høy spenningsfaktor.

Hovedpersonen, Tobela «Tiny» Mpayopheli, har en fortid knyttet til «den store kampen» mot apartheid i Sør-Afrika.

Kampen har gitt ham et rykte som en farlig og voldelig mann, men når vi nå går inn i historien ønsker han å leve et rolig liv med familien. Likevel innhenter fortida ham. Vennen Johnny Kleinfjes er bortført, og kidnapperne hans krever at Tobela skal levere en harddisk stappet med sensitiv informasjon i Lusaka i Zambia.

Dermed starter en av de vildeste motorsykkelturene i litteraturhistorien. Informasjonen Tobela har med seg kan ramme mennesker i viktige posisjoner, og han blir en jaget mann. Men en som har jegerens hjerte skjønner også andre jegeres list.

Historien gir fascinerende innsikt i alle overvåkings- og etterrettingsorganisasjoner som var en del av det gamle regimet i Sør-Afrika. Miljøskildringene er fremragende. Og tempoet i historien forrykende.

Tjen folket

Da Yan Lianke prøvde å gi ut boka «Tjen folket» (Front forlag) i Kina konkluderte sensuren med at boka ikke måtte distribueres, utveksles,

kommenteres, siteres eller skrives om. For å si det med den grenseløst lojale hovedpersonen Wa Dawang: «Å ikke spørre om det man ikke skal spørre om, ikke gjøre det man ikke bør gjøre og ikke si ting man ikke bør si.» Det viktigste er å tjene folket – og for Wa betyr det å tjene leirsjefen.

Denne romanen er noe så sjeldent som en saftig satire fra 1960-åras Kina. Maos Lille Røde var i alles

hender, og sitatene snek seg inn i dagligtalen.

Wa gir et løfte til sin svigerfar om at han skal komme seg inn i det militæret og i Partiet bare han får hans datter. Han blir oppasser og kokk for selveste leirsjefen, men sjefens skjønn og utilfredsstilte kone Liu Lian har sin oppfatning av hva det betyr å tjene folket. Wa må ofre seg i sjefens fravær, men kan vente seg privilegier for sin velvilje. De svette hyrdestundene krydres med Mao-sitater, og ender i en dispuTT om hvem av de elskende – Wa eller Liu – som er mest kontrarevolusjonære.

En utrolig morsom bok der forfatteren ikke har noen hemninger mot å felle en knusende dom over kulturrevolusjonens manipulering, maktbegjær og privilegier.

Knust glass

I Alain Mabanckovs bok «Knust glass» (Pax) er handlingen lagt til det landet han vokste opp i – Kongo. Aktuell på mange måter med andre ord.

Knust Glass er navnet på hovedpersonen i denne saftige romanen der historien utspiller seg på baren Krediten Reiste. Som man skjønner – navnene er fantasifulle og gir samtidig en karakteristikk av dem som bærer dem.

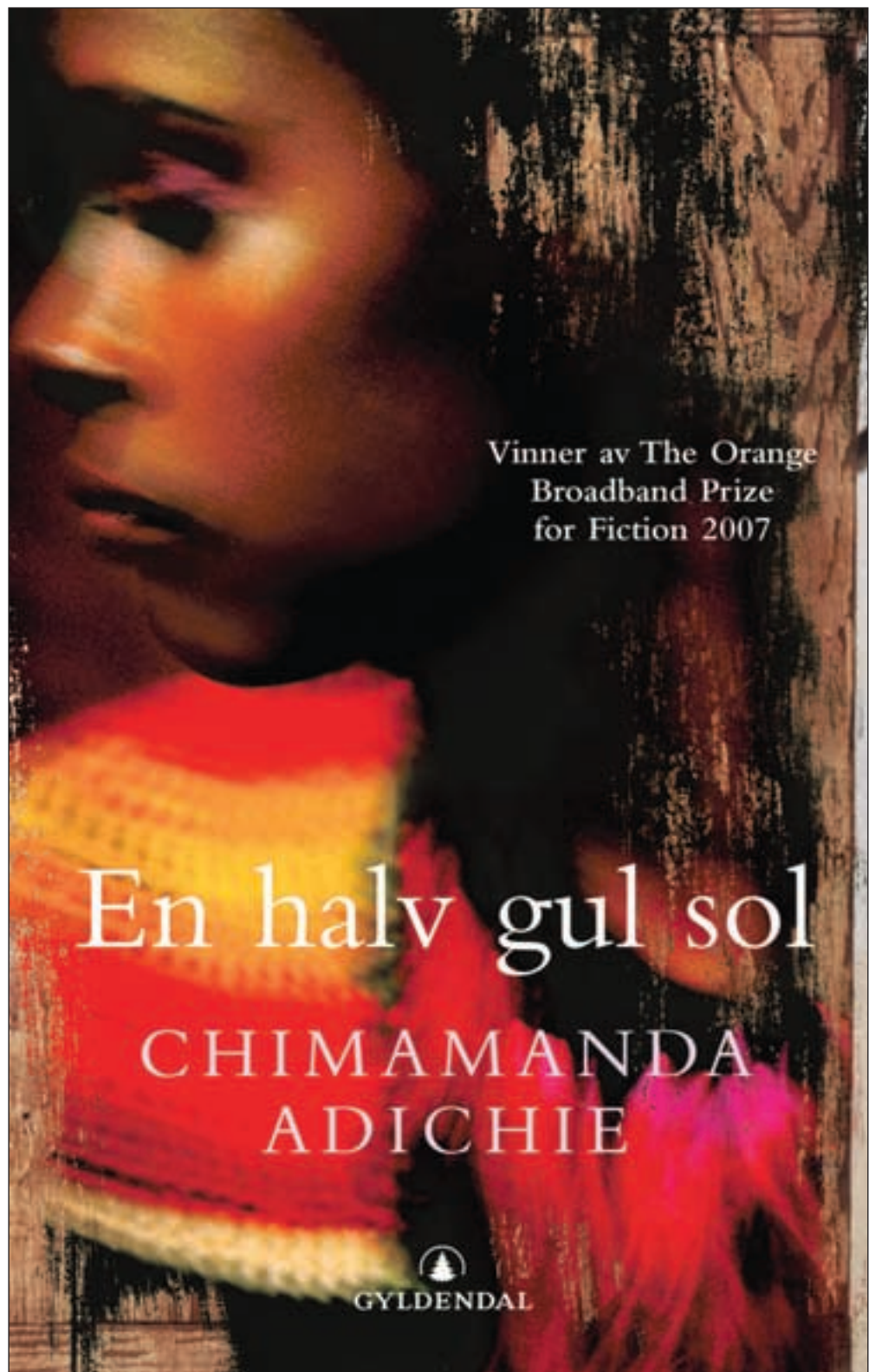
«Knust Glass» er skrevet uten et eneste punktum og med lange avsnitt. Likevel er språket så muntlig og flytende at den er en sann fryd å lese. Her blir muntlig afrikansk fortellertradisjon omsatt til en skriftlig versjon – og det med hell. Leseren får en følelse av å sitte i baren og lytte til alle historiene om hell, lykke, kjærlighet, svik, drittfolk, nederlag, sex og mengder av skittsnakk, som gjerne er temaet når natta står for døra og rusen er på sitt mest nerve slitne og sentimentale nivå. Disse historiene skriver Knust Glass ned mens han heller i seg mangfoldige glass billig rødvin.

Tragedien og den beske humoren går hånd i hånd i boka fra et land med alt for mange menneskeofre og tragedier.

Svalene i Kabul

Forfatteren Yasmina Khadra – et psevdonym for den algirske forfatteren Muhamed Moulessehouli – står bak den kanskje mørkeste roman som hittil er skrevet om den hjemsoekte og mishandlende byen Kabul – hjertet i ett av verdens mest konfliktfylte områder.

«Svalene i Kabul» (Gyldendal) bringer leseren inn i de støvete gatene i Kabul i en tid da Taliban har lagt en jernhånd over byen. Angsten har gravd seg dypt inn i menneskenes hverdag. Håpløsheten har vokst til

en stor smerte.

To ektepar står sentralt i romanen. Det første er fengselsbetjenten og hans dødssyke kone Mussarat. Det andre er Mohsen som hadde håpet på en diplomatisk karriere og hans kone, den tidligere advokaten Zunairei som bærer på forbudte tanker om kvinnefrigjøring. Kvinners tanker og liv er den røde tråden i romanen.

Tittelen på romanen knytter seg til burkaen, et plagg som fratas all ære og fornuft. Flokkene av kvinner i blå eller gule burkaer blir som en ynkelige og skremt svaleflokk i Kabuls gater, fratatt rettigheter og menneskeverd.

Det er mye dystert i romanen. Steiningen av en kvinne blir så levende og grusomt beskrevet at et nærgående kamera neppe kunne skape verre bilder i mottakerens hode.

Lesere som kommer gjennom de 188 sidene sitter igjen med noen tunge tanker, men også med en stor leseropplevelse knyttet til et område i verden som angår oss.

En halv gul sol

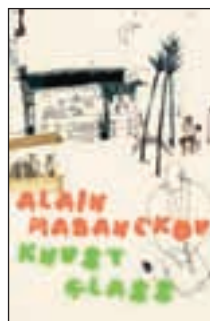
Chimamanda Adichie har skrevet en roman der handlingen er lagt til krigen i Biafra i åra 1967 til 1970. Tittelen «En halv gul sol» (Gyldendal) hentyder til den halve gule sola som var en del av Biafras flagg.

Dette er ikke historien om fattige afrikanere som ble enda fattigere fordi landet deres herjes av soldater, kuler, krutt og sult – de bildene vi husker best fra denne tragedien. Sentralt i persongalleriet står tvillingsøstrene Olanna og Kainene som vokste opp i en middelklasse igbo-familie relativt fritatt for hverdagsbekymringer. De to søstrene er svært forskjellige – en er imøtekomende og vennlig, den andre er tøff og bestemt.

Det er når handlingen kommer til krigen at romanen så å si forandrer farge og form. Fra det trygge middelklasse livet kastes personene ut i krigens helvete. Den intellektuelle debatten stilner, vinglassene blir tomme, maten tar slutt, folk forsvinner, hus brennes ned, varsler om mord og voldtekter kommer

Miljøskildringene er fremragende. Og tempoet i historien forrykende.

Bokanmelder **Tone Bratteli** om Deon Meyers bok «Jegerens hjerte».

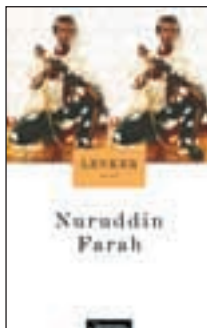

daglig, mennesker knuses av sorg og barn blir vervet som soldater.

Dette er en bredt anlagt roman om en krig som rystet verden - Bi-afra.

Lenker

Forfatteren Nuruddin Farah har vokst opp i Somalia, og er en av Afrikas mest anerkjente forfattere. I romanen «Lenker» (Aschehoug) er han tilbake til sitt krigsherjede hjemland og det som kalles «verdens farligste by» - Mogadishu.

Romanen handler om Jeebleh, en somalisk universitetsprofessor som bor i New York, men som vender hjem etter 20

år. Han skal finne morens grav og hjelpe vennen Bile med å finne sin niese. Alt tyder på at hun er kidnappet.

Jeebleh husker Mogadishu som en vakker by. Kanskje var det mange fattige der, men byen hadde verdighet. Nå kommer han til en vandalisert by, en by overtatt av kjeltringer som bare etterlater seg ødeleggelse. En by i forfall. Gamle venner blir fiender. Klantilhørigheten blir menneskers viktige kjennetegn. Volden preger alle. Det skytes for å drepe, og det skytes for underholdningens skyld.

Dette er en svært aktuell bok som gir mye innsikt for dem som følger utviklingen i Somalia. Den inneholder en rekke sterke portretter og miljøskildringer. ■

Tone Bratteli er mangeårig anmelder av litteratur i Bistandsaktuelt. Les flere av hennes bokanmeldelser på www.bistandsaktuelt.no.

HVEM HVA HVOR I ALL VERDEN?

1. Hvem har skrevet romanen «Hundre års ensomhet»?
2. Er Hedmark større enn Øst-Timor?
3. Hvor er Mbabane hovedstad?
4. I hvilken verdensdel ligger Israel?
5. Hvilken fjellkjede ligger som en naturlig grense mellom Europa og Asia?
6. Hva er Ecuador oppkalt etter?
7. Hvilke religioner er de tre største i verden?
8. Hva heter hinduenes hellige elv?
9. I hvilken indisk by produseres de såkalte Bollywood-filmene?
10. Når døde Kinas tidligere leder Deng Xiaoping?
11. I hvilket hav ligger øystaten Fiji?
12. Hvilke fire språk er utbredt i Singapore?
13. Hva er offisielt språk i Sudan?
14. Hvilket land får mest norske bistandspenger i 2008?
15. Hvilken verdensdel har flest land?
16. Hva heter presidenten i Sør-Afrika?
17. Hva står SPLM/A for?
18. Har Thailand vært en koloni?

19. Hvilke er det viktigste næringsveiene på øya Zanzibar?
20. I hvilken by holdt Buddha sine viktigste taler?
21. Hva står på Sukkertoppen i Rio Janeiro?
22. Har Tanzania vært tysk eller belgisk koloni?

Svarene finner du nederst på siden.

Spørrespalten er laget av **Ba-Musa Ceesay**

NOTISER

Ros og ris til GAVI

En uavhengig evaluering av GAVI ble onsdag 17. desember lagt fram i Oslo. Rapporten viste at det har vært en markert økning i antallet vaksinerte barn i de landene der GAVI ga støtte i den første femårsperioden.

For eksempel har vaksinedekningen for trippelvaksine mot stivkrampe, difteri og kikhoste økte fra 64 til 71 prosent i disse landene, mens dekningsgraden av vaksine mot kronisk leverbetennelse (hepatitt B) økte fra 16 til 46 prosent. Rapporten viser at 1.480.000 liv ble reddet fra framtidig død av leverbetennelse og 141.000 slapp unna kikhostedøden på grunn av alliansens arbeid.

Det er imidlertid ikke bare skryt av GAVI i rapporten. Vaksineinitiativet har ikke lyktes med å få ned prisene på de viktigste vaksinene og man har heller ikke lyktes godt med å støtte de landene som ligger dårligst an. I tillegg heter det at GAVI ikke har gjort nok for at utviklingslandene skal få eierskap til vaksineprogrammene.

Omtrent samtidig som GAVI presenterte denne rapport publiserte fire forskere en kritisk artikkel i det anerkjente medisinske tidsskriftet The Lancet. I artikkelen hevder forskerne at tallene for vaksinedekning som rapporteres til GAVI er for høye. De har sammenlignet tall rapportert fra utviklingslandene med tall fra blant annet nasjonale helseundersøkelser.

Ifølge de fire forskerne fra University of Washington har landene rapportert at det er 13,4 millioner barn som er blitt vaksinert, mens forskerne mener tallet trolig er kun 7,4 millioner.

Ifølge forskerne er GAVIs system med å belønne regjeringene i fattige land etter hvor mange som blir vaksinert en av årsakene til overrapporteringen. ■

TV-show ga fadderstrøm til Flyktinghjelpen

Artistgallaen på TV2 nylig ga over 7000 nye faddere til Flyktinghjelpen, melder organisasjonen på sine hjemmesider.

Generalsekretær i Flyktinghjelpen, Elisabeth Rasmussen, er overveldet over engasjementet. - Alle de nye fadderne betyr at Flyktinghjelpen kan gi enda mer og enda bedre hjelp til barn på flukt over hele verden, sa hun da resultatet var klart etter artistgallaen. Det er over 20 millioner barn på flukt verden over. Gjennom sitt arbeid i nærmere 20 land hjelper Flyktinghjelpen om lag 1,5 millioner barn hvert år. Flyktinghjelpen opplyser at alle innsamlende midler går til nødhjelpsarbeid, slik at Flyktinghjelpen kan reagere raskere når krisen inntreffer og dekke akutte behov som mat, husly, beskyttelse og utdanning. ■

Antall mineofre i Burma mer enn fordoblet

I 2007 ble 409 mennesker landmineofre i Burma. Det er nesten en fordobling fra året før. I «Landmine Report 2008: Toward a Mine-Free World, 2007» kommer det fram at 20 mennesker ble drept av landminer i Burma i 2006. I 2007 var antall drepte 47.

Russland og Burma var de to eneste landene i verden som i fjor la ut nye anti-personellminer. ■

TRE EKSPERTNØTTER:

1. Når ble Norfund opprettet?
2. Hva er en vikunga?
3. Hvilket annen navn har liberianerne på sin valuta - dollaren?

SVAR:

- Alt rett:** Les spørsmålene før svarene - ikke omvendt!
- 15-19:** Verden trenger deg.
- 10-14:** Du kan se framtiden lyst i møte.
- 5-9:** Ikke så verst.
- 1-4:** Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
- 0:** Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

1. Gabriel Garcia Marquez.
2. Ja.
3. Swaziland.
4. Asia.
5. Uraifjellene.
6. Ecuador ligger ved ekvator.
7. Kristendom, Islam og Hinduisme.
8. Ganges.
9. Mumbai (Bombay).
10. 1997.
11. Stillehavet.
12. Kinesisk, malaysisk, tamil og engelsk.
13. Arabisk.
14. Afghanistan.
15. Afrika.
16. Kgalama Motlanthe.
17. Sudan People's Liberation Movement/Army.
18. Nei.
19. Turisme og krydder.
20. Varanasi (Benares).
21. En statue av Jesus Kristus.
22. Tysk.

SVAR PÅ EKSPERTNØTTER:

1. 1997.
2. Et dyr i lamafamilien.
3. Liberty.

Keynes må gjenoppdages

Av Erik S. Reinert

ØKONOMI

Finanskrisen har vist oss hvor grundig feil dagens økonomiske teori kan ta. Men tenk om det ikke bare er når det gjelder finanskrisen faget tar feil? Tenk om de tar like feil på andre områder – for eksempel når det gjelder frihandel for Afrika og andre fattige land?

«Selv verdens fremste økonomer har måttet registrere at den verste finanskrisen siden 1930-tallet kom uten at de så det skje», skrev Jens Stoltenberg forleden. Da snakker han om dem som er verdens fremste økonomer i den stammen av økonomer han selv tilhører – nyklassisk standardøkonomi.

Økonomene som så at finansøkonomien var blitt et pyramidespill som måtte ende i kollaps, tilhører en annen stamme enn norske økonomer gjør, vi kaller dem postkeynesianerne. For meg er det dem som har vist seg å være «verdens fremste».

En av dem er den amerikanske økonomen Jan Kregel, som nå skal føre anbefalingene fra FNs Finanskrisekommissjon i pennen. Kregel er en av deltagerne i nettverket The Other Canon som fremmer et økonomifag basert på faktisk viten og ikke på fysikkfaget.

Hvordan kunne så mange økonomer la være å se den kommende finanskrisen som for andre, slik som for Kregel, opplagt måtte komme snart? Svaret ligger i at fra midten av 1970-tallet ble økonomifaget mer og mer ideologi og mindre og mindre vitenskap. Kommunismens utopi der alle skulle yte etter evne og få etter behov fikk sitt motstykke i internasjonal handelsteori som sa at handel skulle gjøre alle like rike.

Økonomene bygget sin teori på metaforer fra 1880-tallets likevektsfysikk. Men som man kan forestille seg, er teorier basert på at økonomien søker likevekt dårlig egnet til å forklare systemer som kommer mer og mer ut av likevekt. Slik som finanskriser og dyp fattigdom i en ellers rik verden.

«Svaret er markedet, hva er spørsmålet» karakteriserte nyliberalismen som vokste frem på 1980- og

KRONIKK

Kronikker i Bistandsaktuelt kan sendes tgh@norad.no. Teksten bør ikke overstige 8500 tegn inkl. mellomrom. Legg ved bilde av artikkelforfatter. På grunn av stor pågang kan ikke alle kronikker regne med å komme på trykk.

1990-tallet. Direktøren i Verdens Handelsorganisasjon (WTO), Renato Ruggiero, hevdet at frihandel ville frigjøre «den grenseløse økonomiens potensial til å utjevne forholdene mellom land».

Vi fikk en nyliberalistisk utopi der et land av sjølbergende bønder ville bli like rikt som et land av ingeniører bare de fikk frihandel. Galenskapen i finansmarkedene har i aller høyeste grad sin parallell i handelsteorien slik den ble praktisert av WTO.

Postkeynesianerne, som Kregel, holdt fast ved John Maynard Keynes (1883-1946) teorier, som reddet verden fra finanskrisen i 1930-årene.

Ettersom nyliberalismen skred frem, begynte man imidlertid å dele ut Nobelpriser til økonomer som «beviste» at Keynes tok feil: markedet ville løse alle slike problemer. Postkeynesianerne var ikke mange, fordi de på et vis var nødt til å ofre karrieren for sin overbevisning. Artikler som ikke brukte den riktige verktøykassen og attpåtil forfektet ideer som kritiserer markedet, ble ikke antatt i de rette tidsskriftene, og det var derfor vanskelig for dem å få jobb på de beste universitetene.

De nest beste universitetene hadde ikke mot til å ansette dem heller, fordi disse forsøkte å kopiere de beste. Incentivsystemet i økonomifaget har lenge vært slik at man lett er blitt tvunget til å velge mellom relevans og karriere.

Det interessante i bistandssammenheng er at den samme Keynes som viste seg å ha rett når det gjelder finanskriser, også har meget klare handelspolitiske anbefalinger til fattige land. Disse kommer klart frem i en artikkel der han gav råd til den fattige staten Irland som nylig hadde klart å rive seg løs fra kolonimakten England:

...den beste bistanden vi kan gi fattige land er å utvikle disse landenes produksjonsliv slik at de også bygger opp en industri-sektor.

Artikkelen begynner slik: «Som de fleste engelskmenn ble jeg oppfostret til å respektere frihandel ikke bare som en økonomisk doktrine som en rasjonell og utdannet person ikke kunne tvile på, men nesten som en del av moralens lover. Jeg så på fravik fra denne både som idioti og som en skandale. Så sent som i 1923 skrev jeg at frihandel var basert på fundamentale «sannheter»...».

Det store ved Keynes var imidlertid at når han fikk nye fakta var han villig til å revurdere sine analyser. Vi fikk forleden et nytt eksempel på et slikt mot da USAs tidligere sentralbanksjef Alan Greenspan innrømmet at den ideologien han hadde trodd på i de siste 40 årene var feil.

Lenger ned i artikkelen forklarer Keynes at alle land må ha en industri-sektor:

«Jeg sympatiserer derfor med dem som vil minimalisere, istedenfor med dem som vil maksimalisere, sammenfiltringen mellom land. Ideer, kunnskap, vitenskap, gjestfrihet, reiser – dette er ting som i sin natur burde være internasjonale. Men la varer være hjemmespunnet når dette er rimelig og mulig, og, fremfor alt, la bankvesenet i alt vesentlig være nasjonalt. Men samtidig må de som søker å befri et land fra sine sammenfiltringer gjøre dette svært sakte og forsiktig. Dette bør ikke gjøres ved å trekke opp røtter, men ved langsomt å trene opp en plante til å vokse i en annen retning».

Keynes stilte seg helt på linje med den århundrelange økonomiske tradisjonen som hevder at et land ikke kan bli selvstående uten en sektor med stordriftsfordeler, det vil si industri. Ser vi på de siste 500 årene er det egentlig bare i korte perioder – slik som fra 1980 til nå – at folk har sett på frihandel som en «morallov», slik Keynes beskriver det, og dette har vanligvis vært koloniherrernes teori slik det var i England da Keynes vokste opp.

Financial Times hadde forleden en overskrift som lød «Å Keynes, om du bare hadde vært her nå».

Når verden nå skal prøve å redde realøkonomien fra finanskrisen er

jeg overbevist om at man også finner tilbake til Keynes industripolitiske råd til fattige land. Da må vi imidlertid tenke på at siden Keynes skrev, har det skjedd en teknologisk utvikling som gjør at land må kjøpe flere varer av hverandre enn de måtte i 1930-årene.

Det kan også hende at noen land, som USA, den gang gjorde verdenskrisen verre ved å beskytte sin industri for meget. Det rokker imidlertid ikke ved det fundamentale: den beste bistanden vi kan gi fattige land er å utvikle disse landenes produksjonsliv slik at de også bygger opp en industri-sektor. Det vi gjør i dag er i altfor stor grad det jeg kaller «palliativ økonomi»: vi forsøker å lindre symptomene på fattigdom uten å angripe årsakene som ligger i fattige lands produksjonsstruktur.

En grunn til dette er at utviklingsaspektet i stor grad er forsvunnet fra bistandsdiskusjonen. Økonomer som Jeffrey Sachs og Paul Collier – som hadde ansvaret for globaliseringspolitikken som slo feil – mistet til tross for dette ikke sin status som guruer.

Disse har vist at de – i motsetning til Keynes – ikke forstår hva som utgjorde hovedforskjellen mellom fattige og rike land. Vi satte på et vis hunerhøvdingen Attila, han som var ansvarlig for ødeleggelsene, til å lede gjenoppbyggingen. Det gikk galt og vi har tapt mye tid med feil fokus.

Den amerikanske økonomen Robert Frank beskriver markeder der «vinnerne tar alt». Når vi nå skal forsøke å redde verden ut av finanskrisen, vil vi finne ut at verdensøkonomien kan fungere som et marked der vinnerne tar alt, i den forstand at mange land vil kunne få sin industri-sektor ødelagt.

Vi vet av erfaringer under nyliberalismen at land som mistet sin industri-sektor – fra Mongolia til Peru – samtidig så reallønningene halvert. USA er et av landene som vil kunne finne sin industri-sektor truet, og vi vil sannsynligvis oppleve at mange land vil forsøke å redde kunnskapssektorene gjennom subsidier og handelsrestriksjoner.

Dette kan imidlertid gjøres på en måte som gagnar alle. Etter 2. verdenskrig klarte man for eksempel å forhandle frem en proteksjonistisk politikk som gjorde at alle europeiske land fikk bygget opp industrien før de åpnet for frihandel seg imellom.

En slik prosess er det mulig å gjenta, og i den proteksjonistiske bølgen som antagelig kommer må også fattige land få lov å diversifisere, og slik komme bort fra sitt ensidige fokus på råvareproduksjon. Vi må gjenoppdage Keynes, ikke bare som mannen som reddet verden ut av krisen i 1930-årene, men også som mannen som ga fattige land de riktige handelspolitiske rådene. ■

Erik Reinert er professor i utviklingsstrategi ved Tallinn University of Technology og forfatter av boken Global Økonomi. Boka er også utgitt i England, USA og India. Reinert mottok nylig Myrdal-

prisen av European Association for Evolutionary Political Economy.

Vi må gjenoppdage økonomen John Maynard Keynes. Da vil vi stå bedre rustet både til å løse finanskrisa og å skape utvikling i fattige land, mener artikkelforfatteren. Her er Keynes (stående) avbildet under Bretton Woods-konferansen i 1944.

FOTO: SCANPIX/AFP/IMF

Les også om nettverket The Other Canon på www.othercanon.org.

En masai i samedrakt

Av Victoria Buhanza

URFOLK

Jeg har møtt mange slags folk som yter bistand til Tanzania. Få er så synlige i landskapet som Gunhild Berit Sara Buljo (64) fra Kautokeino. Hun kaller seg en masai i samedrakt, går under kallenavnet Mama Sara og har blitt en helt spesiell brobygger mellom to fargerike, men sårbare kulturer.

- Mye er felles mellom oss samer i de nordiske land og masaiene i Tanzania og Kenya, sier Gunhild. Hun kom til Tanzania første gang i 2002 og har siden 2004 arbeidet nært med organisasjonen KIDUPO i Serengeti-området i nordre Tanzania. I de siste to årene har Gunhild og hennes medhjelpere arbeidet i «Mama Sara Education Trust for Maasai Children».

- Jeg har arbeidet med urbefolkninger i snart 30 år. Samene i Norge eier reinsdyr og masaiene driver med kyr. Når jeg går gjennom Serengeti og ser masai-barn passe på kuflokkene tenker jeg på Kautokeino der det har vært tradisjon at barn og ungdom gjeter reinflokkene, forteller Gunhild. Hun legger også merke til at det er forskjeller mellom de ulike masai-gruppene.

- De samme forskjellene ser vi mellom nordiske samer, selv om storsamfunnet ser på oss som en homogen gruppe, sier Gunhild.

Gunhild Berit Sara Buljo og hennes medarbeidere blant masaiene er spesielt opptatt av utdanning. Det er en utfordring den samiske befolkningen har tatt på alvor, mens masaiene fortsatt har et langt stykke å gå. Fremdeles er det mange masaiere som ikke kan lese og skrive og heller ikke forstår nasjonalspråket swahili, langt mindre engelsk. Det betyr at viktig informa-

Gunhild Berit Sara Buljo stiller i samekofte og finner lett tonen med masaiene i Ngorongoro-området i Tanzania.

FOTO: VICTORIA BUHANZA

SETT FRA SØR

Victoria Buhanza er frilansjournalist i Dar es Salaam.

sjon ikke når skikkelig fram til masaiene. At folk har litt utdanning er for eksempel svært viktig ved be-

visstgjøring om hiv og aids, en sykdom som det kan være vanskelig å forstå hvordan sprer seg hvis man ikke har skolegang.

Press på beiteland for husdyrflokker er også et felles problem for samer og masaiere. I Tanzania er det et konstant press på masaienes beiteland. Særlig utsatt er masaiene når vannet i elvene forsvinner eller

blir forurenset. Mange bistandsorganisasjoner har arbeidet med masaiene i Tanzania og Kenya, med vekslende hell. Mye tyder på at Gunhild fra Kautokeino har et stort forsprang i forhold til andre gode hjelpere, nettopp fordi hun kan hente mye felles kunnskap fra sin egen bakgrunn i Finnmark.

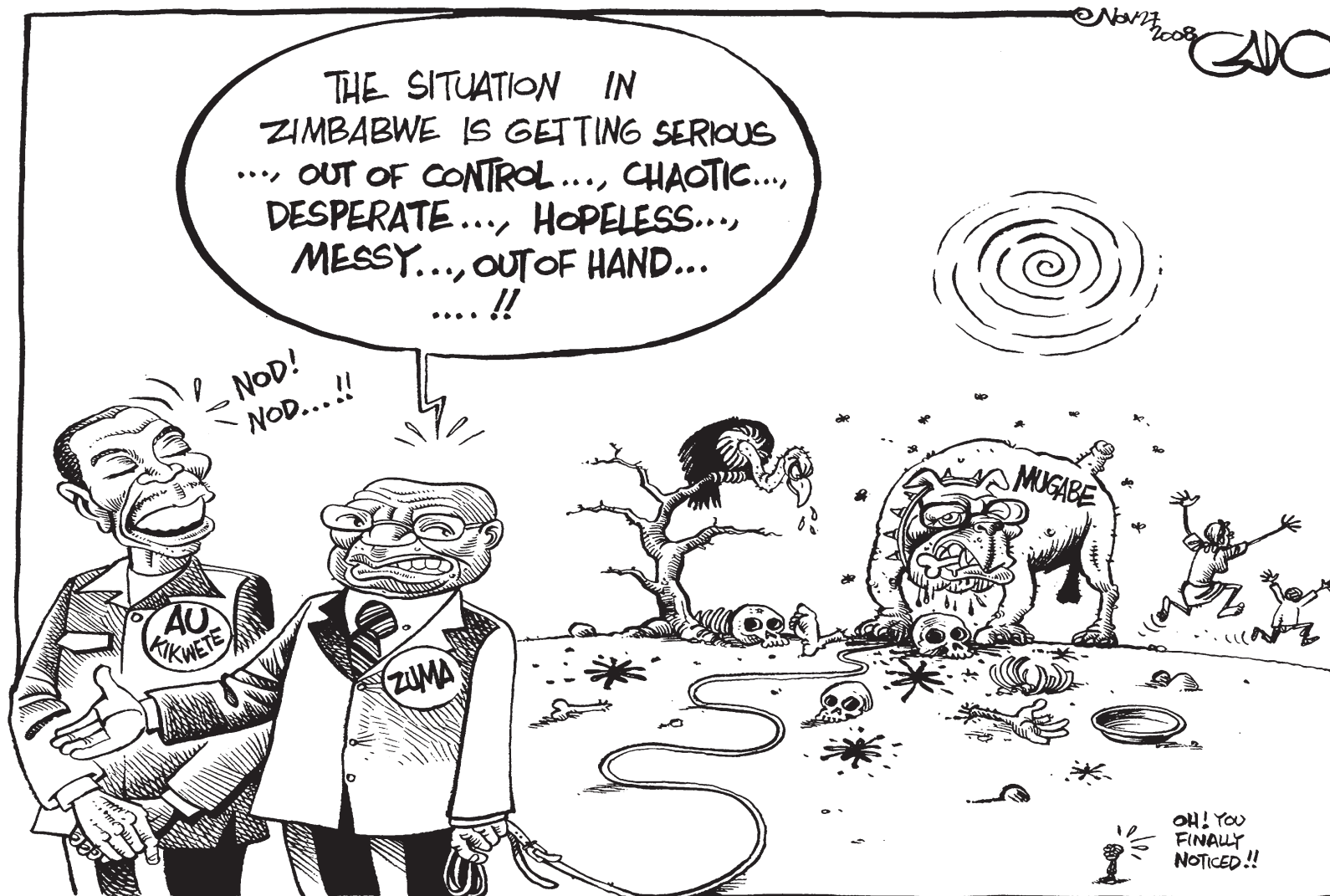
- Jeg forsøker ikke å dytte mine løsninger på masaiene, men lar folk her komme med sine ønsker. Da jeg kom hit i 2002 sa masai lederne til meg at de ønsket utdanning for å kunne påvirke og endre sin egen kultur innenfra. Mange masaiere forstår at endringer kan gi et bedre liv, men de må selv tar kontroll over utviklingen, sier Gunhild.

Hun har søkt om penger til masai-prosjektene fra Sametinget. Hun har også skaffet flere private sponsorer fra den samiske befolkningen i Norge som bidrar til utviklingsarbeidet i nordre Tanzania.

- Vi har lært hvor viktig utdanning er og nå vil vi hjelpe andre urbefolkningsgrupper. Samer i Norge har også lært mye om betydningen av internasjonalt samarbeid, ikke minst gjennom Barents-samarbeidet. Disse internasjonale perspektivene ønsker vi også å strekke utover vårt eget nærområde, sier Ragnhild Lydia Nystad, tidligere visepresident i Sametinget og en nestor og æresprisvinner i Norske Samers Riksforbund (NSR). Hun har blitt trukket med i utviklingsarbeidet til Gunhild Berit Sara Buljo, og fikk mye å tenke på etter møter med masaiere i Tanzania.

- Det er viktig å bygge opp organisasjoner og søke internasjonalt samarbeid, sier Ragnhild Lydia Nystad. ■

GADOS VERDEN

Tanzanianeren Godfrey Mwambwa, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen Daily Nation.

Utviklingsteorier: Vitenskap eller politikk?

Av Sven Even Froyn

LITTERATUR

Dette er en bok som er verdt å lese for flere enn kretsen av «utviklingsstudenter». Ikke fordi den er noen veiviser til bedre bistand, men fordi boka gir grunnleggende kunnskap til alle dem som ønsker å sette seg inn i spørsmål relatert til fattigdom, utvikling og bistand.

Forfatteren er siviløkonom og har tilleggsutdanning som samfunnsgeograf. Han har arbeidet med utviklingsspørsmål i en årrekke og har dessuten erfaring fra praktisk bistandsarbeid.

Boka presenterer ulike utviklingsteorier fra 1950-tallet og fram til i dag, og hvordan den til enhver tid dominerende teori har påvirket utformingen og innholdet av den praktiske bistanden.

Et godt eksempel på hvordan teori påvirker den praktiske bistanden er den såkalte moderniseringsskolen som ble formulert på bakgrunn av erfaringene og resultatene av Marshallhjelpen i Europa etter 2. verdenskrig. Det tok omkring 20 år å bli klar over at utviklingsland hadde helt andre utviklingsproblemer

BOKANMELDelse

Oddvar Smukkestad:

«Utvikling eller avviking?»

Pax forlag, 2008.

enn utbombede industriland i Europa og at bistand som fungerte utmerket i Europa hadde liten eller ingen virkning i utviklingslandene.

Etter moderniseringsskolen fikk vi avhengighetsskolen som i stor grad var utformet i samarbeid med intellektuelle i sør. Der moderniseringsskolen fokuserte på utvikling ble det nå lagt vekt på å forklare underutvikling. For å skape utvikling i fattige land måtte man, ifølge denne tenkingen, bryte med de strukturer og forhold som skapte underutvikling. Krav om en ny økonomisk verdensorden (NØV) var en konsekvens av dette synet. Et annet resultat var katastrofale sosiale eksperimenter som for eksempel ujamaa-politikken i Tanzania.

Selv om avhengighetsskolen heller ikke bidro til utvikling, førte den likevel til innsikt om behovet for en

tværfaglig tilnærming til utviklingsproblematikken.

Tatt i betraktning at også avhengighetsskolen havarerte, er det ganske interessant at så mye av skolens ideologi fremdeles preger den bistandspolitiske tenkingen både i Norge og andre steder.

Neste trinn var ideen om at utvikling var en funksjon av markedsliberalisme. Her gir boka en interessant innføring i det politiske og ideologiske grunnlaget for «Structural Adjustment Plans», «Poverty Reduction Strategy Papers» og Pengefondets og Verdensbankens kondisjonaliteter.

Utviklingsteori er blitt omfavnet fra mange kanter. Økonomer og samfunnsvitere av ulike typer, samt politikere av alle varianter har involvert seg. Til tross for dette engasjementet er dagens sørgelige fasit at vi ennå ikke har noen teori «som virker».

En forklaring er at utvikling og bistand er felt som hele tiden har vært sterkt preget av politiske markører, og dermed har det vært mindre rom for vitenskap og systematikk. Derfor er det heller ikke så

merkverdig at den utviklingen som har funnet sted i utviklingslandene de siste 50 årene i liten grad skyldes bistanden de har mottatt. Slike tanker problematiseres ikke i boka. Dens underliggende premiss synes å være at tradisjonell bistand er noe vi skal drive med også i framtida. Derimot er jeg ikke like sikker på at det er riktig å videreføre virkemidler som hittil ikke har gitt oss resultater. For det må være et tankekors for flere enn meg at eksempelvis Afrika sitter på enorme uutnyttede ressurser. Og at fattigdomsproblematikken i stor grad henger sammen med at de ikke greier å få utviklet disse ressursene.

Faglig sett tror jeg boka ville ha tjent på å tydeliggjøre sitt økonomisk-teoretiske grunnlag. Uansett ståsted er det vanskelig å tenke seg en teori for (økonomisk) utvikling som ikke har økonomisk teori som den avgjørende bærebjelken. ■

Bokanmelderen **Sven Even Froyn** er cand.oecon. Han er bistandsarbeider med mange år i Afrika bak seg, nå pensjonist.

Enda en humoristisk detektiv-godbit fra Botswana

Forfatteren Alexander McCall Smith gjør det igjen. «Blå sko og lykke» (Cappelen Damm) er den syvende boka i serien om Mma Ramotswe, hennes mann bilmekanikeren J.L.B. Matekoni og assistenten Mma Makutsi som er oversatt til norsk. Og Damenes Detektivbyrå nr.1 ligger ikke på latsiden.

Nok en gang bringes leseren inn i hverdagslivet i Botswana - at afrikansk land i fred og utvikling. Detektivdamenes saker dukker fram fra storbylivets fristelser, landsbygdas tilsynelatende ro, gjennom utro ektemenn, forelskelses, skravlebøtter, trange sko, småkorrupsjon og late lærlinger.

Denne gangen dukker det også opp en varsler som utsetter sine nerver og sitt mot for store påkjennings-

BOKANMELDelse

Alexander McCall Smith:

«Blå sko og lykke».

Originalens tittel: Blue shoes and happiness.

Cappelen Damm, 2008. (224 sider.)

er. Hun varsler om at hennes kvinnelige sjef gir mannen sin de feitesten kjøttstykkene fra arbeidsplassen. En kinkig sak.

Dette er rett og slett humoristisk og god litteratur som gir mye innsikt i et fredelig afrikansk land som bonus. ■

Av Tone Bratteli

Norad søker leder

Norad, direktoratet for utviklingssamarbeid, er Norges kompetansesenter for internasjonalt utviklingssamarbeid i den globale kampen mot fattigdom. Direktoratet er rådgivende organ for Utenriksdepartementet og ambassadene.

Avdelingsdirektør

Personalavdelingen (PA)

Avdelingen leder tilpasningen av Norad som organisasjon til de politiske og faglige utfordringer i norsk bistand. Avdelingsdirektøren inngår i Norads ledergruppe.

Dersom du:

- har internasjonal erfaring
- har god ledererfaring, gjerne fra en kunnskapsorganisasjon
- har interesse for kontinuerlig å tilpasse virksomhetens drift til overordnede mål og prioriteter
- er resultatorientert
- er opptatt av internasjonalt utviklingssamarbeid

...da bør du lese vår stillingsannonse.

Dette gjør du ved å gå inn på ledige stillinger på www.norad.no

Vennskapsforeningen
Norge - Madagaskar

Madagaskar-interessert?

VNM er en ideell, politisk og religiøst uavhengig forening som støtter samarbeid og utveksling mellom Norge og Madagaskar.

Som medlem av VNM får du:

- medlemsbladet Madagaskarforum
- nyhetsoppdateringer fra Madagaskar
- kontakt med andre Madagaskar-interesserte

Besøk oss på www.madagaskar.no

eller kontakt: Reidar F. Sivertsen, Brøholtta 16, 3430 Spikkestad, tlf.91858519

Vi ønsker våre lesere
en god jul og
et riktig godt nytt år!

bistandsaktuelt

Växjö universitet är ett kunskapscentrum i stark utveckling. Forskningen spänner över humaniora, samhällsvetenskap och teknik och innehåller en rad väletablerade forskningsområden. Universitetet har 15 000 studenter och över 1 000 lärare, forskare och administratörer.

Universitetslektor

i freds- och utvecklingsstudier
dnr 887/2008

Universitetslektor eller universitetsadjunkt

i freds- och utvecklingsstudier
dnr 888/2008

För mer information om anställningarna och hur du ansöker gå in på www.vxu.se/jobb

Institutionen för samhällsvetenskap är en flerämnesinstitution med åtta ämnen, 110 anställda och en växande forskningsverksamhet. För mer information om institutionens verksamhet gå in på www.vxu.se/svi.

www.vxu.se

NYTT OM NAVN

Har du skiftet jobb? Kontakt redaksjonens Nytt om navn-medarbeider Fred Isaksen på e-post: nyttomnavn@akela.no eller på telefon 922 21 487.

Philip Lote, utenriksmedarbeider i NRK har sagt opp stillingen etter at han fikk avslag på søknad om permisjon. Lote er tilbudt kommunikasjonslederstillingen for det norske bidraget til Verdensutstillingen, EXPO 2010 Shanghai.

Kathrina Ramberg begynte 15. desember i ny stilling i Sentral Kontrollenhet i Utenriksdepartementet hvor hun skal jobbe med varslingssaker/økonomiske misligheter.

Iselin Åsedotter Strønen (28) ble ansatt som doktorgradsstipendiat på Chr. Michelsens Institutt 1. oktober. Hun er tilknyttet forskningsprosjektet «Flammable Societies. The Role of Oil and Gas

Industry in the Promotion of Poverty Reduction and Social Volatility». Strønenes prosjekt er en studie av fattigdomsreduksjonstiltak og politiske konflikter i Venezuela, særlig sett i lys av landets

status som en oljeproduerende stat. Strønen har en Mastergrad i utviklingsantropologi fra Universitetet i Bergen og en Mastergrad i internasjonal journalistikk fra City University London, og har tidligere vært ansatt som forsknings- og undervisningsassistent ved Universitetet i Bergen.

Hilde Granås Kjøstvedt (32) begynte som doktorgradsstipendiat ved Chr. Michelsens Institutt (CMI) 1. desember 2008. Doktorgraden er knyttet til CMIs mangeårige samarbeid med Muwatin – The Palestinian Institute for the Study of Democracy. Kjøstvedt har jobbet og studert i de okkuperte palestinske områdene og har

en mastergrad i sosialantropologi fra Universitetet i Bergen. Kjøstvedt har vært tilknyttet CMI siden 2005.

Torunn Wimpelmann Chaudhary (29) begynner som doktorgradsstipendiat ved Chr. Michelsens Institutt 1. januar 2009. Doktorgraden er tilknyttet prosjektet «Violence in the Postconflict State» og

skal se på vold mot kvinner i Afghanistan i etterkant av invasjonen i 2001. Chaudhary har en mastergrad i konflikt og utvikling fra Kings College London, og en BA i politikk og utviklingsstudier fra SOAS. Hun har vært ansatt som forskningsassistent og forsker ved CMI siden 2005.

NOTISER

Vekst i antall etiske julegaver

Ifølge Etiskforbruk.no er det enda flere frivillige organisasjoner i år enn i fjor som satser på alternative julegaver.

– Det er inspirerende å se den økte oppslutningen til bistandsorganisasjonene, sier Eidi Ann Hansen i Etiskforbruk.no

Hun viser til hvordan satsingen på alternative julegaver det siste året er blitt mer profesjonalisert med blant annet større produktvalg og egne julegavenettbutikker. Blant annet har Strømmestiftelsen, Røde Kors og Flyktninghjelpen lansert nettbutikker.

Tall fra den britiske julegavehandelen i fjor, viser at det der ble kjøpt uønskede julegaver for 25 milliarder norske kroner. ■

Utbrytergruppe på Sri Lanka sier nei til å rekruttere barnesoldater

En utbrytergruppe fra de tamilske tigrene på Sri Lanka underskrev nylig en avtale hvor de lovet å ikke lenger rekruttere barn.

Tamil Makkal Viduthalai

Pulikal (TMVP), som brøt ut fra de tamilske tigrene i 2004, undertegnet avtalen med myndighetene på Sri Lanka og Unicef 1. desember. De lovet samtidig å demobilisere alle barn i organisasjonen i løpet av tre måneder. Organisasjonen måtte også love nasjonale myndigheter og Unicef adgang til TMVPs leirer, noe som tidligere har vært svært vanskelig.

Ifølge Unicef var det i oktober år 133 tilfeller av soldater som var blitt rekruttert som barn i TMVPs leirer. ■

Finanskrisen truer «potet-boom»

FAO, FNs organisasjon for mat og landbruk, frykter at de økonomiske nedgangstidene skal ødelegge for den økende potetproduksjonen i flere utviklingsland. Kina er i dag verdens største potetprodusent. Innbyggere i land som Bangladesh, India og Iran er i dag blant de som spiser mest poteter. Totalt ble det i 2007 produsert 325 millioner tonn med poteter. Over halvparten av dette ble produsert i utviklingsland.

Likevel ligger avlingene i utviklingsland i gjennomsnitt

langt under produksjonen i Vesten. FAO mener derfor at det fortsatt er viktig å satse på veiledning i potetdyrking for bønder i Sør – både med tanke på matvaresikkerhet og økonomisk avkastning for bonden.

Med finanskrisen som bakteppe frykter FAO at den mulige potet-boomen skal stanse opp på grunn av mangel på penger. ■

Høye matvarepriser har gitt 40 millioner flere fattige

Antall underernærte mennesker økte med 40 millioner fra i fjor til i år. Det fastslår FAO, FNs organisasjon for mat og landbruk, i rapporten «The State of Food Insecurity in the World 2008». Ifølge FN-organisasjonen har til sammen omlag 963 millioner mennesker i verden i dag for lite mat. De høye matvareprisene er ifølge FAO hovedårsaken til at antallet fattige øker. De frykter at krisen skal bli ytterligere forsterket ved at folk i fattigdom ikke har råd til å plante tilstrekkelig for å kunne brødfø seg og familien. ■

Rettelse: Det var Sydnes

En våken leser reagerer på en formulering i vår omtale av en evaluering av hiv/aidsbistand i siste utgave. «Under utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson i år 2000 ble kampen mot hiv/ aids én av hovedprioriteringene i norsk bistand.»

Det var faktisk Anne Kristin Sydnes (fra Arbeiderpartiet) som introduserte dette, ikke Frafjord Johnson, påpeker vår leser. Sydnes, som i dag er utenlandssjef i Kirkens Nødhjelp, var statsråd i Utenriksdepartementet i perioden 2000-2001, mens Frafjord Johnson innehadde utviklingsministerposten i perioden før og etter Sydnes.

Vi beklager. ■

10-2008 - 11. ÅRGANG bistandsaktuelt

Fagblad om utviklings-samarbeid

Redaksjonen arbeider i henhold til pressens Vær Varsom-plakat og Lov om redaksjonell frihet i media.

Det er bladets redaktør som har ansvaret for innholdet i bladet.

Ansvarlig redaktør:
Gunnar Zachrisen
gz@norad.no

Debattredaktør:
Thore Hem
tgh@norad.no

Nettavisredaktør:
Jan Speed
jasp@norad.no

Journalister:
Liv R. Bjergene
lrb@norad.no
Tor Aksel Bolle
toab@norad.no
Amilia Larssen
amla@norad.no
Per-Ivar Nikolaisen
pein@norad.no
Marta Camilla Wright
martacamillaw@hotmail.com

Redaksjonsråd:
Eva Brattholm
Jens Claussen
Camilla Houeland
Roy Krøvel
Ane Schjolden

Administrasjon:
Ba-Musa Ceessay
Ellen Rojahn

Internett:
www.bistandsaktuelt.no

Postadresse:
Boks 8034 Dep.,
0030 Oslo

Kontoradresse:
Ruseløkkv. 26 (6. etg.)

Telefoner:
22 24 20 30
(sentrallbord)
22 24 20 40 (redaksjon)
22 24 05 72 (annonser)

E-post redaksjon:
gz@norad.no

E-post annonser:
toab@norad.no

Design og produksjon:
Odysse reklamebyrå/
Akela grafisk design,
Fred Isaksen, Larvik

Trykk:
Nr1 Trykk as

Abonnement:
Bistandsaktuelt, Norad,
Boks 8034 Dep.,
0030 Oslo
Telefon: 22 24 20 59
E-post: adr-ba@norad.no
Abonnementet er gratis.

Utgiver:

Norad

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:
Tirsdag 16. des. 2008

Opplag – denne utgaven:
18 100 eksemplarer

Bistandsaktuelt er medlem av:

Fagpressen

Neste
bistandsaktuelt
utkommer ca. 30. januar

Litt mer enn krig og katastrofer...

Er du opptatt av utviklingslandenes situasjon? Er du interessert i å lese om den økonomiske og politiske utviklingen? Om de mange små skrittene for å unngå sult-katastrofer og krig? Nå har du muligheten.

Nå
24.000
lesere!

X JA, jeg vil ha et gratis-abonnement på fagbladet Bistandsaktuelt.

Navn

Gate- og/eller leilighetsadresse (etasje og leilighetsnummer, hvis mulig)

Postboks

Postnummer Poststed

NB! Vennligst oppgi gate-/leilighets- og evt. postboksadresse. Hoveddelen av opplaget distribueres med avisbud.

Du kan også tegne abonnement direkte på www.bistandsaktuelt.no

PORTO

bistandsaktuelt
Norad,
boks 8034 Dep.,
0030 OSLO

VISSTE DU AT...
360 millioner turister besøkte utviklingsland i 2007? Det er en økning på 54 prosent siden 2000.

Kilde: World Tourist Organisation.

«En liten kjele koker fort.»

Ordtak om sinne på swahili.

Nepal satser på data for alle

Forsøk med billige pc-er gir håp om bedre skole

KATMANDU (b-a): Er en billig og barnevennlig pc svaret på akutt lærermangel og gammeldagse undervisningsmetoder? Det håper folkene bak Nepals første one-laptop-per-child-prosjekt. Bistandsaktuelt har besøkt et klasseværelse i Katmandu.

■ I NEPAL:
LINE WOLF NIELSEN

NEPAL Gongongen lyder på Shree Vishwamitra skole og alle elevene stiller seg lydige opp til morgensamling i skolegården. Den lille landsbyskolen ligger om lag en times kjøring på en bratt og svingete vei fra hovedstaden Katmandu.

Etter å ha sunget Nepals nye nasjonalsang – som hyller verdens yngste republikk – marsjerer barna inn i syv små klasserom med blikktak. I to av klasserommene dekker en svær hylle nesten hele den ene veggen. Der står det små grønne XO-datamaskiner som tilhører andre og sjette klasse. Undervisningsdepartementet i Nepal har nemlig valgt denne landsbyskolen til å teste ut hvordan datamaskiner laget spesielt for barn i utviklingsland best kan brukes i den daglige undervisningen.

Spesialtilpasset. For seks måneder siden fikk hver elev på skolen en liten robust pc. Maskinene, som koster ca 1400 kroner per stk, ble kjøpt og betalt av bransjeforeningen for danske IT-bedrifter, Dansk IT. Den nepalske organisasjonen Open Learning Nepal (OLE Nepal) stod klar med spesialutviklet undervisningsmateriale som følger det nasjonale pensumet i Nepal.

Tanken er at datamaskinen ikke bare skal være et skriveredskap og gi tilgang til internett. Det er laget egne pc-baserte øvelser og tekster både for elevene og lærere. Billige datamaskiner til barn i utviklingsland er ikke noe nytt, men det er første gang spesialtilpasset undervisningsmaterieell er blitt utviklet.

I første omgang testes fagene engelsk og matematikk, men snart skal man også starte opp med morsmålsundervisning i nepalsk.

Gøy med matte. I 2. klasse står engelsk på timeplanen. Dagens time handler om aktive verb. «Dancing, singing, walking» står det på tavlen. Barna er travelt opptatt med å lage setninger på pc-ene sine. Svarer de riktig, kommer det en munter lyd fra maskinen.

– Før hadde jeg bare en slitt tekstbok og den overordnede undervisningsplanen. Nå har jeg mange flere muligheter i undervisningen.

I sjette klasse på Shree Vishwamitra skole utenfor Katmandu har hver elev en egen pc. Både maskinen og undervisningen er spesialtilpasset.

FOTO: STEVEN MALLOCH

Kjernen i prosjektet er å gi barn kvalitetsundervisning.

Rabi Karmacharya, direktør

Les mer:
www.amazon.co.uk/xo
www.olenepal.org
laptop.org/en/

Datamaskinen hjelper barna til bedre uttale og elevene i denne klassen er flinkere enn de klassene jeg har hatt før, forteller lærer K.C. Pawan.

Gongongen lyder igjen og elevene har frikvarter. Men ikke alle skynder seg ut fra de kjølige klasseværelsene for å varme seg i solen i skolegården. Marita Shresta fra sjette klasse skrur på sin datamaskin. Som mer enn halvparten av klassekameratene blir elleveåringen sittende inne, foran dataskjermen.

– Hjemme har vi ikke tv og det er første gang noen i min familie har en datamaskin, forteller hun.

Maritha viser frem matematikkoppgavene på PC'en. Hun synes det er blitt morsommere å lære matte etter at hun har fått sin egen maskin.

– På datamaskinen er det både bilder og lyder. Hvis jeg gjør noe feil, ser jeg det med en gang. Det finnes mange øvelser og de gjør det lettere for meg å forstå matematikk, sier hun.

Bedre undervisning. Rabi Karmacharya er direktør i Open Learning Nepal. For ham er det først og fremst to ting internettbasert undervisning kan bidra med i Nepal: kvalitet og lik adgang til utdanning for alle.

– Kjernen i prosjektet er å gi barn kvalitetsundervisning, sier han. Ifølge Rabi Karmacharya er

undervisningen barn i Nepal får ofte dårlig. Barna sitter i klasserom og gjentar det læreren leser fra en bok. Vel og merke hvis læreren har en bok.

– En datamaskin gjør det morsommere og mer interaktivt å lære og barna får et element av egenlæring og evaluering. De kan bruke datamaskinen hjemme og når de ikke har noen lærer. Læringsprosessen er ikke lenger begrenset til klasseværelset, sier han.

Lik adgang. Rabi peker på en annen fordel ved bruk av pc i undervisningen:

– I Nepal står jenter svakere enn gutter. Det samme gjør etniske minoriteter og andre marginaliserte grupper, men teknologien diskriminerer ikke. I et klasseværelse med en datamaskin til alle, er det lik adgang til kvalitetsundervisning – uansett hvem man er.

Det er ennå for tidlig å si noe sikkert om hvordan datamaskinen påvirker barnas læring og lærerens undervisning. Prosjektet hvor de 135 barna på Shree Vishwamitra skole har testet det elektroniske undervisningsmaterialet er bare en forløper for et større pilotprosjekt.

– Men gir det overhodet noen mening med dyre datamaskiner til skolebarn i et land, hvor det årlig er avsatt bare om lag 315 kroner per skoleelev?

– Hvis vi tror utdannelse fører til en positiv utvikling, må vi investere i bedre undervisning. Hvis fordelene ved dette opplegget er store nok, så skal vi nok finne penger til å fortsette, sier Rabi Karmacharya optimistisk. ■

ONE-LAPTOP PER CHILD

■ Organisasjonen One-laptop per child (OLPC) har utviklet pc-en, som koster 195 dollar. Visjonen er å få prisen ned på 100 dollar. Maskinene kan kobles trådløst sammen, så f.eks. en lærer med en større datamaskin kan styre undervisningen sentralt. Skjermen kan brukes i kraftig sollys og batteriet kan lades opp med håndkraft, solenergi eller med adapter. Datamaskinen tåler regn og fall i gulvet fra to meters høyde.

■ I det nepalske skolesystemet er det avsatt i alt cirka 45 dollar per elev om året. Dette tallet inkluderer utgifter til lærerlønninger, nye bygninger og lesebøker. I Norge er tallet cirka 11 000 dollar.

Kilde: OECD, Department of Education Nepal, National Planning Commission, Child Workers in Nepal (CWIN)